

LUUKE'
Bakaang Tampara Doorenang
Jiisuu' Karistoo'koong
Kara Baavootunanka
Ane'kooning

1:1 Jiisuu' Naning-naumpo' Taa'ni'poi A'
 Kansi'koo Pou'na'

4:14 Jiisuu' Kaaleli'navaro Bera Tampa'
 Mintoomparu'na' Tanuaang Meekunge
 Iri'antavuiio'

9:51 Jiisuu' Jerusalema'aape Nanuu'na' Boo'
 Kune'uu'naang

19:29 Jiisuu' Jerusalema' Tavo'arara Nau-
 antavuru'na' Dootuu'nava-koo Kuunge

22:1 Jiisuu' Sisikeera Tora'antavai Dupisi'aako
 Napo' Domamparu'na'

Jiisuu' Naning-naumpo' Taa'ni'poi
A' Kansi'koo Pou'na'

(1:1-4:13)

¹ Aung ee, pankaing, Teopilasi'; ² Mmau'
 nantoonge teing kapoo'nanka nii'ankoi
 nkoaru'ning daariau'nung taaravaara teinge
 tutuntoma-ita dutai ooau'ning-eta teing kara
 sira'nuka deempariko tee-koong minkunaa
 pare'aama naumaarimaing-eta; ³ Daariaako
 ooamirai'nange ninge tee' nari' napo' da'
 Teopilasi'anko daarireroma'naang piamoing, io'
 tutung kapoo'nanka okora'keta, tampa' pukeansi
 kenkumpamira~; ⁴ Ee'pina' piamoma, dake tee

kara tero nau-antarau'ning tomosiario' tampa' noru'era masikung-pina' tasi'pee'naang. Aung tee kara.

Jooni Minkinara Ponto'aravaing Uro'ke Sira'paru'na'

⁵ Tenang teie dauraronge~ Eeroti'ke Judia'navaro tarevuko'nang narung piristi'otoko' miring Sakaraia', piristi'nanka-koo Abaisia' bakanavitu-koong. Teie ba'aang Eeroni ba'dompenkuri-koonani, miring Elisabeta'.

⁶ Ee'noko tering ookaring koonto'daring Kumponing-koo dutakanoo'ke, ookara boto siompureko'naring Ovoring bakaang, tuumpi otorea'. ⁷ Teka tooto' otorea'naring teni Elisabeta' bisiira demparako, ee'noko tering ookaring aa'na' pankaring.

⁸ Nii'na'mung biikaang batei dootuu' tare-koong makotuio' Sakaraia' bakanavitu ninka teke dootuu'nava pankava-koo piristi'nanka biikaang nko-nko nkoaako'nung. ⁹ Ee'noko

tee' piristi'nanka miru'aariko'na'koong aarumo siompai, teinge Sakaraia' miru'au'nung pava dootuu'nava pankava-koo meekavaro-koo kuung tumparara boontunamparaa'naang ii tampa' nuuraa' bereng-antavui. ¹⁰ Ee'noko

tenang tee kapoo' tampa' nuuraa' paro'koong batei makotuio' teie kuunge paro'uko nantoong karika' teing dama'du-navaro-koo kunsiariko'.

¹¹ Ee'noko teie tee' nkovuko Ovoring bakaning-koo narung koosinung~ tee-ankoi oro'paru' batanang boonturoma-koo tampavine-aapei

donkonui. ¹² Ee'noko Sakaraia'ke oovura tee domang puraana avorou'.

¹³ Teka teie koosinunge aa'puu' tee, “Aroreauka' Sakaraia'. Kumponing dakaang kungsi tee taaravuu'nung. Da'aange Elisabeta'ke tee dauring parareruu'naang, ee'noko dake tee miring Jooni* tampeaing. ¹⁴ Ee'noko da' tee doturama do'dero'de'daravaing tee-koo, ee'noko nantoong mmau' dotuariainge ponto'arako. ¹⁵ Ai' tee tee naning pankaing deemparavaing Oving-koo dutakanoo'ke. Uaini dovang teing nainai purinto' poteario' naivuauka'nunge. Tanuaang Meekung narunge maanto'ui otoaing ke'de-koo otoko-ita. ¹⁶ Mmau' Isireeli-nupoong teie tee Oving-koo napo' bere'antavuriaing tee-koo biikaang Kumponing-koo. ¹⁷ Ee'noko tee tee Oving-koo uro'kanoo'ke nantoong doorevurima nanuaing Eliasi-pina' bakaang aarumo ee'noko iri' nari' kompui. Biumaraang domang biurukaa'aape bere'antavurii'naang ee'noko teing taarapiikanuka koonto'nuka biikaang matau-koo. Tee' nari' nerivuri maamu-antavuriaing nantoong Oving poaing-koo.”

¹⁸ Ee'noko Sakaraia'ke koosinung nia'uma aa'puu', “Ningee arekee' tasi'pampeu' tee masikung deeko'? Ai' ning tee pankara ee'noko nnaang teni pankaa'ke.”

¹⁹ Ee'noko koosinunge maku'uma aa'puu', “Ning tee Kepareli' Kumponing-koo uro'kanoo'ke

* **1:13:** Iiburu-nupoong biikaang kara-koo miring “Iokanan” tee “Kumponing piaaevooni’,” miru'ari otong. Kiriki'nupoonge Ioanen tampaako'.

donkonansi o'nomaung. Teie ee'narai ning da'anko botomuing da' kara-koo tee aung doorenang tampara nauramaang. ²⁰ Aung ee, ninge nauransina' masika' nkoaravaing batei makotuainang, teka da'aange dauring parareruu'naang masika'antavearuing-koo Kumponinge da' enang-eta ka'duu-antaruio' karearoo'naang bera aing nauransining tavo'aravainoo'ke basi.”

²¹ Ee'noko nantoonge nempai otoko'nung Sakaraia', paapaa'arima ana'ario' dootuu'nava pankava-koo kuunge. ²² Ee'noko tenang amakoari siarara teie teing kara-koo makotuaruu'nung, teka bireng narunge tee' nari' karavuriko teinge tasi'paara aa'pau', “Kapoo'ke apaikovuio' kara karoarui.” ²³ Ee'noko tenang bakaang nko-nko nkonang opario' bakanoo' osi duparu'.

²⁴ Tee-koo dama'due ba'aang Elisabeta' tooto' nkoaru'nung, ee'noko kaara pa'noko'naveraa'ka-koo pava-koo kuung naro'ke otoko' teni, ee' noru'uma: ²⁵ Aung tee Ovinge ning-koo nko-antavuing; piaamukotaa' ning tee' nkomuing maia' tonta'memuu'naang.

Koosinung~ Kepareli'ke Jiisuu' Ponto'aravaing Sira'puu'na'

²⁶ Ee'noko tenang Elisabeta' ~nau-taa kaara deemparako kempo'kuu'noo'keta tee koosinung Kepareli' napo' Kumponinge osi nii'namono-koo botovuu' Kaaleli'navaro-koonoo' miring Nasareti'namono. ²⁷ Nani manikuma nerai'na' kuukuma~anko botovuu'nung miring

Meeri'anko. Aninoo' teni miru'nii' naning-koo miring Josepa', Daurarong~ Deevita' ba'dompenkuri-koong-koo. ²⁸ Ee'noko tee koosinung teni-anko bera aa'puu'nung, “Ani ee, da' bakei Kumponing domange tampa' noru'dui otomai. Oving tee da' ninka otong. Maniku'koo meu'ka biraankenani da'.”

²⁹ Tee' minkuvuio' teni noru' paapaa'arara avitoitoi noru'aru'nung aa'puma, “Aung kara aremurii' tee' minku?” ³⁰ Ee'noko koosinunge aa'puu' teni, “Ee Meeri', aroreauka'nung, ai' da' teni domange tampa' noru' Kumponing. ³¹ Da'koo tooto' poontoaraa'naang~ ke'de-koo, ee'noko tee dauring donkaani paravee'naang, ee'noko dake tee miring Jiisuu'† tampeaing. ³² Tee tee ee'nung pankaing deempari otoaing ee'noko tee tee Oving Deto Basi Bauring tampaavaing. Ee'noko Oving Kumponing tee Daurarong deeng-antavuaing bakaaka Deevita' paari-antavui. ³³ Ee'noko teie Jeekopi' bakanariong, teing Isireeli-nupoong tanatavuriaing ookutunung batei-koo, ee'noko bakaang muu' tee bakearavauka'nung.”

³⁴ Ee'noko Meeri'ke koosinung tana'uma aa'puu', “Tee aung kapoo' arekee' nkoaravaing tee' ning kuukuma o'noko?” ³⁵ Ee'noko teie koosinunge teni maku'uma aa'puu', “Tee Tanuaang Meekung da'koo poko ee'noko tee purinto' Oving Deto Basi bakaange daka'duaing da'. Tee'koo tee ee'nung tooto'

† **1:31:** Iiburu-nupoong biikaang kara-koo tee miring “Iesua” tee “Kumponing niikaang Domang-anta” miru'ari otong.

ponto'aravaing meekung tampaavaing, tee Kumponing Bauring. ³⁶ Ani ee, da'maasie Elisabeta'ke pankaa'ke tooto' poontoari~ otong. Emu' tee kaara ~nau-taa deemparamang teni-koo bisiira tampaako'nani-koo; ³⁷ Ai' Kumponing tee kapoo' nkovuarupeu'nung otoa'."

³⁸ Ee'noko Meeri'ke maku'uma aa'puu', "Aung ee, ning masika' Oving bakanani botovotonaa'. Makosi, tee' minkueina' nkoaravaing ning-koo." Ee'noko tenang tenkenuu' tee koosinung teni-ankoita.

Meeri'ke Elisabeta' Beero'uu'na'

³⁹ Teketa' pankaroompuaruko Meeri' daa'arara nanuu'nung iri'narung iu'po'navora'ke deto bera Sakaraia' bakanoo' osi Judia'navarokoonavuntu'koo. ⁴⁰ Ee'noko Sakaraia' bakanava'ke tumparara Elisabeta'koo tampara tampuu'.

⁴¹ Ee'noko tenang Elisabeta'ke tee tampa' tang Meeri'keta taaravuko tooto' ke'de-koo kuunge to'dinuu'; ⁴² Ee'noko Elisabeta' Tanuaang Meekunge maanto'ura duuru'kuma aa'na' karoma aa'puu', "Biraankerarinani da' ee'nani maniku'koo dau basina', ee'noko napo' tee tooto' dakaang ke'de-koo biraankearinge. ⁴³ Oi baka'e, ning piaaru' arekee' noru'mei beero'mei nkaang Oving baukoi? ⁴⁴ Ani ee, tenang dake ning-koo tampa' tampeko tee tooto' ning-koo ke'de-koo dotue to'ding-antavuing. ⁴⁵ Da' teni biraankenani Kumponing bakaang kara dupearaa'naang masika'antaveinani!"

⁴⁶ Ee'noko Meeri'ke maku'uma aa'puu', ⁴⁷ "Nkaang domange Oving pankaing-antavansi otong, ee'noko nkaang tanuaang

doturotuaramaung Kumponing-koo tee ning domaang moo'muu'nung-koo, ai' teie tee ning norunoru'muing ning boonko tamung botovotonaa' deemari o'nomai; ⁴⁸ Bakei, emu'keta deto tee ning teni ookarai avatevarange doturotue biraankenani tammaamaa'noainani teie Kumponing Purinto'po'nunge kapoo' pankaing ning-koo nkovuing-koo; ⁴⁹ Ee'noko miring bakaang meekunge. ⁵⁰ Teie tee piaavurimaung teing bakaang kara dimpa'koo avoreaamaing. ⁵¹ Bakaang iirakuta bakaang birenge nkovuu'ning-koo sira'pario' oro'antavumaung, ee'noko purarenka'antavurikoo' teing baka daanganuka ee'noko onou-koo pankainanka-pina' ooarimaing. ⁵² Teie tee dauraronanka iirakutananka kosi'urikoo' biikaning ba'nava'nani' dovang-eta, ee'noko teing boong-koo noru'arimaing pankaing-antavurikoo'. ⁵³ Teing peera-nupoong poo-antavurikoo' kapoo'ke tampenge ee'noko kapoo' mmou'po'nupoong tang torovurikoo' kapoo' avuria'. ⁵⁴⁻⁵⁵ Teie tee nii' bakaning bautaranuka pakuvurikoo', nii' Isireeli-nupoong, tee piaa-etanung unaa-anta noru'ui niikakatauro-koo maraka-antavuu'nung, aa'ning-koo Eebaraami' ee'noko baurukaa' avatevarang-koo doompeto tee' nari'."

⁵⁶ Ee'noko Meeri' Elisabeta' ninka nari' otoretu'nung teke. Beekuri kaara-pina' otoreta toroaru' bakanoo' osi-aape.

Jooni Minkinara Ponto'aru'na'

⁵⁷ Emu' tee batei makotuu'nung Elisabeta'ke tooto' para-koong ee'noko tooto' tenie donkaani

paravuu'. ⁵⁸ Ee'noko teni ninka nari' otoroko'ninge napo' ba'marange taaravau'nung Ovinge piaa pankaing teni-koo oro'antavuu'na' ee'noko teing dotuariru'nung teni ninka. ⁵⁹ Ee'noko teketa ˆbeenang-taa doong tankinuko porou'nung tee tooto' dopa' napu'aava'naang; ⁶⁰ Teka bauma Sakaraia' namirimpaava'naang tampaako baukoi aa'puu'nung, “A, tee' deea', tee Jooni tang-koong.” ⁶¹ Ee'noko teinge aa'pau' teni, “Naning da'maiko' tee' boku otoa'.” ⁶² Ee'noko teinge bauma birenge tamung nia'au'nung arekee' tampuaina' tee bauring. ⁶³ Ee'noko teie bentang daari-koonavento' eentavuru'nung ee'noko ee' daarivuu', “Bakaang miring tee Jooni.” Ee'noko ookara ta'ninau'. ⁶⁴ Ee'noko tenau'ka Kumponing kara-koo taura'puio' karou' Kumponing biraankevuma. ⁶⁵ Ee'noko ookara bee'marang asikovorou' tee-koo ee'noko tee aung kapoo' minkuaama nanau'nung avitoitoi iu'nairu-kooning-koo teka Judia'navaro-koo. ⁶⁶ Ee'noko Kumponing tee' oro'ning taa'ni'antananka Jooni ponto'aru'noo'ke nkovuio' ookarai tee aung taaravau'ninge norunoru'aama aa'paako'nung, “Aung tooto' aremurii' deemparavaing?”

*Sakaraia'ke Nakaronara-pina' Kara
Sira'puu'na'*

⁶⁷ Aung kara tee Sakaraia'ke Kumponing daangampui minkuvuu'nung Jiisuu' ponto'aravaing minkuvuma. Teie Tanuaang Meekunge maanto'ura karantavuko~ aa'puu', ⁶⁸ “Biraankeampiaing tee Oving Kumponing

nii' Isireeli-nupoong niikaang, ai' teie nii' beero'murira enang narung daurarong deto i'ampuu'naang domamuraing nii'; ⁶⁹ Ee'noko teie nii' bakaning nantoong boorimurira napo' moo'murii'naang dai'mariri o'norimanoo'keta. Tee ee'nara Kumponing bakaang muu' tarenung, Deevita', ba'dompenkuri-koong pakumuriaing; ⁷⁰ Tee' Kumponing uripo'keta minkuvuko'na' bakaning nakaronuka~ meekupoong karantavurima~.‡ ⁷¹ Kumponing tee' naumuru'nung ee'narai dauraringe te'nemurii'naang niikaning kare-nupoong-eta', teing munte'maarimaing biikaang bireng-eta. ⁷² Ee'noko napo' bakaang piaa-eta unaa-antamurii'naang maraka-antavuu'na', tee kara meekung niikakatauro ninka naroon-antavuu'nung noru'ui. ⁷³⁻⁷⁵ Tee aa'nou'naare: niikaaka Eebaraami'koo tumpearama~ maraka-antavuu' taaru'murii'naang niikaning kare-nupoong biikaang bireng-eta, ee'noko puring-antamurii'naang amorompia' tampa' siompampimatoaina', meeka'mariri, koonto'nuka o'nori tee-ankoi, ookara doong domamariri o'norianing-koo. ⁷⁶ Ee'noko da' tooto' tee Oving Deto Basi Bakaang Nakaronara tantaavaing, ai' da' tee urei nanima Oving-koo maamu-antaveaing bakaang taung. ⁷⁷ Teing bakaning nantoong teie domampuriaing-koong kara nau-eriaing biikaang oraka'nko pankaruntoonge piaavuri tonta'antavuriaing nauerima; ⁷⁸⁻⁷⁹ Aa'noaing: Siroong-eta siimpoorumurira~

‡ **1:70:** Ooveai 2 Samuela' 7:8-16.

araka-antamurii'naang nii' mutaanang-koo o'norimaing boo'aapenameng-koong uu'aa'koo, niikaang pe'naa' koong-antamurima tevung mooa-aapenavung-koo." Tee'puu' Sakaraia'ke.

⁸⁰ Ee'noko dama'ke tee tooto' panka'parara tanuaang purimparu', ee'noko tee mee'bora' sirakamaa'koo otoko' bera tee batei makotuu' Isireeli-nupoong-koo karika'koo dutakanoo' tavo'kuu'nung.

2

Jiisuu' Ponto'aru'na' (*Mat 1:18-25*)

¹ Tenang Jooni ponto'aru'noo'keta nii'ning batei tankinura otoko tee daurarong~, Siisa', miring Akastasio botonang sipuu'nung ookutuning nantoong tarevuriko'ning-koo biikaang miring daariarii'naang bakaang buuku-koo. ² Aung tee tutuna'namu' miring daari nkoaru'nung tenang Sairiniasi' Siiria-nameensi'koo ovoring deempari otoko'ning. ³ Ee'noko ookara tee biikanairu porou'nairu siompai nanau'nung miring daariarii'naang. ⁴ Ee'noko Josepa' tee'ke, Kaaleli'koonoo'keta, Nasareti'keta, deto Judia'navaro-koonoo'aape nanuu'nunge Beeteleema', te' Deevita' bakanavuntu' deemparako, ai' tee tee Deevita' baurukaa' bakanamuaang-koong. ⁵ Tee teni ninka Meeri' ninka ba'aang ninka nari' nanuretu'nung miring daariaree'naang. Teni tee tooto'po'nani. ⁶ Ee'noko teke otreko tooto' ponto'koong bateinang makotuu'nung. ⁷ Ee'noko tenie tooto' tutuna'nung paravuu' donkaani, ee'noko

baaronge korovui dai'ura kau' karenaumonanka biikanava-koo otoroi karaasi' maa'aako'navaro-koo bempuu', po'nupo'nuka biikanava'koo doona otoaruo'.

Sipisipi' Tanatanukai Jiisuu' Beero'au'na'

⁸ Ee'noko teke Beeteleema'keta due'ke nii'ning sipisipi' tanatanuka otoroko' muunga biikaning sipisipi' binaa'koo tanatavaarima. ⁹ Ee'noko narung koosinung Oving bakaang teing-ankoi tavo'aru', ee'noko Oving bakaang meenasi teing korovuri arakavaru' ee'noko tenang avoro' pankainge maanto'uru'. ¹⁰ Ee'noko koosinunge aa'puru', “Aroreriauka', ninge doorenang tampara po'antarerompimang doturotu-koong dii' ookara nantoong-koo basiaravaing. ¹¹ Aa'noing e'mung dii'ankoi teke Deevita' bakanavuntu'koo narung Domang-anta ponto'aring, tee Oving Pako'pari'nii', Kumponing teroita maraka-antarurio' nemperimaung. ¹² Taa'ni'anta ee' ooverira masakung tasi'periaing: Narung nerakau' baaronge koroari dai'nii' nako'bo-koo bempari otoko ooverii'naang.”

¹³ Ee'noko namu'ke ta'nina', tee ninka koosinung ninka paning-nupoong-koonavitu karika'nari' tapo'eu' Kumponing daangampaama ee' minkuaama, ¹⁴ “Kumponing paning-koo siroong otomaung daangampampimaang, ai' mooa tee kansi'koo poing nantoong tampa' nkovuriko aroo'arimaing-koo.”

¹⁵ Tenang koosinunanka paning-aape toroaririo' sipisipi' tanatanukai aa'pau' bii'ka kareaama, “Aia', Beeteleema' du'marira,

ooampiai tee kapoo' nkoaring Ovinge nau-
 antamuring nii'." ¹⁶ Ee'noko teing iri'narung
 berora ooaaru' teing, aa'noko Meeri', Josepa'
 ee'noko tee tooto' nako'bo-koo bempari otoko.
¹⁷ Ee'noko tenang teinge ooaara tee sira'pau' tee
 munkunaa tooto' minkuari otoing koosinunge
 nauvuru'nung. ¹⁸ Ee'noko ookara taaravau'ninge
 tee munkunaa avutevu'ai noru'au' sipisipi'
 tanatanukai teing nauaario'. ¹⁹ Teka Meeri'ke
 teing aing kapoo'nanka kinkompura bakaang
 domang-koo norunoru'uko'. ²⁰ Ee'noko teing
 sipisipi' tanatanuka toroariru' biikanairu-
 koo Kumponing daangampaama, bakaang
 meenasi sira'pai kapoo'nanka teinge taaravaama
 ooau'ning-koo tee' ee'na' teie koosinunge
 nauvuru'na' teing.

Simioni' Naankai Aana' Jiisuu'
Onkeonke'uretu'na'

²¹ Ee'noko Jiisuu' ponto'aru'na'mung-eta
 ~beenang-taa doong deemparako tenang dopa'
 napu'au'ngang tee, miring Jiisuu' tampau', tee
 ee'nara koosinunge tampuu'nung tee miring
 tenang mme' pountoavararuko~ ke'de-koo.
²² Ee'noko Meeri'ke tooto' paravuu'noo'keta
 meekava-koo be'koo untu'anta-koong batei
 makotui'o', tee' Moosesi bakaang botoi
 tampui otoina', teringe Jiisuu' tavo'uretu'
 Jerusalema'aape Ovinge oko-antavuree'naang
 teie botoi napo' minkuvui otoina' aa'puma,

²³ "Ookara toire' donkaang tutung ponto'ariaining
 Ovinge bakaning meekupoong tang-

koong.”

(Toro

13:2,12)

²⁴ Ee'noko untu'anta-koo boontunamparii'naang berou' botoi Oving bakaange tampui otona' aa'puma,

“Urareng-koo~ manta'nisining ninka boontu-rariaing nii'noo' nii'namurii' kuukuu'koo koo'nening keura.” (Boontu 12:8)

²⁵ Tenang teke Jerusalema' naning narung otoko'nung bakaang miring tee Simioni'. Aung tee naning koonto' Kumponing-koo mee'du'piari otoko'nung. Nempui besi'uko'nung Isireelikoong Dun-sirunsinara~ tavo'aravaing, ee'noko Tanuaang Meekung tee tee-koo otoko'nung.

²⁶ Ee'noko Tanuaang Meekunge tee tee-koo sira'puu' tee booauka'nung teie mme' oovua' tee Domang-anta Ovinge tero Pako'pari'uu'nung~.

²⁷ Ee'noko Tanuaang Meekunge nau-antavui'o' dootuu'nava pankava-koo kuung tumparu';

²⁸ Ee'noko tenang tee tooto' Jiisuu' baumararinge kuung po'antavuretu' nang botoi minkuvumana' aarumo nkovuree'naang, teie pora birenge nkavura biraankevuma Kumponing-koo aa'puu',

²⁹⁻³¹ “Oving ee, emu' tee ning dakaang botovotonaa' mooa ninka bakemari moompaing makosi, tee' temu' marakarari naumeu'na', ai' ninge tee emu' ooansing nkaang dutai Tee Domamuraing dake maamu-antaveu'nung nantoong-koo dutakanoo'ka. ³² Teie Arakai teing Isireeli-eta taapo'nupoong kapoo' masikung bii'ka noru'aavaruko'nung sirapo'evuriaing ee'noko Isireeli-nupoong meenasi kong-antavuriai.”

³³ Ee'noko Jiisuu' baumararing

ta'ninuretu' teing-koo kapoo'nanka Jiisuu'koo minkuvuu'ning-koo.

³⁴ Ee'noko Simioni'ke tekang biraankevurira Meeri' nauvuma aa'puu' teni Jiisuu' bauko, “Ani ee, aung tooto' tee miru'ari otoing mmou' nantoong Isireeli-nupoong-kooning aa'noaing nii'ning dua'antavuriai ee'noko napo' nii'ning daa'antavuriai; ³⁵ Ee'noko napo' tee tee taa'ni'anta deempari otoo'naang miru'ari otong nantoonge tompimpaavaing, ee'noko tee' tompimpaako nantoong mmou' biikaang domang-eta onounanka sira'paravai. Ee'noko da' bainatu-pina' orarunsie domang too'duainanie.”

³⁶ Ee'noko napo' nii'nani manikuma nakaronani teke otoko' miring Aana', Panuele baurang, Aasia bakanamuiaang-koonani. Teni ba'ung ninka mare' ~kemare'ka-taa otoretu'nani nampeesiaru'noo'keta, ee'noko emu' beenaumo kivora-ita karemareu ookara mare' bakaning; ³⁷ Ee'noko ani teni pava dootuu'nava pankava-ita tokoo bearuko'nani; teke otoi unkumoarama kunsiarama dootuu'arako'nani muunga ee'noko doonga. ³⁸ Tenang tee-koo batei-koo pora Kumponing tampara tampuu'nung ee'noko tee tooto'koo nantoong minkuvuru' teing Tee Poaing nempai besi'aako'ning Jerusalema'nupoong dai'ariri otoromanoo'keta napo' moo'uriaing Ovinge maraka-antavuru'nung.

³⁹ Ee'noko tenang ookara kapoo'nanka nkovureta botoi Oving bakaange minkuvui otona' tekang toroariru'nung Kaaleli'navaro-aape bera biikanoo' osi Nasareti' tavo'ariru'nung.

⁴⁰ Ee'noko tooto' panka'parara purimparu'nung

mataue maanto'nii', ee'noko Kumponingee tampa' oovui otoko' biraankevui.

Tee Nemaka Jiisuu' Datavou'na' Dootuu'nava Pankava-koo

⁴¹ Emu' tee, ookara mare'koo tee Paroro Baari'koong~ nkoaako'nang baumararing tee Jerusalema'aape bereko'nung. ⁴² Ee'noko tenang tee kivora-ita kemare'ka mare' makotuu'ning tee nari' berou' baumararing ninka, tering nanureko'na' nari'. ⁴³ Tenang paroro bakearako nantoong toroariko tee nemaka Jiisuu' teke otou'nung Jerusalema'ke. Baumararingee tee noru'urea'. ⁴⁴ Te'mung nanaama ee' noru'ureko', nii'ning ninka poromang. Ee'noko taunga muumpuru'noo'ka besi'uretu' bee'marang-ankoa ee'noko ookara teringe noru'aaresining-ankoa. ⁴⁵ Teka oovurearuta toroaretu' Jerusalema'aape tee besi'uree'naang. ⁴⁶ Teketa beenang doong tankinuko daa'uretu' teka dootuu'nava pankava-koo boto naunuka-koo meu' ba'nanuio' taaravurita' otoko niania'nanka nia'urima. ⁴⁷ Ee'noko teing taaravau'ning bakei asikovorou' tee-koo bakaang norukasi'koo ee'noko makumaku'koo. ⁴⁸ Ee'noko tee baumararingee oovureta ta'ninuretu', ee'noko baukoi aa'puu', "Nnuring, arekee'koo dake nee' tee' nkomeresi? Aung ee, nee'daring pore'moresing da' besi'koo noru' manki'moresitaa'." ⁴⁹ Ee'noko teie aa'puretu', "Ning aming-koo besi'koo pore'doremang? Dee'ke ee noru'erea' tee ning Mma' bakanava-koo o'noaing?" ⁵⁰ Tee'puresio' teringe tasi'purearuu' bakaang kara. ⁵¹ Ee'noko teie tee tering siompuresi tekang Nasareti'aape

doonko berou', ee'noko otoi osie kara siompuko' tering beekaang. Ee'noko baukoi aing ookara kapoo'nanka domang-koo kinkompuu'.

⁵² Ee'noko Jiisuu' panka'paru'nung matau ninka nari'. Kumponinge ee'noko nantoonge deto tampa' nari' ooaako'.

3

Joonie Jiisuu' Bakaang Taung Daare'uu'na' (*Mat 3:1-12; Mak 1:2-8; Jon 1:19-28*)

¹ Emu' tee Jooni, Sakaraia' bauring, mee'bora' sirakamaa'koo nempari otoko, tenang Kumponinge kara nauvuu' nantoong nauvurii'naang. Tee' nkoaru'nung tenang teie Taibiriasi ookara kansi'nanka-koo ovorimpari miring Siisa' nkavuu'noo'keta kivora-ita pa'noko' mare' deemparu'ngang. Tenang aing aa'ning ovo'ma'nuka deempariri otoroko'ngang: Poontiasi Pailati' Judia'navaro-koo, ee'noko napo' Eeroti' Kaaleli'navaro-koo, ee'noko baara'ma'nung Pilipi' aa'ning-koo Iturea, ee'noko Takonisi, ee'noko Laisaniasi' Abilini-navaro-koo. ² Ee'noko Aanasi naanka Kaiapasi piristi' deto basira otoreko'ngang; ³ Tenang ee'ngang Kumponinge bakaang kara sira'koo botovuio' Jooni ookutunairue Joo'dani-nari-aapei nanuu'nung ee' daankiarama, "Bere'darira ntong-koo minkirarira meeka'antarariaing ee'noko Kumponinge diikaang oraka'nko tonta'deruriai."

⁴ Daari Meekung-koo tee nakaronara Aisaia' bakaang karapo'nane'koo urikamu' minkuvuu'na' tee, aa'puma,

“Aurong narung naning-koong mee'bora' siraka-
 maa'koo bokuma aa'pumaang,
 'Maamu-antaveriaing tee taung Ovoring bakaang.
 Koompevuriai poainavung.

⁵ Ookara biri'nairu maanto'antaveriai,
 Ee'noko ookara iu'nanka ee'noko i'nunairu
 tanoomperiai.
 Ave'ave'nairu taung-koo koomperiai,
 Ee'noko ariiruteriirunairu naroomperiai.

⁶ Ee'noko ookara nantoonge ooaavaing tee
 Domang-anta
 Kumponing-etaing.' ” *(Aisaia' 40:3-5)*

⁷ Karinga nantoong poroko'nung Jooni-koo
 ntong-koo minkivurima meeka'antavurii'naang.
 Ee'noko aa'puriko', “Dii' borukoporonuka, baie
 aa'duri dii' tamung ntong-koo minkirarira
 meeka'antararima koo'dariaining Kumponing
 bakaang iira tavo'kuaing-eta? ⁸ Masika'
 bere'dariaing tee-koo sinang oro'paravaina'.
 Tamung dii'ka aa'periauka', 'Eebaraami' tee nii'ke
 niuma otong,' ai' masikung ninge naurampimang
 Kumponingee tee Eebaraami' baurukaa' aing-eta
 kapananka-ita nkovuripeu' dii' pari'anta-koo,
 domang iveka'dariko deeko'. ⁹ Teri' marekenari'
 teri' maamuari otong koi'koo okora'. Dii' teing
 koi' makosinuka. Dii'koo ookara sinang tampara
 nkaveriuka'ning tee nokiraarira nta'koo
 dua'daariaining.”

¹⁰ Ee'noko karika'ke nia'au'nung, aa'paama,
 “Enang aming nkoampii'naang nii'ke
 bere'maririnoo'keta?” ¹¹ Ee'noko teie
 maku'evurima aa'puu', “Baa tee naning
 mononopa' kenaa'ka oto'evuinge nii'nung

oto'evuaung nii'naa' avuaing. Baa tee naning taamang oto'evuinge tee' nari' nkovuai.”

¹² Napo' taakisi nkanuka ntong-koo minkiarira meeka'antavarii'naang porora aa'pau', “Nau-anta, nii'ke napo' aming nkoampii'naang?”

¹³ Ee'noko teie aa'puru', “Miru'nii'noo'keta bono' divu'eri nii'noo' nkaveriauka'nung.”

¹⁴ Napo' piatoronukai~ nia'au', “Nii'ke ee'ninge napo', arekee' nkoampii'naang?” Ee'noko teie aa'puru' teing, “Naning tamung taverima, nii'noo' daang tuumpierima, bakaang kapoo' bakiaa'eriauka'. Diikaning moo'koo araarimaing-koo doturarimatoai.”

¹⁵ Nantoonge Tee Domang-anta Kumponingero Pako'pari'uu'nung~ bakaang bateinang tavo'aravaing-koong basiaro' noru'aama biikaang domange Jooni-koo nia'kaama aa'paako', “Aunge pa tee nempampimaung.”

¹⁶ Tee'paako maku'urima aa'puu'nung, “Ning aa' tee Domang-anta nemperimaung deea', tamung ntong-koo minkirampima meeka'antarampimaang, nka tee ning aa'na' apoo'mui oting iirakuta mme' pomaang, doonge-taara~. Tee ee'nara poko aa'na' tampa' taaraveriai, ai' teie tee meeka'antaruriaing dii' Tanuaang Meekung ninka ee'noko nta' ninka. ¹⁷ Teie, tee simpe'nkoi~ teing makosinuka bakaang muu'koo kuunga onkeonke'uriaing, ee'noko teing makosinuka deeaing tee-koo nta'koo siri'paa'koo tai-antavuriaing.”

¹⁸ Tee' nari' amutemurii' tautaunanka ninka tampara doorenang daankivuko'nung teing-koo nantoong-koo. ¹⁹ Teka Joonie tee ovo'ma' Eeroti'

turampuu' baara'ma'nung ba'aang Erodiasi' nampuu'nung-koo ee'noko nii'ning kapoo' oreng mmau' nkovuu'nung-koo. ²⁰ Ee'noko Eeroti'ke oraka'nko nkovuma Jooni kiimata-koo sipuu' bakaning oraka' nkonanka-koo dau pau'ui.

²¹ Teka Jooni mme' kiimatavarava' nantoong ntong-koo minkivurima meeka'antavuriko'ng Jiisuu' tenang teing ninka nari' ntong-koo minkivura meeka'antavuu'nunge. Ee'noko tee Jiisuu' kunsiarako paning daate'aru'.

²² Ee'noko Tanuaang Meekung tee-koo siaru' kuukuu'naumpui, ee'noko tee-koo dau otoko kara auromparu' paning-eta aa'puma, "Da' tee nnuring ninge piaaramaung. Ning da'koo aa'na' dotumaramaung."

Jiisuu' Bakakatauro-koong Deerunoo'
(*Mat 1:1-17*)

²³ Jiisuu'ke tee bakaang nko-nko mare' beenaumo kivora-pina' deemparama tutumpuu'nung. Nantoonge Josepa' bauring-pina' noru'aako'nung.

Tee Josepa' tee Eelai' bauring.

²⁴ Tee Eelai' tee Maatata' bauring.

Tee Maatata' tee Liivai' bauring.

Tee Liivai' tee Melekai' bauring.

Tee Melekai' tee Janai' bauring.

Tee Janai' tee Josepa' bauring.

²⁵ Tee Josepa' tee Matataiasi' bauring.

Tee Matataiasi' tee Eimos bauring.

Tee Eimos tee Neeamu bauring.

Tee Neeamu tee Eslai' bauring.

Tee Eslai' tee Naakai' bauring.

26 Tee Naakai' tee Meeata' bauring.
Tee Meeata' tee Matataiasi' bauring.
Tee Matataiasi' tee Siemen bauring.
Tee Siemen tee Joseke' bauring.
Tee Joseke' tee Joda' bauring.
27 Tee Joda' tee Joanang bauring.
Tee Joanang tee Reesa' bauring.
Tee Reesa' tee Serababele bauring.
Tee Serababele tee Sieluteala bauring.
Tee Sieluteala tee Neerai' bauring.
28 Tee Neerai' tee Melekai' bauring.
Tee Melekai' tee Eidai' bauring.
Tee Eidai' tee Kosang bauring.
Tee Kosang tee Elemadang bauring.
Tee Elemadang tee Eere bauring.
29 Tee Eere tee Josiua' bauring.
Tee Josiua' tee Eliesa' bauring.
Tee Eliesa' tee Joring bauring.
Tee Joring tee Maatata' bauring.
Tee Maatata' tee Liivai' bauring.
30 Tee Liivai' tee Simioni' bauring.
Tee Simioni' tee Juda bauring.
Tee Juda tee Josepa' bauring.
Tee Josepa' tee Jonang bauring.
Tee Jonang tee Elaiakim bauring.
31 Tee Elaiakim tee Melia' bauring.
Tee Melia' tee Meena' bauring.
Tee Meena' tee Matata' bauring.
Tee Matata' tee Neetani bauring.
Tee Neetani tee Deevita' bauring.
32 Tee Deevita' tee Jeese' bauring.
Tee Jeese' tee Oobete' bauring.
Tee Oobete' tee Boosi bauring.

Tee Booasi tee Salamong bauring.
Tee Salamong tee Naasoni bauring.
Tee Naasoni tee Aminadapi' bauring.
³³ Tee Aminadapi' tee Araminu' bauring.
Tee Araminu' tee Aarani' bauring.
Tee Aarani' tee Eesirong bauring.
Tee Eesirong tee Peeresi bauring.
Tee Peeresi tee Juda bauring.
³⁴ Tee Juda tee Jeekopi' bauring.
Tee Jeekopi' tee Aisake' bauring.
Tee Aisake' tee Eebaraami' bauring.
Tee Eebaraami' tee Teera' bauring.
Tee Teera' tee Neeoo bauring.
³⁵ Tee Neeoo tee Seraka' bauring.
Tee Seraka' tee Reu' bauring.
Tee Reu' tee Peleke' bauring.
Tee Peleke' tee Iibere' bauring.
Tee Iibere' tee Siila' bauring
³⁶ Tee Siila' tee Keenani bauring.
Tee Keenani tee Apasata' bauring.
Tee Apasata' tee Siemi' bauring.
Tee Siemi' tee Nooa' bauring.
Tee Nooa' tee Leemeki' bauring.
³⁷ Tee Leemeki' tee Metusela' bauring.
Tee Metusela' tee Iinoke bauring.
Tee Iinoke tee Jerete' bauring.
Tee Jerete' tee Maaleli' bauring.
Tee Maaleli' tee Kenan bauring.
³⁸ Tee Kenan tee Iinosi' bauring.
Tee Iinosi' tee Set bauring.
Tee Set tee Aadama bauring.
Tee Aadama tee Kumponing bauring.

4

Sietani'ke Jiisuu' Paaravuu'na'
(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Ee'noko Jiisuu' Tanuaang Meekunge maanto'ura toroarunung teketa Joo'dani-nari-eta, ee'noko Tanuaang Meekunge be'antavuu' mee'bora' sirakamaa'koo karenaumo kivora doonanka-koo Sietani'ke daua'koo; ² Ee'noko teie tee kapoo' naivua' teing doong-koo. Ee'noko teing doong oparu'noo'ke tee peeravou'nung. ³ Ee'noko Sietani'ke Jiisuu' dua'anta-koo paaravuma aa'puu' tee, "Da' Kumponing bauring deeko' aung kapang naueko taamang deemparavaing." ⁴ Ee'noko Jiisuu'ke maku'uma aa'puu'nung tee, "A, tee Daari Meekung-koo ee' daariari otong, 'Naning taamang narunge domampari otoaung, teka ookara kara Kumponing-etaning siompui domampari otomaung.'" (*Boto 8:3*)

⁵ Ee'noko Sietani'ke deto koing-antavura oki'nung batei-koo oo-antavuu' ookara muu'nanka kansi'kooning. ⁶ Ee'noko aa'puu' tee, "Ninge tee da' aing ookara tare-koo purinto' arompaing biikaning meenasi ninka, ai' aing ning okomui otoring ee'noko ninge tee avomaung baa ninge pia-antavamaung avu'koo. ⁷ Teka dake ning dootuu'mei dei aing ookara oko-antarampeu'." ⁸ Ee'noko Jiisuu'ke maku'uma aa'puu'nung, "A, Daari Meekung-koo ee' daariari otong: 'Dii'ke Oving diikaang Kumponing narung dootuu'eriaing, ee'noko nii'nung siomperia' otoriai.'" (*Boto 6:13*)

9 Ee'noko Sietani'ke Jerusalema'aape be'antavuu' tee Jiisuu', ee'noko a'dei' pava dootuu'nava pankava-koo miiraka-koo pante'antavura aa'puu', 10 “Da' Kumponing bauring deeko' anke doonko to'di'daravaing, tampa' dua'darako masika'antaraavaina', ai' Daari Meekung-koo ee' daariari otong,

11 “Teie bakaning koosinunanka botovuriaing da' nee'daava'naang. Teinge biikaning birenge deto doontaavaing, kapang-koo kau' naapurara'neeng-koo.’” *(Kena 91:11-12)*

12 Ee'noko Jiisuu'ke maku'uma aa'puu', “A, teka napo' Daari Meekunge aa'murimaung, 'Dii'ke tee Oving diikaang Kumponing parapaara-koo siperiauka.’” *(Boto 6:16)*

13 Ee'noko tenang Sietani'ke paaravuma bakevura sipuu' napo' nii'nang makosivuainang nempuitaa'.

Jiisuu' Kaaleli'navaro Bera Tampa' Mintoomparu'na' Tanuaang Meekunge Iri'antavuo' *(4:14-9:50)*

Nasareti'nupoonge Tutung Bata'au'na' Jiisuu'
(Mat 4:12-17; 6:1-6; 13:53-58; Mak 1:14-15)

14 Ee'noko Jiisuu' mee'bora' sirakamaa'keta toroarunung tee ninka purinto' Tanuaang Meekung-etaing ninka Kaaleli'nameng-aape; 15 Teie Jiisuu'ke nau-antavuriko'nung biikaning pava dootuu'nanka-koo biivimpaako, ee'noko tee-koong doorenang avitoitoi nanu'antavau' tevaro-koo;

16 Ee'noko tee Nasareti' pou'nung te' tee panka'antavuretu'noo'. Ee'noko biikaang pava dootuu'nava-koo tumparu' bakaang aarumo Doong Uaana'mung-koong siompuitaa';

17 Ee'noko deeruvuu'naang donkonuio' avau'nung buukunane' temu'nung Kumponing-etaing nakaronarai Aisaia'ke daarivuu'nane'. Teie tene' bere'ura koonto' piavou'noo' oovura deeruvuu' ee' daariari otoi'noo',

18 “Tee Tanuaang Meekung Oving bakaang ning-koo otong ai' ning tee pako'pari'muu'nung teie daankiama'naang doorenang tampara ata'oi'nuka-koo. Teie botomuu'nung ning nauaranko dai'nisinanka dipi'arii'naang ee'noko kaputu'nuka ookaava'naang;

19 Napo' botomuu'nunge unaa-antavarama'naang teing booni'uri otoromaing ee'noko nauarama'naang enanung batei Ovinge miru'uu'nung piaavurira domampuriang-koo teing.”
(*Aisaia' 61:1-2*)

20 Ee'noko teie tene' avo'ura avuu' napo' tee naning dootuu' nko-koo pakupakunung ee'noko nau-anta nko-koo neriarama doonko ba'namparu' nantoonge ookarai teke pava dootuu'koo otoroko'ninge naapu narung ooai otoko; 21 Ee'noko tee kara tutumpuma aa'puu', “E'mung tee dupearing taaraverio' tee Daari Meekunge minkuvuu'nung.” 22 Ee'noko teing ookarai tampa' tampau'nung tee-koo, ee'noko ta'ninau' kara maneena' karou'nung-koo.

Ee'noko teinge aa'pau', "Nko aung baie, Josepa' bauring ee deea'?"

²³ Ee'noko teie aa'puru', "Masika' noru'ansing, anaare karanaare mirumiru'naare napo' ning naumerii'naang dii'ke, ee' minkunaare, 'Nankai', da' daka taare-antararavai. Teing kapoo' Kapaneume'navuntu'koo nkoveu'ning taaravampiru'ning anke dakanoo'ke napo' nkoveaing masikung deeko'." ²⁴ Masikung naurampimang, naning Kumponing-etaing nakaronara bakanoo'ka tee aroo'aavaung.

²⁵ Masika' aa'nou'nung naurampimang: Mmau' naaronkunanka otoroko' Isireeli-nameensi'koo tenang tee temu'nung Kumponing-etaing nakaronara Eliasi otoko'nang peera pankaing nkoaru' aa'ng, paning pankaroong avo'ari otoko mare' beemareu-eta ~nau-taa kaara-koo.

²⁶ Ee'noko teing-koo naning-anko Kumponing botovua' Eliasi, teka naaro Ju'deeaing-koonani-anko naro' botovuu' paku-koo aroo'uainani noru'ui Sarepati'navuntu'koo, Saidoni'koonoo'.

²⁷ Ee'noko napo' tenang tee Kumponing-etaing nakaronara Elaisa' bakanang aa'nou', mmau' oramuu'po'nupoong otoroko' Isireeli-nameensi'koo, ee'noko teing-koo nii'narai Elaisa' aroo'ua' kui-koo, teka Ju'deeaing-koo narung deeko', Neeamani, Siiria-nameensi'koong, Elaisa' aroo'uiou' kuiaru'."

²⁸ Tenang teinge tee' taaravaara ookara pava dootuu'koo otoroko'ning aa'na' iiravorou'nung.

²⁹ Ee'noko daa'arira kompai osi-eta tuu'aama bata'au'nung bera mare-koo auremping osi siroong kaniau'noo'keta due', teke doonko

kosi'aava'naang bore'ke uroio'. ³⁰ Teka teketa' teing-koo meu'ke beentevuri tankinura tenkenuu'.

Jiisuu'ke Kapaneume'navuntu'koo Ma'naang Bata'uu'na'

(Mak 1:21-28)

³¹ Ee'noko Jiisuu' Kapaneume'navuntu'aape danto beu', osi pankaing Kaaleli'nameng-koonoo';

³² Ee'noko teke otoi Doong Uaana'mung kara nau-antavuriko aa'na' ta'ninau' tee-koo bakaang nau-anta-koo, kara bakaang purinto' deempario';

³³ Ee'noko teke pava dootuu'koo naning narung otoko'nung ma'naang orara kurumaa'aru'nung. Ee'noko aa'na' uiarama aa'puu', ³⁴ “Ei, arekee' nkomerii'naang, Jiisuu'ke Nasareti'nunge? Da' ee nii' bata'koo poing? Ninge noru'dansi o'nong da' Kumponing-etaing Naning Meekung.”

³⁵ Teka Jiisuu'ke tee aka'puma aa'puu', “Kareauka', ee'noko da' teieta' banke'daravai.” Ee'noko teketa ma'naange teing-koo meu' te' doonko dua'antavura teieta banke'aru'nung tokoona' baikevua' tee. ³⁶ Ee'noko ookarai aa'na' ta'ninaara bii'ka kareaama aa'paako',

“Aung aremurii'ke karai iirakutai karomaung purinto'ke aa'nunge ma'nari orenanka botovuriko banke'arikoo'?” ³⁷ Ee'noko doorenang aung-koong tee ookutunairue osinankai nanuu'nung temeng korovui otoininge.

Jiisuu'ke Piita Ba'doraa Taare-antavuu'na'

(Mat 8:14-17; Mak 1:29-39)

³⁸ Ee'noko tee teketa' donkonura teva pava dootuu'nava sipura Saimoni' bakanava'ke deto

koinuu'. Ee'noko Saimoni' ba'doraa teke aa'na' si-
ipavora otoko uipaarii' ninka teinge Jiisuu' nia'au'
teni pakuvuu'naang. ³⁹ Ee'noko tee teni-anko
donkonura tee siipa aka'puu'nung ee'noko tee
uipaarii' namu'ke boimpuu'. Ee'noko namu'ke
tenie deto i'amparara bau'uru' teing.

⁴⁰ Emu' tee tenang duaa' tumpario' ookarai bi-
ikaning siipa-po'nupoong tavo'aaru'nung amute-
muri' siipa oto'evoroko'ning. Ee'noko teie tanka'
ookara-koo naruna' naruna' pante'urima taare-
antavuru'nung. ⁴¹ Ee'noko mmau' nantoong-
eta ma'nari banke'ariko' bokiaama aa'paama,
“Da' tee Domang-anta Kumponingero nantoong
marakavuru'nung, Kumponing bauring.” Teka
teie orokovurima kara-koo taura'puriaruko', ai'
teinge tee tasi'pau'nung tee tee Kumponingero
Pako'pari'uu'nung~ nantoong domampuri tare-
vuriainoo'koo.

⁴² Ee'noko siimpoorovuma~ nanuko
Jiisuu' tenkenura baka oto'noo' beu' teke
kunsiaraa'naang. Ee'noko nantoonge
besi'aama porou' tee-anko. Ee'noko
pinka'koo paaravaako'nung teing-ankoita
tenkenuaroo'naang. ⁴³ Teka teie aa'puru' teing,
“Ninge aa' daankiama'naang tee doorenang
tampara napo' nii'ning osi-koo Kumponing
bakaang muu'koong, ai' ning tee tee' nko-
koo botomuu'nung.” ⁴⁴ Ee'noko tee teketa'
Judia'nameensi'koo bera daankiarako' pava
dootuu'nanka-koo.

Jiisuu' Karoko Piitai Tavi' Mmau' Baram-puru'na'

(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)

¹ Nii'na'mung tee Jiisuu' tee nuaru' Kaaleli'narua' due'ke donkonuio' nantoong mmau' porora paampa'aako' kara Kumponing bakaang taarakoo. ² Ee'noko teie teka kerenta bakaasining oovuko' nuaru'koo tapirua tavi' baranukai sipaara biikaning sionung duu'paako. ³ Narengkoo teing-koo bakaasi-koo Saimoni' bakanarengkoo aa'earara Saimoni' nia'uma aa'puu', "Daampeto oki'noo' nara' tuu'ei mereai." Ee'noko teie tuu'uiu' te' bakaasi-koo ba'nanui nauantavuru'nung nantoong tereng-eta.

⁴ Ee'noko kara bakearako teie Jiisuu'ke Saimoni' aa'puu', "Kankonoo' danto be'antavera dakaang sionung doonko dua'eai tavi' barangkoo." ⁵ Ee'noko Saimoni'ke maku'uma aa'puu', "Ovoring, nii' pore'moring ookutuna'mung muunga. Konkampia', teka botomeina'koo dake ninge doonko dua'ampaing tee sionung." ⁶ Ee'noko teinge tee' nkoaara tavi' uumono~ oraura~ avo'aaru'; ⁷ Ee'noko biikaang sionung dererere'arako biikaning manta'nanka birenge bokuaaru'nung oovunareng-koo otoroko'ning porora pakuaarii'naang. Ee'noko teing porora ookeng bakaasining maanto'aara dapi' minkiariko'.

⁸ Teka Saimoni' Piitai oovura tee, asikovura Jiisuu'koo kau'kanoo' kinkinura aa'puu', "Ovoring ee, ning naning orara, da'koo due' oto'koo makosi deea'." ⁹ Teing ookara Saimoni' ba'maikori' nari' asikovuru' teing

tavi'nanka barampaaru'ning ooaarira. ¹⁰ Jeemisi namainta Jooni napo' nari', Sebeti' baurinketa, Saimoni' ninka nari' manta'ka tavi' barang-koo. Ee'noko Jiisuu'ke Saimoni' aa'puu', "Aroreauka'nung. Enang-eta deto dake nantoong baramperimatoo'naang." ¹¹ Ee'noko tenang teinge teing biikaning bakaasinanka tapiru duumeaarira~ ookara kapoo' sipaarira teinge tee siompau'.

Jiisuu'ke Oramuu'po'nung Taare-antavuu'na'
(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² Jiisuu' nii'navuntu'koo teing-koo osinanka-koo otoko naning narung pou' oramuu'ke maanto'. Ee'noko tenang Jiisuu' oovura tee kinkinura eentavaru' tee-koo, aa'puma, "Ovoring, da' piarora deeko' dake ning kuimepeu'nung."

¹³ Ee'noko Jiisuu'ke bireng tovoror'arara kompuu' tee, aa'puma, "Piamoi otong. Enang kuiraring!" Ee'noko namu'ke tee oramuu'ke sipuu'. ¹⁴ Ee'noko Jiisuu'ke naning nau-koo orokovura aa'puu', "Bera piristi'koo sira'antararavaing ee'noko boontunang nkoveai da' nantoong due'koo untu'anta-koong Moosesi bakaang botoi minkuvumana'."

¹⁵ Teka tee' minkuvuio' baru' aa'noo' doorenang bereravari nanuu'nung tee-koong, ee'noko mmau' nantoong porou' taara-koo ee'noko taare-anta nka-koo biikaning siipananka-koo. ¹⁶ Teka nii'ning batei-koo mee'bora' sirakamaa'koo nantoong-eta tonta'arama teke kunsiarako'.

Jiisuu'ke Naning Doota Taare-antavuu'na'
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

17 Nii'na'mung teroong-koo Jiisuu' nau-antavarako Boto Keperuu'navitu ee'noko boto naunuka teke due'ke ba'nanai otoroko' ookara osinairu-eta porora aa'ning-eta: Kaaleli'navaro-ita, Judia'navaro-ita, ee'noko Jerusalema'keta. Ee'noko Ovoring bakaang purinto' tee ninka otoko' nantoong taare-anta-koo. 18 Ee'noko nantoonge naning narung batanang-koo otoko po'antavau' dootavou'nung. Ee'noko teinge taung besi'aako' kuung po'antavaara Jiisuu'koo uro'kanoo' beng-koo. 19 Teka karika'ke paampa'aio' doona ooaava' tee kuung po'antakoo, ee'noko teinge daukava-koo koinaara teke to'ba'aara batanang-koo otoko siau'nung meu' Jiisuu'anko. 20 Ee'noko tenang Jiisuu'ke teing tee tavo'au'ning biikaang baito oovura aa'puu' tee naning doota, "Aung ee, dakaning orarananka tonta'deronsing." 21 Ee'noko teinge boto naunuka ee'noko Boto Keperuu'navitu~ aa'ning ninka niania' tutumpau' aa'paama, "Aunge aming-koo Kumponing bauvaupaa'umaang? Naning otoa' orara aarumo tonta'upeu'nung, Kumponing narung deeko'."

22 Tenang Jiisuu'ke biikaning niania'nanka tasi'pura teie maku'urima aa'puru', "Dii' aming-koo diikaang domang-koo kuunge tee' munkururarimaang? 23 Arera kara masika'poaruko ooverira ning makosi deeaung tammeripeu' aa'ning-koo, ee' minku-koo, 'Dakaning orarananka tonta'deronsing,' nii'na' ee' minku-koo, 'Daa'darara naniai.?' 24 Teka dii'ke iro' noru'merii'naang ning Tee Nanging-naumpo' Paning-etaing tee purinto' oto'memuing

anke kansi'koo o'noi orarananka tonta'koo..." Tee'pura tee naning doota aa'puu', "Ninge aa'damaang, 'Daa'darara dakaang tani' nkavei naniai dakanava-koo.'" ²⁵ Ee'noko namu'ke, ooai otoko, tee daa'arara bempari otoko'nung tani' deto nkavui bakanava-koo beu', Kumponing daangampuma. ²⁶ Ee'noko ta'ninta'ning noru' paapaa'ke ookara dako'uru' ee'noko dankuranku'arima Kumponing daangampaama aa'pau', "Nii'ke e'mung kapoo' damisimainanka ooampiring."

Jiisuu'ke Liivai' Bokuvuu'na'
(*Mat 9:9-13; Mak 2:13-17*)

²⁷ Teketa tee kato tenkenura Jiisuu'ke naning taakisi-nka-nung oovuu'nung miring Liivai',* taakisi nkavaako'nava-koo ba'nanuio' bakanavaro-koo. Teketa Jiisuu'ke aa'puu', "Ning siomeai." Ee'noko Liivai'ke ookara kapoo'nanka sipura, deto donkonura tenang-eta deto tee siompui nanuu'nung. ²⁸ (-) ²⁹ Ee'noko Liivai'ke bakanava-koo paroro pankaing nkoevuu'nung Jiisuu'. Ee'noko teke karinga taakisi nkanuka ninka napo' nii'ning oovuning ninka nari' otoroko'ning teing ninka ee'ning ninka nari' ba'naniau'nung taamantomai. ³⁰ Ee'noko teing Boto Keperuu'navitu biikaning boto naunuka ninka minkuminkuaariko' bakaning barevare-nupoong-koo aa'paama, "Dii' aming-koo nari' taamanirimaang taakisi nkanuka ee'noko nantoong orenanka ninka nari'?"

* **5:27:** Aung Liivai' tee nii'noo' miring Maatii', teing-koo narung Jiisuu'koo daariau'ning.

³¹ Ee'noko Jiisuu'ke maku'urima aa'puu', "Teing nantoong tampa' otoroining naninge nankai'urii'naang piavoroa', teka teing siipavoromaing naing piavoromaung.
³² Ning nantoong tampenanka-anko moa'. Ning orenanka-koo mou'nung nauaranko bere'aria'naang."

Unkumo-koo Nia'au'na' Jiisuu'
(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Ee'noko teinge Jiisuu' aa'pau', "Jooni bakaning barevare-nupoong amutemu'ke unkumoari-maung kungsi ninka, ee'noko Boto Keperuu'navitu biikaning barevare-nupoong tee' nari'ke, teka da' dakaning nai narung-koo otoromaung tuaamparima." ³⁴ Ee'noko Jiisuu'ke maku'urima aa'puru' teing, "Dii'ke ee teing baranee'navitu nampeesi-koo poromaing unkumo-antaverereri-peu' tenang tee nampeesinara nari' otoroko teing ninka?
³⁵ Otong nii'ning doong tee nampeesinara teing-eta tonta'aravaina'mung. Ee'noko tenang teing doong-koo unkumoariaing."

³⁶ Ee'noko Jiisuu'ke kara dikito' nauvuru'nung napo', aa'puma, "Naninge nerakara'koo mononopa'nara'koo nii'noo' dere'ura urikara' ninka nara'ka pate'uarupeu'. Tee' nkovuaing deeko' tee tamung orarivuu'naang tera' nerakara' dere'uinara' urikara' ninka pate'koo makotua'nara' ninka. ³⁷ Ee'noko napo' naninge nerakaru' uaininaru' urikaro'koo koo'uarupeu'. Tee' nkovuaing deeko' teru'ke nerakaru'ke urikaro' ta'da'pura piamparapeu' ee'noko tero' tee urikaro' oraru'kuainaro'. ³⁸ Teka nerakaru'

uaininaru' tee nerakaro'koo koo'uaing. ³⁹ Ee'noko napo' naninge urikaru' uaininaru' naivura nerakaru'koo piavoarupeu' aa'puma, 'Urikaru' aru' tamparu'."

6

Doong Uaana'mung-koo Jiisuu' Turampau'na' Sinang Kavaio'

(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Nii'na'mung Doong Uaana'mung Jiisuu' bakaning ninka nari' uite'naue~ tankinaama bakanninge barevare-nupoonge nii'ning bii'da'pau'nung uite'koong sinang-koo untu'noo', ee'noko naako'paara maa'au' tamung tankinaama Ju'nupoong biikaang aarumokoo taura'pari otoina'. ² Teka nii'ninge Boto Keperuu'navitue~ aa'pau', "Dii' aming-koo mintoontarimaang boto toto'peritaa' Doong Uaana'mung-koong?"

³ Ee'noko Jiisuu'ke maku'urima aa'puru', "Dii'ke aming-koo tee' tuumpimerimaang? Tampa' noru'eri otong tee kapoo' Deevita'ke nkovuu'nung tenang tee peeravora, tee Deevita' ee'noko teing nari' otoroko'ning ninka.

⁴ Kumponing bakanava-koo Deevita'ke koinura nkavura naiau' tee taamang meekung, nii'ninge nai-koo taura'parava', teka piristi'nuka nainge deeko' nai-koo makosi. Ee'noko teie Deevita'ke teing nari' otoroko'ning avurio' boto toto'koo tuumpiaava'." ⁵ Ee'noko napo' aa'puru'nung teing, "Ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing tee Ovoring Doong Uaana'mung-koong."

Doong Uaana'mung Duuai' Taare-antavuu'na' Jiisuu'ke

(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Napo' nii'na'mung Doong Uaana'mung pava dootuu'nava-koo tumparara Jiisuu'ke nau-antavuriko'nung narung naning teke otoko bireng tampavine duuai'. ⁷ Ee'noko boto naunuka ee'noko Boto Keperuu'navitu dovange tareaako' ooaava'naang taare-antavuko deeko' Doong Uaana'mung kapoo' tee tuumpiaavaing daa'aava'naang. ⁸ Teka teie noru'uru' biikaang norunoru' ee'noko aa'puu' tee naning duuai', “Deto donkoniko ooraavai.” Ee'noko teketa daa'arara donkonuu'.

⁹ Ee'noko Jiisuu'ke aa'puru' teing, “Ninge ee' tana'dampimang: Arekee' oro' aarumo taura'pari otong Doong Uaana'mung nko-koo, ai' naning tampa' nko-koo ai' oraka' nko-koo; ai' domaang moo'koo ai' dupisi'koo makosie?”

¹⁰ Ee'noko teie oo'oovuru'nung teing ookara, ee'noko teka aa'puu', “Bireng tovorod'aravai.” Ee'noko tee' nkoaru', ee'noko bakaang bireng tamparu'kuu'. ¹¹ Ee'noko teing karinsi'orora bii'ka minkuarima kapoo' Jiisuu'koo oraka' nkoaavaing minkuaako'.

Jiisuu'ke Nanai'keta Kenaankara Miru'uru'na'

(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Ee'noko teing doong-koo Jiisuu' osi sipura beu'nung iu'aape kunsiaraa'naang; muung ookutuna'mung Kumponing-koo kunsiarama otou' teke. ¹³ Ee'noko tenang tane'puio' teie bokuvuru'nung bakaning barevare-nupoong ee'noko teing-koo nanai'keta kenaanka miru'uru',

teing kara okovuri nkanuka tampuru'ning, miring aing aa'ning: ¹⁴⁻¹⁶ Saimoni', nii'noo' Piita tampuu', ee'noko Aanduru', teie baara'ma'nung, ee'noko Jeemisi, ee'noko Jooni, ee'noko Pilipi', ee'noko Baatolomiu', ee'noko Maatiu', ee'noko Toomasi, ee'noko Jeemisi, Alopeasi bauring, ee'noko Saimoni', nii'noo' Sieloti' miring dama' ere'au'nung,* ee'noko Judasi, Jeemisi bauring, ee'noko Judasi, Kerio'nara, tee ee'nara Ovoring baavevuu'nung.

Jiisuu'ke Mmau' Nantoong Taare-antavuru'na'
(*Mat 4:24-25; Mak 3:7-12*)

¹⁷ Ee'noko tee siaru' doonko teing ninka, ee'noko donkonau' duumpanoo' deepo' nantoong karika' barevare-nupoong ninka. Ee'noko nantoong miatara porou'nung taaravaava'naang ee'noko biikaning siipa-ita taare-antavurii'naang. Teing osi aa'ning-eta porou': ookara Judia'navaro-eta, Jerusalema'keta ee'noko pirung due'nairu-eta (Taia'koonairu-eta ee'noko Saidoni'keta). ¹⁸ Ee'noko teing napo' ma'nari orange pore'antavaariko'ning unaavorou'. ¹⁹ Ookara nantoonge Jiisuu' tanka'ke kompaava'naang kevi'ariko' ai' purinto' Jiisuu'keta pare'arama teie ookara taare-antavuriko'nung.

Biraankenavung Nau-antavuru'na' Jiisuu'ke
(*Mat 5:1-12*)

²⁰ Ee'noko Jiisuu'ke dutai keenavuri oovurira bakaning barevare-nupoong aa'puru'nung,

* **6:14-16:** Sieloti'navitu-koong deemparako, teing bii'ka Ju'nupoong Rooma'keta keta'koo paaravariko'navitu-koong.

“Biraanke-nupoong dii' enang ata'erima baitorarimaing, ai' Kumponing bakaang muu' tee dii' okoruriaing.

21 “Biraanke-nupoong dii' enang peerarorima baitorarimaing, ai' dii' teing pooruriaining.

“Biraanke-nupoong dii' enang birontari-matomaing, ai' dii' teing benkenirimatoaining.

22 “Biraanke-nupoong napo' dii' tenang nantoonge munte'daariko, poka'daariko deu'daarima diikaang miring oraka' tantaarima ning Naning-naumpo' Paning-etaing siomerimaung-koo. 23 Te'mung tee' tavo'arako doturoturariritaa' dinkitoo'dariaing doturoturarima, ee' noru'erima, ‘Niikaang moo' pankaing otong teke paning-koo,’ ai' tee tee' nari' biumaraange temu'nupoong Kumponing-etaing nakaro-nupoong nkoariko'na'.

24 “Teka dii' kavo mmau'nuka baka' piaaru'nuka, tora'kiriain, ai' dunsirunsi-anta~ tero nkaveru'nung.

25 “Dii' enang pooruri otoning piaaru'nukai, dii' teing peeraroriaining.

“Dii' enang benkenirimatomaing piaaru'nukai, dii' teing orarunsi ninka birontariaining.

26 “Dii' nantoonge tampa' nari' minkuraari-maatomaing piaaru'nukai, tora'kiriaining, ai' dii' teing urikupoong tosisinanka nakaro-nupoong-pina' oro'nanka. Diumaraange tee' nkoariko'.”

Kare-nupoong Piaavarampiaina'
(Mat 5:38-48)

27 “Teka ninge aa'dampimang dii' tampa' taaramerimaing: Diikaning kare-nupoong piaaverererimaatoaing, tampa' nkovererima teing dii' munte'daarimaing.

28 Teing barakosi'daarimaing biraanke-antavererimaatoai. Teing oraka' nkoraarimaing kungsi-koo pakuererimaatoai. 29 Baa naning dii' amo'koo tanko'duriaing napo' bari'nameng naueriai napo' tanko'durii'naang. Baa tee dii' mononopa' daunanaa' pari'duriaing tee-koo orokoveriauka' napo' boonanaa' pari'duriko. 30 Ookara eentaraarimaatoaining averererimaatoai ee'noko teing baata diikaning kapoo'nanka pari'daariaining dii'ke napo' eentaverereriauka' teing. 31 Ee'noko nantoonge dii' tampa' nkoraarii'naang piarorimana' tee' nari' nkovererimaatoaing teing dii'ke. 32 Dii'ke teing nantoong piaaraarimaing naing piaaverererimaatoaing deeko' arekee' tee-koo Kumponing tampa' ooruripeu'? Ai' aa' orenge piaavaarikoo' teing piaavaarimaing napo'. 33 Ee'noko dii'ke tampa' nkovererima teing dii' tampa' nkoraarimaing arekee' tee-koo Kumponing tampa' ooruripeu'? Ai' aa' orenge tee' nari' nkoaakoo'. 34 Ee'noko komaaru~ nka-koo taura'perererima teing dii'ke maku'daariaining-pina' noru'ererimaing arekee' Kumponing tampa' noru'duripeu', ai' aa' orenge tee' nari' nkoaakoo'.

35 Teka dii'ke piaaverererimaatoaing dii'koo kare-nupoong tampa' nkovererima, ee'noko komaaru eentaraariko averererima tamung teka siperimaatoai maku'koo noru'eria'. Tee'koo di-

ikaang moo' bakei pankaing ee'noko dii' teing tee Oving Deto Basi baurukaa' deentariaing, ai' teie tee tampa' nkovurimaung teing oreng, tampa' tang noru'aavaing. ³⁶ Piaae maanto'dariri otori-maatoaing Diuma paning-koong piaae maanto'ari otomana'.

Nantoong Birevire' Pote-koonare
(Mat 7:1-5)

³⁷ Nantoong koong-anta-koo oioi'daria' otoai Kumponinge nari' koong-antaruriauka'na'. Kiimata-koo tamperereria' otoai Kumponinge kiimata-koo tanturiauka'na'. Tonta'antareeri otorimaatoai dii' tonta'antaruiaina'. ³⁸ Avuavu' nkoverimatoai arurimaatoaina'. Tampoo' basinoo' dankarankampuma meenki'ora piaampura aruriaina'. Tee' dii'ke avereriaina' tee' basina' napo' dii' aruriaing.”

³⁹ Ee'noko teie napo' kara dikito' nauvuru'nung, aa'puu'nung, “Kaputu'ke ee napo' kaputu' taung nau-antavupeu'? A, makotua'. Tenaanka ookaanka dua'arepeu' dinkung-koo. ⁴⁰ Ai' tee naning barevare-nung tee bakaang nau-anta-koo dau basi deea', teka ookara barevare-nupoong tenang dupeario' nau-antavaariko biikaning nau-antanuka-pina' otoroaing. ⁴¹ Tee' oro' nau-anta baka tasi'paravaung aa'pampii'naang, ‘Aming-koo dake nanki' daara'ma'nung-koo duta-koo oovemaunge teka daka noru'darava' da'koo duta-koo konkinarong otoing?’ ⁴² Nii'na', ‘Arekee' dake aa'pepeu' tee daara'ma'nung, “Ntara' ee, ninge nankang moo'dampai da'koo duta-koo otoing,” tenang daka oorarava' tee konking da'koo duta-koo otoing. Da' ampirinung~, iro' tutung daka-koo

moo'daravaing tee konking duta-koo ee'noko tenang daara'ma'nung-koo siraka'pei oovera moo'eai tee nanki' daara'ma'nung-koo duta-koo otoing.'

Koi'navari Ee'noko Bakaning Sinananka
(Mat 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ “Ee'noko koi' tampara sinang orara bi'umaung otoa', ee'noko napo' koi' orara sinang tampara bi'umaung otoa'. ⁴⁴ Koi'navarina' biikaang sinang-koo tasi'paarimaung. Tee sinang piiki' too'murintaa'po'navari-koo kavaavarupeu', ee'noko karikau' napo' mo'ming nana'mosirii'koo kavaavarupeu'. ⁴⁵ Teie naning tamparai tee teieta tampara domang-koong kore'nanng-eta tampara tavo'antavumaung ee'noko teie naning orarai tee teieta orara domang-koong kore'nanng-eta orara tavo'antavumaung, teieta bakaang domang-koo otoining piamparako bakaang karange minkuvurimaung.”

Matauna' Ee'noko Kanu'na' Pava Kani-koo
(Mat 7:24-27)

⁴⁶ “Aming-koo ning dii'ke ‘Ovoring, Ovoring’ tammerimaunge kapoo' ninge naurampimaung nkoveria'? ⁴⁷ Ookara nantoong ning-koo poroma aung nkaang kara taaravaama siompaamaing naurampii'naang ninge, teing oro'parimana'. ⁴⁸ Teing tee-pina' naning-pina' oro'nanka pava kanivuu'nung-pina' dinkung isikung nenke'ura natuku boia'koo e'mang-antavuu'. Ee'noko tenang doua pora teva-ankoi koo'ura biru'ua' teva, aming-koo nna' tampa' kaninii'nava deemparako. ⁴⁹ Ee'noko baata teing nkaang

kara tamung taaravaama siompaavarukoo' teing teing tee-pina' naning-pina' oro'nuka pava kanivuu'nung-pina' tamung piisi'koo dau e'mang-antavua', ee'noko doua teva-ankoi koo'ura namu'ke dua'antavuu' ee'noko bakei aa'na' masika' orariaru' teva."

7

Piatooronuka~ Tarenara Bakaang Botovotona' Jiisuu'ke Taare-antavuu'na'

(Mat 8:5-13)

¹ Tenang Jiisuu'ke bakaang daankinang bakearara taaravau'noo'keta tumparu'nung tee Kapaneume'navuntu'koo. ² Teke tee naning narung daaku' piatooronuka tarenara otoko' bakaang botovotonaa' teie aa'na' piaavuko'nung siipavou'nung boo'koo tumpituumpi. ³ Tenang teie Jiisuu' taaravura Ju'koong Ovontung botovuru' tee-anko nia'aako pora taare-antavuu'naang bakaang botovotonaa'. ⁴ Ee'noko tenang teing Jiisuu'anko porora teing aa'na' eentavariru'nung aa'paama, ⁵ "Tee tee naning tampara aung, dake paku-koo makosi, ai' teie tee nii' Ju'nupoong pakumurimaung ee'noko niikaang dootuu'nava kanimemuru'."

⁶ Ee'noko Jiisuu' teing ninka nari' beu'. Tenang tee pava due' basiarako teie daaku' tarenarai ba'maikori' nii'ning botovuru' Jiisuu'anko aa'puma, "Ovoring, daka baru' pore'antararavauka', ai' ning tee makosi deea' da' nkanoo' pava-koo kuung po'koo. ⁷ Tee'koo ning ninka daangamarama da'anko moa', teka dake tamung karai minkueko nkaang botovotonaa'

taarevoaing. ⁸ Ninge da' pankaing tasi'damira tee' minkuamaang, ai' ning tee napo' nii'noo' basi-koo iri'koo kuung o'nong piatooronuka tare-koong-koo. Ee'noko nii'nung aa'panko dei, 'Beai,' tee bepeu'. Ee'noko nii'nung aa'panko dei, 'Poai,' tee popeu'. Ee'noko nkaang botovotonaa' aa'panko, 'Aung nkoveai,' teie nkovupeu' tee."

⁹ Tenang Jiisuu'ke tee' taaravura ta'ninuu' tee-koo, ee'noko dama'du bere'arara karika'koo siompaako'ning-koo karoma aa'puu', "Ninge naurampimang dii': temu'keta aung amurii' baito pankaing ooampaung bane Isireeli-nupoong ninka nari' o'norimaunge." ¹⁰ Ee'noko tenang teing botovuru'ning toroarira pava-koo teinge ooau'nung tee botovotonaa' taarevora otoko.

Jiisuu'ke Naaro Bauring Boo'keta Daa'antavuu'na'

¹¹ Batei oki'namu'koo teketa' Jiisuu' nii'namono-koo osi pankaing-koo beu'nung Neini' tampaamanamono-koo. Ee'noko bakaning barevare-nupoong ee'noko nantoong karinga nari' tee ninka berou'nunge. ¹² Osi-koo karanaang due'arako naning boo'paru'nung nkavai siariko' temono-ita. Aung tee bauring narung masikung anie baukoi, ee'noko teni teie bauko naaro. Ee'noko nantoong karinga teni ninka nari' poroko'. ¹³ Ee'noko tenang Ovinge oovura bakaang domang aa'na' piaavou' teni-koo, ee'noko aa'puu', "Birontaravauka'." ¹⁴ Ee'noko teie pora kompuu' tee kave, ee'noko teing nkavaako'ning dantavarira donkonai otorou'. Ee'noko teie aa'puu', "Nemaka, ninge aa'damaang da', 'Daa'daravai.'" ¹⁵ Ee'noko tee naning

boo' deto ba'nanura kara tutumparu', ee'noko Jiisuu'ke tee teni bauko avuu'.

¹⁶ Avoro'ke amporo'uru' teing ookara. Ee'noko teinge Kumponing daangampau' aa'paama, “Nakaronara Kumponing-etaing nii'koo meu'ke anke daa'aring; Kumponingee nii' bakaning beero'muring!” ¹⁷ Ee'noko teie aunge doorenage tee-koonge ookara Judia'navaro punkaraampuu'nung ee'noko te' korovui otoi'nairu nari'.

Jiisuu'naanka Jooni Minkinara Minkuaresi Otoi'na'

(Mat 11:2-19)

¹⁸ Emu' tee, Jooni Minkinara kiimatanava-koo otoko bakaning barevare-nupoong tee-anko berora nauau'nung aing ookara kapoo'nanka Jiisuu'ke nkovuko'ning. ¹⁹ Ee'noko Joonie kenaankara bakaning-koo barevare-nupoong-koo bokuvureta Oving-anko botovuretu'nung aa'puma, “Aa'pereai, ‘Da' ee tee tavo'kuaing-koong, ai' mme' nii'nung nempampiainge?’ ”

²⁰ Ee'noko tenang tenaanka poreta tee-anko aa'puretu'nung, “Jooni Minkinarai nee' da'anko botomuresinung aa'puma: ‘Da' ee tee tavo'aravaing-koong, ai' mme' nii'nung nempampiainge?’ ” ²¹ Ee'noko tenaankai Joonie botovuretu'naankai maku'noo' nempuresi otoko Jiisuu'ke karinga amutemurii' siipa-po'nupoong taare-antavuru', nii'ning oramurii' siipa avo'avoro' otoroining ee'noko nii'ning tanuaananka oreng-po'nupoong. Ee'noko kaputu'nuka mmou' bantang-antavuru'nunge.

²² Ee'noko teie aa'puretu'nung tenaanka,

“Bereta nauereai tee Jooni Minkinara kapoo' dee'ke ooveresining ee'noko taaraveresining, aa'noining: kaputu'nuka banteaama ookai, kau' de'doonuka nanai, oramuu'po'nupoong kiiroraa'ariri ee'noko kipaunuka taareai, boo'nuka daa'ariri, ata'oinku tampara doorenang daankianko taaravai. ²³ Ee'noko biraankearavaing tee naning ning-koo date'pari baitoaravaing, ee'noko nkaang nko-nko akovee' mare'uauka'.”

²⁴ Tenang Jooni Minkinara bakanaanka kara nkara toroaresio' Jiisuu'ke kara-nau tutumpuru' nantoong karinga Jooni minkuvuma; ee'noko aa'puu', “Dii'ke aremurii' naning doore taaraverira mee'bora' sirakamaa'koo ooverii'naang beriko' karika'duri? Naning tungsi-paaka onou avitoittoi eeari oto' oo-koo te' beriarupeu', ape'? ²⁵ Napo' naning nepu'arama kirokaiari otomaung oo-koo beria', ape' aing? Ai' teing nantoong baarong tampenge nopa'arimaing, ee'noko kavu mmuu'po'nupoong-pina' otoromaing dauraronanka biikaning-koo pava-koo oovereripeu', mee'bora' sirakamaa'koo deea'. ²⁶ Teka arekee' masika' oro' oo-koo beriko' dii', ai' narung nakaronara? Ee', tee bakei nakaronara masikung Kumponing-etaing emu' ninge naurampimang dii', tee tee aa'nung ookara nakaronuka-koo dau basie tee. ²⁷ Ai' aung ee'nara miru'ui Daari Meekung-koo ee' minkuari otong Kumponing bauring temu' nauvu'u'noo'ka aa'puma,

'Ee aung, ninge botoampaing nkaang karanka da'koo uro'ke tee taung maamu-

antareruaing uroitaa!'

(*Malakai*

3:1)

²⁸ Emu' ninge aa'dampimang dii', Jooni Minkinara tee ookara nantoong tee-koo uro'ke ponto'ariru'ning-koo tee deto basi pankaing, teka ninge ee' naurampimang, enang-eta deto baa tee ninge tare-koo aroo'aravaing, bane Kumponing bakaang muu'koo oki'narai, teie tee Jooni puru'ui otoaing."

²⁹ Ookarai nantoonge ee'noko taakisi nkanukai taaravau'nung tee. Aing teing ee'ning Kumponing bakaang kara koonto' tasi'paara aroo'aako Joonie ntong-koo minkivurira meeka'antavuru'ning.

³⁰ Teka teing Boto Keperuu'navitu ee'noko teing boto naunuka Kumponing bakaang miru' teing-koo kontevorora Joonie ntong-koo minkivuma meeka'anta-koo taura'pariaruu'.

³¹ Tee'koo Jiisuu'ke napo' aa'puu', "Dii' nantoong emu'navarang ninge aminge pa miru'dampipeu'? Arekee' naurampiko dii'ka tasi'daripeu' diikaang aarumo?"

³² Dii' teing toire'pina' oro'nanka baaveroma ba'naniai turampeemaing bii'ka aa'peema, 'Kovi puunterorompiko konterorima neekarariarukoo'.

Ai'nontu'mariko dii' birontariarukoo'.' Tee' nari' oorampimaung nee' tokomererimaing.

³³ Jooni Minkinara porai'nange taamang tovang uaini kerempuko konterorima aa'periko', 'Tee ma'naang-po'nung.'

³⁴ Ee'noko ning Tee Nanging-naumpo' Paning-etaing mora taamanama tuaamarako napo' konterorima aa'merimaung, 'Aung ooveriai taamang ee'noko uaini nai bauko, taakisi nkanuka ee'noko nii'ning

orenge bii'maiko'ke.' ³⁵ Teka Kumponinge avutevu'muresi botomuresina' sinampuko dii'ke bakaang matau tasi'periaing.”

Teni Jiisuu'ke Tonta'antavuu'nanie Tampa' Tang Oro'antavuu'na'

³⁶ Teketa' nii'nunge Boto Keperuu'navitu-koonge Jiisuu' bokuvuu'nung tee ninka taamanuree'naang, ee'noko bakanava-koo kuung tumpareta taamantoma ba'namparu'nung.

³⁷ Ee'noko ta'nimpaarii'na' nanie manikumai oranie temono-koonanie taaravura tee taamanuko Boto Keperuu'navitu-koong bakanava-koo, duuni tampa' nuuraa'po'naro' nkavui pou'.

³⁸ Ee'noko teni pora Jiisuu'koo dama'du donkonuu'nung kau'kanoo'ke biromparama. Bakaang kau' ta'due duu'puko' ee'noko piu'uko' bakaang dapoi bore'koonge, ee'noko kau' bakaang nuunuvuko' ee'noko duunie sisi'uu' tampa' nuuraa'ke. ³⁹ Emu' teie Boto Keperuu'navitu-koonge bokuvuu'nunge tee oovura baka-koo aa'puko', “Aung naning nakaronara dei noru'upeu' ani baa aremurii' manikuma kompumatomai aung, ai' ani teni orani.”

⁴⁰ Ee'noko Jiisuu'ke bakaang noru' tasi'pura aa'puu'nung tee, “Saimoni', ning kapoo' oto'memumang da' naurama'naang oting.” Ee'noko teie maku'uma aa'puu', “Aming ee, nau-anta?”

⁴¹ Jiisuu'ke aa'puu', “Narung naning otoko'nung tee-koo kenaanka naninkai komaaru nkovuretu'nung. Narunge pa'noko' daaku' namikuri nkavuu', napo' nii'nunge pa'noko' kivora namikuri. ⁴² Teketa tenaankai

bari'koo makoturearuo' teie tenaanka tonta'antavevuretu' ookaanka. Emu' tenaankakoo arera teie aa'na' pankaruntoompupeu'na' oro'pari?" ⁴³ Saimoni'ke maku'uma aa'puu'nung, "Tee naning baru' aa'na' tonta'antaevuu'nung-pina' noru'amaang."

Ee'noko Jiisuu'ke aa'puu' tee, "Dake masika' minkueing." ⁴⁴ Teketa' teni-aape manikuma-aape bere'arara Saimoni' aa'puu'nung, "Dake ee ani manikuma oovemaang? Ning a' dakanava-koo tumarako dake niikaang toomo siompei ning ntong amea' kau' duu'koo, teka anie duu'muing nkaang kau' bakaang ta'due ee'noko dapoi bakaange piu'mui. ⁴⁵ Dake napo' onkeonke'mema nuunumea', teka tenang ning a' kuung moinoo'keta' teni siparava' ning-koong kau' nuunu-koo. ⁴⁶ Dake ning-koong bore' duunie sisi'mea', teka anie nkaang kau' duunie sisi'muing tampa' nuuraa'ke. ⁴⁷ Tee'koo ninge nauramaang da': Ani bakaning orarananka mmau' tonta'ario' piasa pankaing oro'antavuing, teka baa tee bakaning oraka' nkonanka-koo oki'ning tonta'arako piasa oki'noo' oro'antavumaung."

⁴⁸ Tenang tee Jiisuu'ke teni aa'puu', "Dakaning orarananka tonta'deronsing." ⁴⁹ Teketa teing teke nari' taamanaako'ning kara tutumpariru' nung bii'ka aa'paama, "Aung baa naning aa'nung orarananka tonta'ukoo'?" ⁵⁰ Ee'noko teie aa'puu'nung teni manikuma, "Dakaange baitoi moo'duinani. Mooa ninka naniaing."

*Teing Manii' Jiisuu'koo Barearima
Pakuaako'ning*

¹ Teketa due'ka Jiisuu' osi pankeng-kooninge ee'noko pora'kooninge nanuu' daankiarama ee'noko nauvurima tee doorenang tampara tee muu' Kumponing bakaang-koong; ² Ee'noko teing nanai'keta kenaanka nari', bakaning barevare-nupoong, ee'noko nii'ning maniku' nari' teie unaa-antavuru'ning tanuaananka oreng-eta ee'noko siipananka-ita; ³ Aa'ning: Meeri' Ma'dalananani, ma'nari ~kenaanka-taa bata'uru'nani; ee'noko Joana, teni Siusa ba'aang, tee Eeroti' bakaang pava tarevuko'nung; ee'noko Susana ee'noko napo' nii'ning maniku' mmau' biikaning mintoong-eta taamang avaariko' nari' nanaama.

*Keenkeeng Nkovumaung-koong Minkunaa Dik-
ito'*

(Mat 13:1-9; Mak 4:1-9)

⁴ Ee'noko tenang nantoong karinga avuntevuntu'keta Jiisuu'anko naro'ariru'ngang teie mirumiru'ke nau-antavurima aa'puu'nung, ⁵ "Naning mintoong-koo sinang tanka-koo nanura tankavuko aa'nou': nii'ning sinang taung-koo dua'ariru', ee'noko teka nantoonge mmemme'aaru' kau'ke ee'noko barenankai depeto porora tunturavau'. ⁶ Ee'noko nii'ning sinang kapang-koo dau dua'ariru' ee'noko dupurira teke mara'orou' tompa' otoarui'. ⁷ Ee'noko nii'ning too'murintaa' otoroinoo' meu' dua'ariru', ee'noko nari' dupurira too'murintaa'ke iinkenevuu' tee keenkeeng. ⁸ Ee'noko nii'ning kansi' pankauanoo' dua'arira teke dupuru' ee'noko sinang bi'uru' daaku'na'

ookara-ita.” Tee' minkuvura enang bokuma aa'puu'nung, “Dii' punkang-po'nupoong deeko' enang taaraveriai!”

*Kuunoo' Tee-koo Mirumiru'koo
(Mat 13:10-23; Mak 4:10-20)*

⁹ Ee'noko tenang bakaning barevare-nupoonge nia'aama aa'paio', “Aung kara dikito' miru'noo' aming?” teie aa'puu', ¹⁰ “Kumponingee dii' bakaang kara pinka'erimaing taura'duru'nung makensi'nung-koo miru'noo' noru'erii'naang tee-koo bakaang muu'koo nkoaramana', teka teing nii'ning kara dikito' narunge nauaramaung aa'noaina':

'Ooaama ooaavauka', taaravaama taar-avaavauka'. *(Aisaia' 6:9-10)*

¹¹ “Enang kara dikito' miru' aung: Tee sinang tee Kumponing bakaang kara. ¹² Teing taung dua'ariru'ning miru'noo' aung: Nii'ning nantoonge kara taaravaako Sietani'ke poma pari'urikoo' tee kara biikaang domang-eta, maroita, masika'antavaara domampari'neeng-koo. ¹³ Teing kapang-koo dua'ariru'ning miru'noo' aunge: Nii'ning nantoonge kara taaravaama dotuariri kompaamaung, teka ima'aria'. Batei oki'namu'koo masika'antavaakoo' ee'noko parapaara poko namu'ke biikaang baito orariarakoo'. ¹⁴ Teing too'murintaa'koo kuung dua'ariru'ning miru' aunge: Nii'ning nantoonge kara taaravaama beroko amutemurii'ke iinkenevurimaung aa'ninge noru' manki'nankai, kavonankai ee'noko doturotunankai kansi'kooningee. Ee'noko

biikaang sinang natasi'. ¹⁵ Ee'noko teing kansi' pankauang-koo dua'ariru'ning miru'noo' aunge: Nii'ning nantoonge tee kara taaravaama ima'ai kompaakoo' tumsi paakavaria' domang tampara ninka. Ee'noko teing tee' nari' purimpariri otoroaining bera sinang bi'uriai."

Araka Boong Si'koo Tampa' Deea'
(Mak 4:21-25)

¹⁶ Tee' nauvurira Jiisuu'ke napo' aung mirumiru' nauvuru', "Naninge araka paro'ura utae daka'puarupeu' nii'noo' batanang-koo boong sipuarupeu', teka sirang batanang-koo pante'upeu' teing tumpariaininge araka ooaava'naang. ¹⁷ Ookara kapoo' enang makempari otomaing dama' sira'anta-koong. Ee'noko ookutuning kapoo' nopa'ariri otomaing teing dama' dapa'numpo'. Nantoonge taaravaara noru'aavai. ¹⁸ Tee'koo tarerariaing dii' taaraverimaing. Tee naning taaravura oro'antavuaining Kumponing napo' nii'ning nauvuaining, ee'noko baa tee taaravura oro'antavuauka'nung pari'uaing tee araka oto'evuing-pina' noru'ui otoing."

Jiisuu' Baukorovo Makosinuka Baata?
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Teketa te' Jiisuu' baukorovo porou'nung tee oo-koo, teka tee-anko basi-koo makosiaavaruu' karingai itoai'. ²⁰ Ee'noko teinge Jiisuu' taaravaako'ninge nauaama aa'pau'nung: "Daukorovo dama'du donkonai da' oo-koo piavoromang." ²¹ Teka teie aa'puru'nung teing, "Teing ninge nko' ee'noko ntara'mainkaang

makosinuka teing Kumponing bakaang kara taaravaama nkoaamaing.”

Jiisuu'ke Piong Ee'noko Pirung Taroro-antavuu'na'

(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Nii'na'mung Jiisuu'ke bakaning barevare-nupoong aa'puru', “Nuaru'ka amenka'koo pako'mariai.” Teketa bakaasi-koo aa'earira tenkenau'. ²³ Teketa beroma Jiisuu' aasi'koo dua'aru'. Ee'noko piong pankaing pou' depeto teru'koo, ee'noko ntonge maanto'uko' minki-antavuu'naang-pina' nkovuma. ²⁴ Ee'noko teinge berora Jiisuu' tanteau'nung aa'paama, “Ovoring, Ovoring, nii' enang ke'nuru'marii'naang!” Ee'noko tee tantearara piong ee'noko tee boo'a i'nui'nung teing teka aka'puretu', ee'noko teke bakeareta pirung koonto' tarorovuu'. ²⁵ Teketa teie maku'urima aa'puu', “Dii' ee ni'ninka o'nori ning baitomeria?” Ee'noko teing avoreaama ta'ninau'nung bii'ka kareaama aa'pau', “Aung ee'nung baa naning? Aa'ninge taaravaakoo': piong ee'noko ntong botovuriko.”

Jiisuu'ke Ma'narie Kurumaa'nii' Taare-antavuu'na'

(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Teketa' teinge Kaaleli'nameng-eta tee nuaru' bakaasie pako'aara Kerasa'nameng-koo tavo'ariru' Kaaleli'nameng ninka bari'eeresi otonameensi'koo. ²⁷ Ee'noko teketa kansi'koo siarako naninge Jiisuu' kune'uu' osi pankamono-koonge ma'nari-po'nunge. Mmau' namu'pie koriaako'. Sieenai dai'aama nantoonge tanatavaako', kau'koo apasika' kaki-antavaama;

28 Teka tee dai'nisi totora'paara ma'narie mee'bora' sirakamaa'aape be'antavau'. Teke pankaroong kuvinanka-koo otoko' boo'nuka dako'domai, pava-koo deea', ee'noko simpenoi' otoko'. Teie naninge Jiisuu' kune'uko Jiisuu'ke tee ma'naang nauvuu'nung teieta bakoaraa'naang; 29 Ee'noko Jiisuu' taaravura tee bokuma boonko dua'arara kinkinuu'nung Jiisuu'koo uro'kanoo', ee'noko aa'na' karoma aa'puu', "Jiisuu', dake arekee' nkomee'naang ning, Kumponing Deto Basi Bauringe? Eentamaramaang dake ning tora'antameauka'."

30 Jiisuu'ke nia'uma aa'puu', "Da' miring baa?" Ee'noko teie aa'puu', "Karinga." Mmau' ma'narie kurumaa'au'nung-koo tee'. 31 Ee'noko teing nuu'ariru'nung ma'dinku'noo' dua'koo botovuriaroo'naang. 32 Ee'noko teketa due'ke mmau' pooro'navontu meru'arima otoroko' mii-koo navete-koo. Ee'noko teing ma'nari oreng Jiisuu'koo eentavariko' tumparii'naang pooro'navontu-koo. Ee'noko teie taura'puru'. 33 Tee tee tenang ma'nari naning-eta bakoarira pooro'nanka-koo tumpariru', ee'noko tevontu pemue doonko koo'ariru' nuaru'koo bera ke'nuru'ariru' teke.

34 Tenang teing pooro' bau'aariko'ninge ooaara kapoo' nkoaru'nung, mmariau' teing, ee'noko aung ee' oro' basiaro' dooreng avitoitoi bereng-antavau'. 35 Teketa nantoong berou'nung ooaava'naang tee kapoo' nkoaru'nung. Ee'noko Jiisuu'anko porora tee naning kune'au' ma'nari teieta tenkenau'nung Jiisuu'koo kau'kanoo' ba'nanuio' duaanavari ee'noko

noru' matauari. Ee'noko teing avoreau'.
³⁶ Ee'noko teinge ooau'ninge tee nii'ning nauaariko' Jiisuu'ke taare-antavuu'na' tee naning ma'narie kurunkeau'nung. ³⁷ Teketa tee ookara nantoonge Kerasa'nameensi'kooninge due'ke otoroko'ninge nia'au'nung Jiisuu' teing-ankoita tenkenuu'naang pankainge avoro'ke aporo'urio' teing. Teketa tee napo' bakaasi-koo aa'earuu' toroaraa'naang. ³⁸ Teie naninge ma'narie sipau'nunge nia'uu'nung Jiisuu' nari' otree'naang tee ninka, teka teie potevuu'nung aa'puma, ³⁹ “Dakanoo' osi tororarara tasi'antaveriaing Kumponinge baru' deepo' tampa' nkoruina'.” Ee'noko tee teketa tenkenura doorevurima nanuu'nung ookutunamono-koo teke osie Jiisuu'ke baru' deepo' tampa' nkovuu'na'koo.

Jiisuu'ke Jairus Baurang Daa'uu'na' Ee'noko Nii'nani Ereng Take-antavuu'
 (Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

⁴⁰ Teketa Jiisuu' nuaru'ke kato aveteka'koo toroarako nantoong karingai onkeonke'au'nung nempai otoko poio'. ⁴¹ Ee'noko teka narung naning tee-anko pou' miring Jairus, pava dootuu'nava tanatanuka-koong narung, ee'noko Jiisuu'anko kau'kanoo' kinkinura eentavaru' bakanava-koo pava-koo poo'naang. ⁴² Aung tee baurang nani masakani oto'evuko'nung, teni mare' kivora-ita kenaanka panka'noo'koo, teni ee'nani oki'naruu'kuio'.

Jiisuu' teni oo-koo beko nantoong karingai paampa'aako' itoveema. ⁴³ Ee'noko teke

nani manikuma otoko' tarumatearako'nani mare' kivora-ita kemare'ka-koo, aa'nani nankai'nanka-koo ookara bakaang boorinang o'siiviu', teka nii'narai taare-antavua'. ⁴⁴ Teni Jiisuu'koo dama'du pora komparu'nung bakaang mononopa'koong-koo kainu'koo, ee'noko namu'ke ereng takevuu'. ⁴⁵ Ee'noko Jiisuu'ke aa'puu', "Tee baie ning komung?"

Tenang ookara penkempariko Piitai aa'puu', "Ovoring, da' karingai kororai da'koo iimparimang." ⁴⁶ Teka Jiisuu'ke aa'puu', "Nii'nunge naninge taarevoo'naang komuio' iri' ning-eta tee-koo pare'arako mantompamira tee' minkuamaang."

⁴⁷ Ee'noko tenang teni manikuma baku'aravaruu'nung noru'arara teni dankuranku'arama pora kinkinuu'nung tee-koo uro'kanoo', ee'noko ookara nantoonge taaravaio' sira'paru'nung arekee' komparu'na' ee'noko namu'ke taarevou'na'. ⁴⁸ Ee'noko Jiisuu'ke aa'puu' teni, "Ani ee, domang kuaa'doi otoaing. Da' dakaang baitoi taareroynani. Mooa ninka naniaing."

⁴⁹ Tenang teni ninka karoresi otoko narung naning pou'nung tee naning pava dootuu'nava-koo pankaing bakanava-ankoita. Pora aa'puu'nung, "Daurang boo'paring. Nau-anta tamung pore'antaveauka'." ⁵⁰ Teka Jiisuu'ke taaravura tee aung nauvuma aa'puu', "Aroreauka', masika'antaveko naro' teni taarevoo'naang."

⁵¹ Ee'noko tenang tee pava-koo pora teie nii'ning taura'puriaruu' kuung tung-koo, teka

Piita ee'noko Jooni ee'noko Jeemisi dovang ee'noko baumararing tenie taura'puru'.
⁵² Ee'noko ookara birong-nupoong biromparima ai'nontu'ariko oovurira aa'puru', "Birontariauka', ai' ani teni booa', teka tamung aatumaang."

⁵³ Ee'noko teinge benkempau' tee, mono patorompau' aa'nani noru'ai. ⁵⁴ Teka bireng teni-koong kompura teni bokuma aa'puu', "Tooto' daa'daravai." ⁵⁵ Ee'noko bakaang tanuaang tenang toroaru' ee'noko teni deto i'amparu' namu'ke. Ee'noko kapoo' nai-koong avuree'naang nauvuretu'. ⁵⁶ Ee'noko teni baumararing bakei ta'ninuretu'nung, teka teie orokovuretu' nii'ning nauaarearoo'naang kapoo' nkoaru'nung-koo teke.

9

Jiisuu'ke Teing Nanai'keta Kenaanka Mintoong-koo Botovuru'na'
(Mat 10:5-15; Mak 6:7-13)

¹ Ee'noko Jiisuu'ke teing bakaning barevare-nupoong nanai'keta kenaanka naro' bokuvurira iri' avuru'nung makosi-antavurima ma'nari amutemurii' bata'aarii'naang ee'noko siipananka taare-anta-koo. ² Ee'noko teie botovuru'nung teing taare-anta nkoaama Kumponing bakaang muu' daankiaava'naang. ³ Ee'noko teie aa'puru' teing, "Kapoo' nkaveriauka' nanirima: Donsi' ee'noko siirau' nii'noo' taamang nii'noo' mooni'. Ee'noko mononopa' kenaa'ka ninka naniriauka'.
⁴ Ee'noko areva tuntariainava-koo te' naro' otoriai bera te' osi siperiainoo'ke basi. ⁵ Ee'noko are' tokoo dii' onkeonke'daariauka'noo' temono

siperima temono-koong da'mong tankaveriaing diikaang pe'naa'keta, temono Kumponing-koo maarekusi'namono taa'ni'antaveri.”
⁶ Ee'noko teing tenkenaara nanau'nung osinankai daankiaama tee doorenang tampara ee'noko avitoitoi-koo siipa-po'nupoong taare-antavaarima.

*Eeroti' Papaaravaru'na' Mmau' Taa'ni'anta
 Ta'nimpaarii' Taaravura*

(Mat 14:1-2; Mak 6:14-16)

⁷ Enang teie Eeroti'ke, temeensi'koong ovo'ma'ke taaravuu'nung ookara kapoo' Jiisuu' bakaning ninka nkoau'ning, ee'noko papaaravaru'nung tee nantoonge avitoitoi minkuaako. Nii'ninge aa'paako', “Jooni napo' daa'aring bou'noo'keta.”
⁸ Napo' nii'ninge aa'paako', “Tee Eliasi poaing-koong tavo'aring.” Ee'noko nii'ninge ee' minkuaako', “Nii'nung pa Kumponing-etaing urikupoong nakaro-nupoong-koo daa'aring.”
⁹ Eeroti'ke aa'puu'nung, “Jooni tee ning botomario' kuru napu'au'nung. Teka tee baa aung tee' naumaarimaang?” Ee'noko teie taung Jiisuu' oo-koong besi'uu'nung.

*Jiisuu'ke Nantoong Pa'noko' Kokorei' Divu'
 Bau'uru'na'*

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-13)

¹⁰ Teketa botovuru'noo'keta toroarira kara okovuri nkanukai Jiisuu' nauaako'nung kapoo' teinge nkoau'ning. Ee'noko teie bokuvurira teing tonta'ariru' bii'ka otoroo'naang osinamono-koo miring Besaida.
¹¹ Tenang karika'ke noru'aara tee teinge siompau' Jiisuu', ee'noko teie onkeonke'uru' teing, ee'noko kara nauvuru'

Kumponing bakaang muu'koong. Ee'noko taare-antavuru' teing siipa-nupoong.

¹² Enang doong oparama nanuko teing bakaning barevare-nupoong nanai'keta kenaanka porora aa'pau' tee, “Aing nantoong karika' botoveriko osinanka anketa due' otoroining-koo berora aasi'doma ee'noko taamananka ooaavai, ai' nii' anke tee tamung mee'bora' sirakamaa'koo o'noring.” ¹³ Teka teie aa'puru'nung teing, “Dii'ke kapoo' averereriko naiaavaing.”

Ee'noko teinge aa'pau', “Nii' pa'noko'nuri berete' ee'noko keura tavi'ning naing oto'memuring, daua otoa'. Taamang mmau' moo'ampiri dei makotupeu' aing ookara karika' bau'koo dake tampeko deeko'.” ¹⁴ Aing-koo teing deerunoo' donkaang naing pa'noko' kokorei'pina' otorou'nung teke. Ee'noko teie aa'puru' bakaning barevare-nupoong, “Navituna' ba'ngang-antavereriai, naruaape-pina' navitukoo.”

¹⁵ Ee'noko teinge tee' nkoarima doonko ba'ngang-antavaaru'. ¹⁶ Ee'noko Jiisuu'ke teing pa'noko' berete' ee'noko tavi'ning keura nkavura tee ankamparu' deto paning-aape ee'noko biraanke-antavura pisi'uru' teing. Ee'noko avuru' teing bakaning barevare-nupoong tankee'aarii'naang nantoong karika'. ¹⁷ Ee'noko ookara taamanaara poovorou'. Ee'noko kakita'nanka sipaarun'ning kivora-ita keveku'ka peku' maanto'antavau'.

Piitai Jiisuu' Tee Pako'pari'nii' Tasi'pura

*Sira'puu'na'**(Mat 16:13-19; Mak 8:27-29)*

¹⁸ Nii'na'mung Jiisuu' baka kungsiarama ee'noko bakaning barevare-nupoong nari' otoroittaa' nia'uru'nung teing aa'puma, “Ning baa nantoonge tammaamaung?” ¹⁹ Ee'noko teinge maku'aama aa'pau', “Nii'ninge Jooni tee minkinara tantaamaung, ee'noko nii'ninge tee Eliasi poaing-koong tantaamaung, ee'noko nii'ninge urikupoong nakaro-nupoong-koong narung boo'keta daa'aru'nung tantaamaung.” ²⁰ Ee'noko napo' teie aa'puru' teing, “Teka dii'ke ning baa tammerimaung?” Ee'noko Piitai bari'uma aa'puu', “Da' aa' tee Kumponingeroita Pako'pari'nii' nantoong domamperira tareveriainoo'koo.”

*Jiisuu'ke Uro'ke Nauvuru'na' Boo'parara Napo' Domamparavaina'**(Mat 16:20-28; Mak 8:30-9:1)*

²¹ Teka Piitai Jiisuu' tee Pako'pari'nii' tampuio' Jiisuu'ke nii'nung naning naukoo aa'na' orokovurima* aa'puru', ²² “Ning Tee Naning~naumpo' Paning-etaing teing amutemurii' arikananka tora'pampaing, ee'noko aing aa'ninge tompimaavaing: pankenukai, piristi'koong ovontunukai ee'noko boto naunukai, ee'noko tee dupisi'maavaing. Teketa beenang doong tankinuko napo' domamarara daa'maravaing.”

²³ Ee'noko teie napo' aa'puru' teing ookara, “Naning ning siomui poo'naang piavora deeko',

* **9:21:** Nii'ninge Jiisuu' daurarong deeng-anta-koo paaravaa'neeng-koo.

baka bakaang pia iro' doonko tompimparavaing ee'noko doong kante bakaang aa'barata' poru'ui ning siomumaatoaing. ²⁴ Ee'koo, baa tee naning bakaang domaang ning-koo orokovuma baka tare-koo piavoaing tee paa'aravaing, teka baa tee naning bakaang domaang ning-koo aroo'ari dua'uaing tee domamparavaing. ²⁵ Naninge kapoo' ookara kansi'kooning barampui okovura bakaang domaang darove'ari paa'arako teinge arekee' pakuaapeu'? Ee'noko naning aming avupeu' tee bakaang domaang paa'aru'nung napo' moo'koo? ²⁶ Napo' baa tee naning nkaang miring sira'koo maia'omaung ee'noko nkaang kara-koo, tee-koo naning-koo ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing tee maia'moaing tenang moainang nkaang meenasi ninka ee'noko Mma' bakaang meenasi ninka ee'noko teing koosinunanka meekupoong biikaang. ²⁷ Teka ninge masikung naurampimang, nii'ning nantoong anke nari' donkonai otoroining teing boo'koo tora'kaava' muu' Kumponing bakaang taa'ni'poi otoko ooaavaing.”

*Jiisuu'ke Beenaumo Taura'puru'na' Muu' Kumponing Bakaang Meenasi Oo-koo
(Mat 17:1-13; Mak 9:2-13)*

²⁸ Enang aung minkuvuu'noo'keta ~beenang-taa doong-pina' tankinuko teie aing aa'ning bokuvurira berou': Piita, Jooni, ee'noko Jeemisi nari', iu'koo deto teke kungsi-koo. ²⁹ Ee'noko tenang tee kunsiarako aasi'ke Piita dovang tavuru'. Teketa Jiisuu' mme' kunsiaritaa' bakaang oing oro'noo' aampari'aru' ee'noko

bakaang mononopa' kakaara sisisiisi deemparu'.
³⁰⁻³¹ Ee'noko tenang kenaanka naninka ta'nina' paning-etaing meenasi ninka oro'pareta tee ninka kareaako' aa'naanka Moosesi ee'noko Eliasi. Ee'noko Kumponing bakaang miru' dupevui Jiisuu' boo'paravaina' teke Jerusalema'ke minkuaako'. ³² Enang tee Jiisuu' ninka minkuai otoko Piita dovange tantearira Jiisuu' bakaang meenasi ooau' ee'noko tenaanka naninka tee ninka donkonuresio'. ³³ Ee'noko tenang tenaanka naninka Jiisuu'ankoita tenkeng-aapeareko Piitai Jiisuu' aa'puu', "Ovoring ee, bakei tampa' nii' anke o'norimaang. Aia' nii'ke beevaari bare kaniampiai, nava da' dakanava, nava Moosesi bakanava ee'noko nava Eliasi bakanava." Botu noru'ua', tamung tee' minkuvuko'.

³⁴ Ee'noko tenang Piitai tee' minkuvuko kamo'ke pora daka'puru' teing, ee'noko avoreau' ka'mo'ke kuung deempurio'. ³⁵ Ee'noko teieta kamo'keta auronge karoma aa'puu', "Aung tee nnuring, ninge piaavansi miru'antu'nung. Taaraveriaing tee."

³⁶ Ee'noko tenang aurong karioio' Jiisuu' baka otoko ooau'. Ee'noko teinge teing doong-koo makempau' naning nauaava' kapoo' teinge ooau'ning bera Jiisuu' boo'keta daa'aru'noo'ke basi.

*Jiisuu'ke Nemaka Taare-antavuu'na'
 Ma'naange Kookoko-antavuko'nung~
 (Mat 17:14-21; Mak 9:14-29)*

³⁷ Teketa dauna'mung iu'keta siarira poroio' nantoong mmau'ke kune'au'nung tee Jiisuu'.

³⁸ Ee'noko naninge karika'koo meu'keta bokuma

Jiisuu' aa'puu', “Nau-anta, eentamaramaang da'koo nnuring oovee'naang ai' tee tee narung masikung nnuring. ³⁹ Ee'noko da'maiko' namu'ke teie ma'naange korivuko ta'nina' bokukoo'. Teie nuanua-antavuma bera ka'buaira-antavukoo' napo' mapou-antavuma~, ee'noko da'deng sipuarukoo'. ⁴⁰ Ee'noko eentamaring dakaning barevare-nupoong-koo bata'aava'naang, teka teing makosiaavaruing.”

⁴¹ Ee'noko Jiisuu'ke maku'urima aa'puu', “Nko dii' masika'anta otoriainge, koontariaing, are' basinaroonge dii' ninka nari' o'norimaatoainge dooroontampiri? Po'antaveai tee dauring a'.”
⁴² Teketa tenang tee nemaka Jiisuu'anko poko teie ma'naange papaara-antavura nuanua-antavuu'. Teka Jiisuu'ke aka'puu' tee ma'naang orara, ee'noko unaa-antavura tee nemaka bauma napo' avuu'. ⁴³ Ee'noko ookara asikovuru' Kumponing aa'na' pankaing tasi'paara.

Jiisuu'ke Dama'ke Boo'antavaavaing
Kemu'kana' Sira'puu'noo'
(Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)

Teka ta'ninaara karakaraarearima Jiisuu' daangampaako ookara kapoo' nkovuu'ning-koo teie teing bakaning barevare-nupoong aa'puru', ⁴⁴ “Kara aing pinka'eriaining: Ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing tee nkaning-koo navumainuka-koo narunge tooka kompui taura'muu'naang nantoong oreng biikaang bireng-koo.” ⁴⁵ Teka teinge tasi'paava' tee tee' minkuvuu'nung kapoo' teing-koo baku'nisi

deemparako teinge tasi'paa'neeng-koo, ee'noko teinge avoreaara nia'aava' tee aung anaare kara.

Baata Teing Pankeng?

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-37)

⁴⁶ Ee'noko teketa bii'ka tata'eeko' aa'paama, “Nii'koo baa pankaing?” ⁴⁷ Teka Jiisuu'ke biikaang domang-koong noru' noru'ura teie narung tooto' nkavura tee-anko donkong-antavuu'. ⁴⁸ Ee'noko aa'puru' teing, “Baa tee naning ning nkaang miring-koo aung tooto' oki'nara onkeonke'uaing teie tee ning onkeonke'muaing, ee'noko baa tee ning onkeonke'muaing teie tee onkeonke'uaing tee ning botomuu'nung, ai' tee naning dii'koo meu'ke oki'nara-pina' otoaing tee tee dii'koo pankaing.”

Nantoong Turamaaria' Otoromaing Teing Pakupaku-nupoong Noru'kooning

(Mak 9:38-40)

⁴⁹ Joonie bari'uma aa'puu', “Ovoring, nii'ke ooampiring naning narung ma'nari bata'uriko dakaang miring-koo ee'noko nii'ke poteampiri tee nii' ninka nari' da' siontuaung-koo.” ⁵⁰ Teka Jiisuu'ke aa'puu' tee Jooni, “Orokoveriauka' tee, ai' tee naning dii' turanturiaung tee dii' pakururi-maung.”

**Jiisuu' Jerusalema'aape
Nanuu'na' Boo' Kune'uu'naang**

(9:51-19:28)

Sameria'nupoonge Onkeonke'aavaruu'na'

⁵¹ Tenang Jiisuu' bakaang doong due'ui'o' Kumponinge paning-aape boku-koong Jiisuu'

Jerusalema'aape be'koo deravaru'. ⁵² Ee'noko teie kara nkanuka tutung uro'ke botovurio' Sameria'koonavuntu'koo berou'nung Jiisuu' bakaning ninka aasiaavainoo' maamu-antavaava'naang. ⁵³ Teka nantoonge onkeonke'aavaruu'nung tee Jiisuu', biikanoo' meepo' oki'naa-antavuing-pina' Jerusalema'aape nanuaing deemparako. ⁵⁴ Ee'noko tenang bakaning barevare-naankai oovureta, aa'noko Jeemisi ee'noko Jooni, aa'puretu', "Ovoring, dake ee nee' pia-antameremang nta' paning-eta bokuampeko siarara opuri taivuriaina' aing Eliasie nkovuu'na?"

⁵⁵ Teka teie bere'arara orokovuretu'nung tenaanka aa'purema, ⁵⁶ "Dee'ke noru'erea' aremurii' tanuaang dee' oto'derureng, ai' ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing nantoong orari-koo moa', teka nantoong domang-anta-koo mou'nung." Ee'noko teing teketa nii'namono-koo berou'nung.

Jiisuu' Siong-koo Makotua'na'
Noru'areko'naanka
(Mat 8:19-22)

⁵⁷ Ee'noko taunge beroma naninge Jiisuu' aa'puu'nung, "Ninge tee da' siontampaing are' tokoo da' beainoo'." ⁵⁸ Teka Jiisuu'ke maku'uma aa'puu' tee, "Nkaunanka biikaning kumpenanka oto'evoromaung, ee'noko barennanka auvi'aukooning biikaning bitonanka, teka ning tee Naning-naumpo' Paning-etaing tokoo bore' patu'maravainoo' oto'memua'."

⁵⁹ Napo' Jiisuu'ke nii'nara aa'puu', "Ning siomeaing dake." Teka teie aa'puu', "Ovoring,

io' taura'meko mma' dako'ampainoo' basinoo' mma' ninka o'noreaing, ee'noko mma' dako'amirai'nange da' siontampai.”† 60 Teka Jiisuu'ke aa'puu' tee, “Siperiko boo'nukai bii'ka boo'nuka dako'aariaing, teka da' aa'damaang: Bera daankieaing tee Kumponing bakaang muu'.”‡

61 Nii'nunge napo' aa'puu', “Ninge tee da' siontampaing, Ororing, teka iro' taura'meko tutung si'noora'arampaing nkanoo'nupoong.”

62 Teka Jiisuu'ke tororee'arama-nanu' kenkumpura aa'puu' tee, “Tee naning mintoong-koo mme' komparama torotoroarapeu'nung tee' oro' tee, naning makotua' Kumponing bakaang muu'koo mintoomparaa'naang.”

10

Jiisuu'ke Naruaape-ita Kenai'ka Kara Nka-koo Botovuru'na'

1 Teketa Jerusalema'aape deto nari' nanaava'naang piavora Jiisuu'ke naruaape-ita kenai'ka miru'urira kenaankana' botovuru' osinanka beero'aari nanaava'naang uro'ke.

2 Ee'noko teie aa'puru', “Sinang tee bakei aa'na' meura'puing, teka kavu'nupoong oki'ning, tee'koo kunsirariaing sinang kavu'koo Ovinge kavu'nupoong botovuriaina' tee-koo bakaang

† 9:59: Ee' oro'pari otong: Tee naning kapoo' baumai deing nka-koo noru'uitaa' Jiisuu' tee' minkuvuu'. ‡ 9:60: Nantoong Jiisuu' domaang okora' tasi'paarimainge tee siompaama domaang oparavaung oto'evoromaung, teka kansi'koong kapoo' domange dai'aamaing teing domaang okora'keta taapo'nupoong, boo'nuka Kumponing-ankoi.

mintoong-koo. ³ Aia' beriai naurampirina'. Aing ee, ninge tee dii' sipisipi'koo kampionu-pina' botorampimang nkaunanka-koo meu'ke botorampipeu'na'. ⁴ Kereka dovang siirau' nkaveriauka', boonamante~ nkaveriauka'. Nantoong ninka taunge minkurariauka'.

⁵ “Areva pava dii' tuntariainava tutung aa'periai: Tampara! Mooa dii'koo ava-koo otoaing. ⁶ Ee'noko naning mooa bauko teke otoko deeko' diikaang mooa tee-koo keemparavaing. Teka dii' taara-koo kasiaavaruko deeko' tee diikaang biraanke napo' dii'koo toroaravaing. ⁷ Ee'noko teva nava-koo otoriai taamanirima tuaantarima kapoo' teinge araariaining ninka, ai' teie naninge mintoomparamaunge tee tee' bakaang moo' nka-koo makosi. Pava paareveriauka'.

⁸ “Arenang tenang dii' osi navuntu'koo du'dariko onkeonke'daarima taamang araariaing naieriai. ⁹ Siipa-nupoong taare-antaverererima teing ookara aa'pereriai, ‘Tee muu' Kumponing Bakaang dii'koo due' poing.’

¹⁰ “Teka arenang dii' du'dariko osinamono-koo onkeonke'daariauka'nung deeko' osi-koo meu' berira aa'periai, ¹¹ ‘Aung diikaang da'mong nii'koo pe'naa'koo na'nampuing tankamarimang amono Kumponing-koo maarekusi'namono taa'ni'anta-koo. Bane taaramerereria' teka dii'ke noru'eriaing Kumponing bakaang muu' dii'koo due' poing.’ ¹² Ninge naurampimang dii', teing enang onkeonke'daariauka'ning teing doong asi'na'mung kiimata tora'paavaining, Sodom-

navuntu' nta'ke paning-eta pora taivuru'nung-koo dau basinoo'."

Piaaru'nanka Bakei Teing Osi Pankeng Bere'ariaing.

(Mat 11:20-24)

¹³ "Baka'e piaaru'nuka dii' Korasin-nupoong, tora'kiriaining. Piaaru'nuka dii' Besaida-nupoong, dii' tora'kiriaininge, ai' dii' teing kapoo'nanka iri'po'ning ta'nimpaarii'nanka dii'koo nkoaru'ning ooverima bere'dariaru'. Teinge Ju'deaaing Saidoni'nupoong ee'noko Taia'nupoonge ooaara dei namu'ke bere'aripeu', sipunge poo'arima mononopa' orarunsi-koon kurumparipeu' bere'ariru'nung-koo taa'ni'antavarima. ¹⁴ Teka aa'dampimang, te'mung Kumponinge nantoong kiimatavurina'mung dii'ke dau basinoo' tora'periaing Taia'naankai ee'noko Saidoni' tora'pureainoo'keta. ¹⁵ Ee'noko dii' Kapaneume'nupoong deto paning-koo basirariaining-pina' daang noru'darimaing. Dii' aa' doonko nekipa'noo'koo sing-antaruriaining."

¹⁶ Ee'noko teing bakaning naruaape-ita kenai'ka nanaava'naang botovurima napo'aa'puru', "Baa tee naning dii' taararurimaatoainge tee ning nari' taaramumatoaing. Ee'noko tee naning diikaang kara dimpa'umaatoainge teie tee ning nkaang kara dimpa'umaatoaing. Ee'noko tee ning nkaang kara dimpa'umaatoainge tee ning botomuu'nung bakaang kara tee' nari' dimpa'umaatoaing."

Jiisuu'ke Iri' Kompau'nung-koo Biivimparia-roo'naang Nauvuru'na'

17 Teketa tee Jiisuu'ke teing naruaape-ita kenai'ka tee botovurio' nanaakotaa' doturotu narung ninka toroariru'nung aa'paama, “Ovoring ee, siipa narung deea' ma'narinanka apoo'arampirieenge dakaang miring ninka.” 18 Ee'noko teie aa'puru' teing, “Ninge ooansio' Sietani' paning-eta depeto piping-pina' dua'aru'nung. 19 Aing ee, ninge tee dii' purinto' arompiring boru'nanka ee'noko munkeitananka mme'koong ee'noko ookara iri' Sietani'nung puru'koong, ee'noko dii' teing kapoo'ke baikeruriauka'nung. 20 Teka tee dii' baru' doturariauka'nung tee-koo, aa'noko ma'narinanka dii'koo boong otoroinoo'koo, teka doturariaing diikaang miring paning-koo daariari otoinoo'koo.”

Jiisuu' Dotuaru'na' Kumponinge Tamunsi'nupoong Siraka'antavurio'

(Mat 11:25-27; 13:16-17)

21 Tenang teing naruaape-ita kenai'ka toroarira minkuaako tee-koo batei-koo Tanuaang Meekunge Jiisuu' dotu-antavuo' aa'puu', “Mma' ee, tampara tantamang da' Ovoring paning-koong ee'noko kansi'koonge, Dake aa'nou'nung-koo: Dake tee doorenang tampara baku'eu'nung-koo teing-koo aa'ning-koo matau-po'nupoong ee'noko noru'po'nupoong ee'noko sira'peu' teing-koo tootoia-koo. Teing nantoong piaaveri piarou'na' tee'. Ee', Mma'.”

22 Ee'noko nantoong karavurima aa'puru', “Ookutunung kapoo'nanka tee Mma'ke

pare'muu'nung ee'noko naning otoa' ning Tee Bauring noru'mui otoing, Mma'ke deeko' noru'mui otong. Ee'noko napo' naning otoa' Mma' noru'ui otoing, teka ninge Bauringe deeko' noru'ansi o'nong. Ee'noko nantoong teing naing ninge Bauringe miru'arampaining-koo oro'antavanko noru'aavaing tee."

²³ Tenang barevare-nupoong-anko bere'arara bii'kamai' otoroi aa'puru', "Biraanke-nupoong teing nantoong ookaavaining dii'ke ooverimaing-koo. ²⁴ Ai' ninge tee naurampimang, karingainakaro-nupoong ee'noko dauraronuka-oo-koo piavoroko' ninge kapoo' nkoanko enang ooverimana', ee'noko tee ooaavaruko'. Ee'noko taarakoo piavoroko' kapoo' daankianko dii'ke taaraverimaing, ee'noko tee taaravaavaruko'."

Naning Sameria'nung Tampara-koong Minkunaa

²⁵ Ee'noko narunge boto-naue donkonura paaravuma aa'puu', "Nau-anta, ninge aming nkoamira domaang oparavaung okomuaing?" ²⁶ Jiisuu'ke aa'puu', "Aming tee Moosesi-nung boto-koo daariari otong? Arekee' deeruemaunge?" ²⁷ Ee'noko teie maku'uma aa'puu',

"Dake pankaruntoompeaing Ovoring dakaang Kumponing ootukunung dakaang domang-eta ee'noko ootukunung dakaang uraang-eta ee'noko ootukunung dakaang purinto'keta ee'noko ootukunung dakaang onou-eta, ee'noko tee naning da'koo due'nung daka nari'." *(Boto 6:5)*

²⁸ Ee'noko Jiisuu'ke aa'puu' tee, "Dake tampa' bari'meing. Tee' nkovera da' domantaravaing."

29 Teka teie maia' daka'koo piavoma aa'puu' tee Jiisuu', "Ee'noko baie tee naning ning-koo due'nung miru'ari otoing?" 30 Jiisuu'ke maku'uma aa'puu'nung, "Naning Ju'koo narung Jerusalema'keta Jerikoo'navuntu'aape doonko beko'nung ee'noko bakisipunuka-koo maamunoorakoo dau basiaru'nung. Teinge mura'aama ookara kapoo' teka kiru'aara tenkenau'nung oki'naruu'kuio'. 31 Teketa tee narung piristi' tevunge doonko bema tee oovura baari'ui nii'namenge beu'. 32 Tee' nari' napo' narunge Liivai'ke bakanamuaang-koonge pora teka oovura tee, teie napo' baari'uu' nii'namenge.

33 "Teka narung dii'ke munte'ererimaing-koong, Sameria'koong, nanuma te' pou'nung tee otou'noo', ee'noko teie oovura piaavuu'nung tee. 34 Ee'noko tee-anko bera teka'pau'nairu dai'uu', duunie ee'noko uaini dovange sisi'uma, teketa bakanavoro' doonkii'navoro'koo ba'ng-antavura po'nupo'nuka biikanava-koo be'antavuu' ee'noko teka tarevuu'. 35 Ee'noko dauna'mung po'nupo'nuka biikanava' tarenara keura kiina'ning avuma aa'puu', 'Aung tareveaing dake, ee'noko arekee'ning aing-koo daua dua'eaining aung tarevema dama'ke mora maku'dampaing.' 36 Emu' baa teing-koo aing-koo beenaumo-koo dake noru'ei, naning tee-koo due'nung-pina' tasi'paring maamunoorakoo tavau'nung-koo?"

37 Ee'noko teie boto naunuka-koonge aa'puu', "Tee narung tee paa oro'antavuu'nung tee-koo." Ee'noko Jiisuu'ke tee aa'puu', "Bera tee' nari' nkoveaing."

Jiisuu'ke Meeri' Biivimpuu'na' Tee-koo Barorompario'

³⁸ Enang tee teketa taunge nanaama nii'namono-koo osi basiariko nanie manikumai miring Maata'ke Jiisuu' onkeonke'ura bokuvuu'nung bakanava-koo. ³⁹ Ee'noko anie tee baara'ma'naang nani otoko'nung bakaang miring Meeri', teni Jiisuu'koo kau'kanoo' ba'nanura baroromparako'nani bakaang nau-anta-koo. ⁴⁰ Teka Maata'ke taamang avutevu' maamu-antavuma tapotapoarama noru' baava'aru', ee'noko tenie Jiisuu'anko bera aa'puu', “Ovoring ee, da' ee tara'doa' otong ani ntara'ma'naang ning si'muinani? Ning ninka pore'momaang. Dake naueko pakumuai.”

⁴¹ Teka Ovoringe maku'uma aa'puu' teni, “Maata', Maata', da' pore'domaang avitoitoi noru'darama avutevu'koo. ⁴² Kapoo' narung masikung da' piaropeu'nung otong. Meeri' teni tee kapoo' tampara bamparinani pari'koo makosinamurii' deea'.”

11

Kunsi Nkona'
(*Mat 6:9-15; 7:7-11*)

¹ Nii'noo'ke tee Jiisuu' nii'na'mung kunsiarako'nung. Ee'noko tenang bakearako bakaning barevare-nupoong-koo narunge aa'puu', “Ovoring, naumeriai kunsi bakana' Joonie bakaning barevare-nupoong nau-antavuru'na'.” ² Ee'noko Jiisuu'ke aa'puru'teing, “Tenang kunsirarima aa'perimatoaing: Niuma paning-koo otomaung, dakaang miring

meeka'antavari otoaing; dakaang muu' po'antaveai; dakaang pia nkoaravaing anke kansi'koo paning-koo nkoaramana' nari'. ³ Doong kante-koo taamang makosina' amerimaatoai; ⁴ Ee'noko tonta'memuriai niikaning orarananka, nii'ke nii'ka tonta'evorompimaung-koo teing nii' oraka' nkomaaring. Ee'noko parapaara-koo si'meriauka', teka tonta'antameriai teieta naning orara bakaang purinto'keta.”

⁵ Ee'noko Jiisuu'ke bakaning barevare-nupoong aa'puru'nung, “Dii'koo narung da'maiko' oto'derupeu'nung ee'noko meu'namang tee-anko bera aa'pepeu', 'Mmaiko' ee, io' taamang-koo beekuri amesai. ⁶ Naning narung mmaiko' isipo'keta ning-anko poing ee'noko ning kapoo' oto'memua' tee avompaing.’ ⁷ Ee'noko da'maiko'ke kuung-eta ee' bari'dupeu', 'Ning pore'antameauka'. Karanaang tero da'mariring ee'noko nnurukaa' nari' aatumpiri otong nii'daang. Ning deto daa'koo makosi deea' da' kapoo' avu'koo.’ ⁸ Teka ninge ee' naurampimang, tee tee tamung daa'aravarupeu' kapoo' aruu'naang bane da'maiko'ke, teka tee dake ereanavei otoko deeko' daa'arara teie arupeu' aming kapoo' ookara piaropeu'ning.

⁹ “Ee'noko ninge aa'dampimang, Eentarariai aruriaina'. Besi'eriai daa'eriaina'. Kopikopi'eriai karanaang daate'deruriaina'. ¹⁰ Ai' ookara nantoonge eentavarimainge tee nkavaamaung, ee'noko besi'aamainge tee daa'aamaunge, ee'noko karanaang kopikopi'aamaing teinge daate'evurimaunge. ¹¹⁻¹² Dii'koo baa dauring-

po'nung dauringe taamang eentaruko dei dake ee kapang avepeu', nii'noo' tavi' eentaruko dake ee boru' avepeu', nii'noo' sinkaa' eentaruko dake ee munkeita avepeu'? Otoa!' ¹³ Tee tee dii'ke orange diurukaa'koo tampa' avuavu' nkoverimaung deeko' noru'eriaing Kumponingee tee Niumai paning-koonge Tanuaang Meekung tampa' masika' aruriaing dii' tee-koo eentarariaing."

Jiisuu'ke Tee Tenaare Kara Kopeu Ninka Pau'aako'naare Daang-antavuu'na'
(Mat 12:22-30; Mak 3:20-27)

¹⁴ Enang tee Jiisuu'ke ma'naang amako-anta nkovuko'nung bata'uu'nung. Tenang tee ma'naang tenkenuko tee naning karou'. Ee'noko nantoong ta'nimpariru' karakararearima. ¹⁵ Teka nii'ninge aa'paako', "Aunge tee Kopeu bakaang purinto'ke ma'nari bata'urimaung, tee ma'nari biikaang pankaing." ¹⁶ Tee' minkuaako napo' nii'ninge paara-antavaama aa'pau', "Taa'ni'anta paning-etaing naumeriaing tee purinto' kompei otoing Kumponing-etaing deeko'."

¹⁷ Teka teie biikaang onou tasi'pura aa'puru'nung teing, "Ookara muu'nanka bii'ka siivenke'arimaing kare-nupoonge pini daako'arimaung, ee'noko tee puata' siivenke'arimaung teie dua'arimaunge. ¹⁸ Ee'noko Sietani' tee'ke, baka siivenke'ari dei arekee' bakaang muu' napo' donkonui nari' otopeu'? Dii'ke aa'merimatamana'koo: ninge ma'nari Kopeu ninka bata'aramaung. ¹⁹ Ee'noko ooveriko dii' siontaarimaing-koo nii'ning ma'nari bata'arimaing otorong. Ee'noko ninge Kopeu

ninka ma'nari bata'aramaung tamperima deeko' teing siontaarimainge baa ninka bata'aarimaung tamperikoo'? Arekee', teing napo' ning-pina' nari' Kopeu bakaang purinto'ke bata'aarimaing tamperererimaang ee? Tee' taararaarira teinge tuutunantaariaing dii', ai' teing tee'ke ni'ninka nari' nkomarimaing. ²⁰ Teka Kumponing bakaang iri'ke ma'nari bata'aramaung deeko' tee muu' Kumponing bakaang tee dii'anko taa'ni'poi poing.

²¹ “Tenang teie naninge purinto'ke tavu'kooninge tanke'pari bakanava tampava tarevui otoko bakaning kapoo'nanka pinka'ari otomatopeu'. ²² Teka tenang narung aa'na' purinto' tee-koo dau basi tee-koo kokoroarara puru'ura dei, teie pari'upeu' ookara bakaning tavu'kooning tee e'manumaing ee'noko tankaampupeu' bakaning kapoo'nanka. ²³ Ee'noko dii'ke tasi'meriarura dii' teing ning-koo kare-nupoong, ee'noko dii' ni'ninka nari' nantoong oosiarampiarura dii' purarenka' nkonuka Kumponing bakaang muu'keta.”

Ma'nari Bata'nii'nanka Toroaripeu'na'

(Mat 12:43-45)

²⁴ Ee'noko Jiisuu'ke kato nau-antavurima aa'puru', “Tenang ma'naang orara tamung bata'nisi naning-eta tenkenura avitoitoi nanupeu'nung ntong otoa'nairue uaavoainoo' besi'uma, ee'noko tokoo oovuarura aa'pupeu', ‘Ning toromaravaing napo' nkanava ning mou'nava-koo.’ ²⁵ Ee'noko tenang toroarara kiiroara'ari neriaro' oovupeu' Tanuaang Meekung borivua' bakaang domang-koo.

²⁶ Teketa bera teie ~kenaanka-taa ma'nari napo' bokuvurira toroaripeu' baru' aa'na' oreng tee puru'ai. Ee'noko teing tumparira tee-koo otoropeu', ee'noko asi'nung ootoo' tee naning bakaang bakei aa'na' oraru'kupeu' tutung otoko'na'keta."

²⁷ Aung tee' oro' kara Jiisuu'ke minkuvui otoko nani manikumai karinga-koo meu'keta bokuma aa'puu', "Biraankearu'nani teni dauko da' pararuu'nani ee'noko noonoo'duu' da'."

²⁸ Teka teie aa'puu', "A, teing oo nantoong biraankeariaining Kumponing bakaang kara taaravaara i'ma'aavaining."

Jiisuu'ke Tautauvuru'na' Taa'ni'anta Paning-etaing Mutuariri Besi'aako

(Mat 12:38-42; 5:15; 6:22-23; Mak 8:12)

²⁹ Tenang nantoong karika' aa'na' mmau'paririo' Jiisuu'ke kara tutumpuu'nung, aa'puma, "Dii' enanavarang bakei oreng, nii'ning Sietani'keta una-antavaranko tokomerima aa'merimaing, "Taa'ni'anta paning-etaing naumeriaing dake Kumponing bakaang iri'ninka mintoontaramaung deeko'." Bakei Kumponinge dii' taa'ni'anta nau-anta-koo kasivuarura narung masikung arurii'naang, aa'noaing: teie ning taa'ni'anta deeng-antamuaing temu' Joonaa' taa'ni'anta deeng-antavuu'na'. ³⁰ Ee', tee'pina' Joonaa' nekipa'noo'keta daa'uiou' teing Nineva-nupoonge tee Kumponing-etaing nakaronara tasi'pau'na' tee' nari' Kumponinge boo'keta daa'muko ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing tasi'meriaing dii'ke. ³¹ Tenie overinaang

amentei'keta depeto pou'nanie* te'mung simpe' nkona'mung dii' emu'navarang ninka nari' daa'arara dii' kiimata-koo makosinuka tanturiaing, teni kansi' botu-eta' pou'noo'koo taara-koo tee daurarong~ Solomoni' bakaang matau, ee'noko ee aing, naning baru' aa'na' matau Solomoni' puru'ui otoing aung anke otoko dii'ke taaraveriaung. ³² Napo' te'mung simpe' nkona'mung teing Nineva-nupoong† teinge daa'ariaininge dii' ninka enanavarang ninka nari' ee'noko napo' dii' kiimata-koo makosinuka tantaariaing Joonā' daankiarako temu' bere'ariru'ning deemparima, ee'noko ee aing, naning aa'na' pankaing Joonā' puru'ui otoing aung anke daankiarako dii' bere'dariaung.

³³ “Naninge araka paro'ura baku'uarupeu', nii'noo' antona'ke daka'puarupeu', teka teie batanang-koo dau pante'upeu' teinge tumpariaininge araka ooaava'naang.‡ ³⁴ Duta tee diikaang mono bakaang puu. Tenang diikaang duta tampa' otoko diikaang mono ootukunairu arakai maanto'ui otopeu', teka tenang tampa' otoaruko deeko' diikaang mono mutaanange maanto'ui otopeu'. ³⁵ Tee'koo tanatarariri otoriai tee araka dii'koo otoing mutuurariko mutaanampu'neenga. ³⁶ Tee tee diikaang mono tee ookutunairu arakai maanto'uaing deeko' nii'navaro mutaanampua' tee bakei ookutuari

* **11:31:** Ooveai 1 Dauraronanka 10:1-13 ee'noko 2 Noru'anta 9:1-12. † **11:32:** Ooveai Joonā' 3:1-10. ‡ **11:33:** Jiisuu'ke aa'pumaang, “Ning tee'ke, tampa' sira'mari nau-antarampimang, teka dii' duta maroita kaputu'darima taa'ni'anta besi'erimang.”

siraka'puaing teie puue oovuko ookutuari arakarurimana'."

Jiisuu'ke Teing Boto Keperuu'navitu Naapuvuri Nauvuru'na'

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Teka kara bakearako narunge Boto Keperuu'navitu-koonge Jiisuu' bokuvuu' tee ninka taamang-koo. Tee tee tumparara taamantoma ba'nanuu'. ³⁸ Ee'noko tee Boto Keperuu'navitu-koong ta'nimparu' oovura tee tutung ntong-koo bireng duu'ke meeka'parava' taamanuko. ³⁹ Ee'noko Ovinge aa'puu' tee, "Dii'ke tee Boto Keperuu'navitue kaapu dovang-koo diisi dama'du nara' duu'perimaung teka dii' pakareererariri orara aarumo ninka oko'okoi maanto'duri otong. ⁴⁰ Dii' kanu'nanka. Arekee', teie Kumponing dama'du nkoruru'nunge ee napo' kuung nkoruria' nari' kiiroraa'dariri otoripeu'na'? ⁴¹ Diikaang domang Kumponing-koo tutung ararima deeko', napo' ata'oinku-koo avusiro'rariri otorimaatoai makosina', ee'noko tee'koo ookara kapoo' kiiroraa'ari otoaing dii'koo.

⁴² "Baka' piaaru'nuka dii' Boto Keperuu'navitu, tora'kiriaining, ai' dii'ke tee avutevu' napoka dovang oki'nareka' kivorana' tankaamperima namanto Kumponing averikoo' sirivita' dovang ko'dompuu'; aarumo koonto' ee'noko tee piaa Kumponing bakaang siperi. Aing ee'ning teing dii'ke nara'ka nko-koo makosining.

⁴³ Piaaru'nuka dii' Boto Keperuu'navitu, tora'kiriaining, ai' dii' teing pava dootuu'nairu-koo ba'nava'nani'nanka tampeng-koo ba'nantarikoo' nantoonge ankantaarii'naang,

ee'noko nantoonge pankaing-antaraarii'naang pianukai havevaave-nairu-koo. ⁴⁴ Piaaru'nuka dii' Boto Keperuu'navitu, tora'kiriaining, dako'doma tasi'paa'noo' makosinuka aa'noo'ke nantoong daue noru'aava' nanaamaatopeu'noo', ai' dii' diikaang kara tampa' taararaari siontaarima tasi'paavaung Kumponing-eta keta'antavereriko boo'nameng-aape.”

⁴⁵ Narunge boto naunuka-koonge bari'uma aa'puu' tee, “Nau-anta, nii' tee' dake minkuvema teing ninka nari' maia'antamerimaang.”

⁴⁶ Ee'noko Jiisuu'ke aa'puu' tee, “Dii' piaaru'nuka boto naunuka, tora'kiriaining, ai' dii' teing nantoong manki'antavererimaing aarumo mmou' siong-koo pore'antavererima, ee'noko dii'ke pankire'koo-navirenge dii'ka komperia' tee-koo manki'nanka-koo pakuererita'.

⁴⁷ Piaaru'nuka dii', tora'kiriaining, ai' dii' teing Kumponing-etaing nakaronuka dako'aaru'noo' tamung nerinuka oreng diumaraange tavaaru'ning. ⁴⁸ Tee'koo dii' diumaraang-koo aroo'dariri otorining sira'darimaung, teinge nakaro-nupoong tavaarira dako'aaru'noo' nerierimaung-koo.

⁴⁹ Tee'koo Kumponing bakaang mataue aa'dampimaung, ‘Ninge botoevorompang teing nakaro-nupoong ee'noko kara okovuri nkanuka, nii'ning tee teing-koo dupisi'aariaining oraka' nkoaarima.’ ⁵⁰ Tee tee

Kumponing-etaing nakaro-nupoong biikaang ereng-koo temu'keta kansi' pupu'aru'noo'keta bera enang tuuvumaung-koo dii'ke avarange tuutunang~ komperiainge, teing-koo Eebelo'keta bera Sakaraia'koo basinoo'ke boorou'ning-

koo, tee Sakaraia' boonturoma ee'noko meekavaro-koo meu'ka dupisi'au'nung. § 51 Ee', masikung naurampimang, dii'ke avarange tee-koo tuutunang komperira tora'kiriain; 52 Piaaru'nuka dii', tora'kiriain, boto naunuka, ai' dii' teing kii' paa'antaveru'ning karanaang noru'koonavung daate'koong. Dii' dii'ka tuntaria' tevaronge ee'noko dii'ke avo'ererikoo' teing teke tumpariko.”

53-54 Ee'noko Jiisuu' teketa tenkenuko teinge boto naunukai ee'noko Boto Keperuu'navitue karai tuu'antavaako' maroita kapoo'nanka mmou' maku'uma minkuvuko nii'naare-koo baanka'aava'naang nempaitaa'.

12

Jiisuu'ke Bakaning Avoreaavaro'naang Nauvuru'na'
(*Mat 10:26-33; 12:32; 10:19-20*)

¹ Boto Keperuu'navitue Jiisuu' tee' paaravai otoko nantoong dakuraaku' oosiariru' baru' aa'na' itovei dapi' mme'eema. Ee'noko Jiisuu'ke bakaning barevare-nupoong bire'uri kara tutumpuma aa'puru', “Tarerariri otoriai tee-koo iisi Boto Keperuu'navitue biikaang taamang ninka bere'aamaung-koo, ai' tampeng nau-antanuka oro'antavarima biikaang kara oraka' noru' ninka pituaamaung Kumponing bakaang kara avo'koo. ² Ai' ookara kapoo'nanka nopa'ari otoining teing sira'paravaining.

§ 11:50: Tenaanka tutuna'nung ee'noko asi'nung nantoong tampeng orange tavaaretu'naanka Daari Meekung-koo minkuari otoining-koo. (Pupu' 4:8; 2 Noru'anta 24:20-21)

Ee'noko ookara kara baku'nii' nantoonge ookarai taaravaavainge. ³ Ee'noko tee Kumponing bakaang mirumiru' arorerima mutaanang-koo minkurarimaung tee araka-koo ookarai taaranumpo'. Ee'noko tee kara dii'ka ku'nuntarima iaange minkuerimaung dama'ke sirakura' daankieriaing.

⁴ “Ninge naurampimang dii' mmaikori', aroreriauka' teing-koo nkaang kara avo'aama diikaang mono boo'antavaavaining-koo ee'noko dama'ke nii'nung kapoo' nkoaavarupeu'.

⁵ Teka ninge koono-antarampiri baa dii' aroreriaing naurampii'naang, mono tavorira mosianung-koo dua'duripeu'nung. Ee', tee-koo Kumponing-koo aroreriaing naurampimang, bakaang kara ima'eriaina'. ⁶ Noru'eri otong nantoonge tee pa'noko' barenning oki'nareka' baaveaamaung keura toea'ning-koo, teka tee bane oki'nareka'ke Kumponing tee teing-koo nau ampa'oaung tare-koo. ⁷ Tee aa'nomaung, diikaang daponanka bore'kooning-koo deeru noru'ui otong. Nantoonanka-koo aroreriauka', ai' dii' teing baru' deto basinoo' noru'duri otong bareng oki'nareka'koo.

⁸ “Ee'noko ninge naurampimang, ookara teing nantoong-koo uro'kanoo'ke ning aroo'mai otoing sira'pariko ninge, Teie Naning-naumpo' Paning-etainge, tee koosinunanka-koo Kumponing bakaning-koo uro'kanoo'ke nkaning tamparampaing. ⁹ Teka baa tee naning ning penkemuaing nantoong-koo uro'kanoo'ke, ninge tee tee' penkempampaing koosinunanka Kumponing bakaning-koo uro'kanoo'ke.

10 “Ee'noko baata teing nantoong ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing oraka' minkumaavaining teing tee Kumponing tonta'anta-koo makosinuka, teka baata teing Tanuaang Meekung mintoomparako oraka' minkuaavaining teing teing tonta'anta-koo makosinuka deea'.

11 “Ee'noko tenang ainge Boto Keperuu'navitu dovange tuutunantaariko tare nkonuka ee'noko kara simpe'nuka-ankoa, avitoitoi noru'dariauka' minkueriaina'koo aa'perima, ‘Aminge maku'ama'naang?’ 12 Ai' Tanuaang Meekunge tee tenang tee-koo batei-koo nau-antaruriaing dii'ke minku-koo makosina'.”

Tee Naning Kanu' Kavokavoro-po'nung Minkuari Otoina'

13 Narunge karinga-koonge Jiisuu' nia'uu'nung aa'puma, “Nau-anta, taata' naueko neumai deining barenku tankaampuai nee'koo.” 14 Teka Jiisuu'ke aa'puu' tee, “Aung ee, nko ning baie simpe'nko~ ee'noko tankaang-nko dee'mainta-koo miru'muinge?” 15 Ee'noko teketa be'nu'ui teing ookara nau-antavurima aa'puu', “Oorariri tarerariai tee-koo aarumo oko'oko-koo, ai' naning bakaang domaang kavokavoro-ita nkonii' deea'.”

16 Teketa teie kara dikito' nauvuru' teing; aa'puu', “Temu' naning narung kavo mmau'po'nung otoko'nung bakanau kansii' aa'na' maneenau doong kante-koo. 17 Ee'noko baka karoma aa'puu': Ning aming nkoama'naang? Aing nkaning taamananka sipampainoo' oto'memua'. 18 Teketa aa'puu': Enang aa' ee' nkoama'naang, aing nkaning taamang

kore'maramaing pava oki'nareka' pesi'amira pankainanka kaniampaing, ee'noko teing-koo sipampaing ookara nkaning sinananka ee'noko kavonanka. ¹⁹ Ee'noko ninka aa'maravai: Aung ee, da' mmaw' kavonanka oto'derung mare' amatemare'koo makosining. Unaro'i otoi bau'darama, tuaantarama doturari otoaing. ²⁰ Teketa Kumponingee aa'puu' tee, 'Da' kanu', e'mung muunga dakaang tanuaange si'duu'naang, ee'noko tee' nkorarako baa okovuu'naang teing kapoo'nanka maamu-antaveining?' ²¹ Tee' nari' tee naning baka-koo kavo oosisiimaung nkoaravaing Kumponing-aape oosivua'."

Tautau Noru' Manki'moriauka'nung-koong
(Mat 6:25-34; 6:19-21)

²² Ee'noko Jiisuu'ke aa'puru' bakaning barevare-nupoong, "Tee'koo ninge nau-rampimang dii', noru' manki'doria' otoi aa'ning-koo taamang domanturiaining ee'noko mononopa'nanka. ²³ Aming-koo, nna' domaang tee taamang-koo bi'ari otoa' ee'noko mono tee baarong-koo io'arava'. ²⁴ Oovereriai teing kaukaunanka, keeng ee'noko kavu' noru'aavainge, taamang kore'nairu oto'evoroa', nka tee Kumponingee bau'urimaung. Bakei, dii' teing baru' deto basinoo' noru'duri otong barennanka-koo.

²⁵ "Ee'noko baie dii'koo noru' manki'oma doong naraanga'noo' be'nu'ura te'koo domampari otopeu'? Otoa'. ²⁶ Tee tee dii'ke kapoo' oki'naa aung-pina' nko-koo makosiriaruma deeko' aming-koo noru' manki'dorimaung

nii'ning kapoo' piarorima? ²⁷ Oovereriai teing iioo'nanka tamung dupurimana', baarong tua'koo pore'oroainge. Teka ninge ee' naurampimang, aa'na' tampa' nerampurimaung nantoong biikaang meenasi puru'uitaa', bane dauraronanka Solomoni'pina'. ²⁸ Teka Kumponing baa'nanka tee' nerampurimaung deeko', teing aa'nomaing na'mung doong-koo domamparara dauna'mung mara'oko tai-antavaakoo', tee tee tee' nari' tasi'periaing dii'ke, masika'anta oki'naa oto'derurininge, ai' dii' teing deto basinoo' noru'duri duaanaruriaining. ²⁹ Tee tee kapoo' naieriaining tuaantarima besi'eriauka' ee'noko onoue norunoru' nkoveria' otoai. ³⁰ Aing ee' oro' kapoo' ookara mutaanang-nupoong ookara kansi'koo kaariaamaing, teka dii' tee' deea', ai' dii' Diumai paning-etaing noru'ui otong aing ookara kapoo' dii' apuka'darimaing.

³¹ "Tee'koo ainkato noru'eria' Kumponing bakaang muu' deto pankaruntoonge noru'erimatoai, ee'noko teing aing kapoo' apuka'darimaing nari' aruriange. ³² Aroreriauka' dii' oki'navitu, ai' teie tee Diumai tampa' noru' ninka oko-antaruriaing bakaang muu'. ³³ Diikaning kavo baaveverima mooni' ata'oinku averererimaatoai. Tee' nkoverima kore'darimatoai kerekasi'nanka muuninava-po'ning~ tamunsi'ning deemparavauka'ning paning-koo. Te' bakiaa' nkonuka tumparia'noo' ee'noko pumpu'ke orariaava'noo'ke. ³⁴ Ai' 'te' tokoo naning bakaang muuninava otoainoo' bakaang pankaruntoonge noru' tee te' otoaing.' "

Jiisuu' Bakaning Barevare-nupoong Mantom-pariri Otoroaina'

(Mat 24:42-51)

³⁵ Ee'noko Jiisuu'ke danto nari' nau-antavurima aa'puru', "Maamurariri otoriai tokonii'ke pinka'dariri, ee'noko puu paro'erira. ³⁶ Ee'noko teing-pina' nantoong biikaang oving nampeesiro-ma-ita toroaravainang nempai otoromaing-pina' otoriai, kopikopi'uko namu'ke daate'aava'naang nempariri otoromaing-pina' otoroi. ³⁷ Bakei biraankenuka deempariaing teing botovotonaa'nuka tantearirio' biikaang ovinge kune'uriaining tenang poma. Masika' naurampimang, tee tee baka mamuarara ba'nang-antavuriaing teing taamantoma ee'noko pora bau'uriaing teie teing. ³⁸ Tenang meu'namang nii'noo' tane'aapenang poma deeko', tantearirio' meu'puriaining teing botovotonaa'nuka teie biraankevuriaining.

³⁹ "Napo' ee' noru'eriai dii' teing tee-pina' naning pava okovenung, aa'nung naning bakiaa'nko bakaang batei po'koong noru'ura dei tee tampa' maamuarapeu' tee pava taura'puarura derovuma kuung tung-koo. ⁴⁰ Dii' tee'ke maamurariaininge, ai' Tee Naning-naumpo' Paning-etaing tee batei naninge noru'uaruko poo'naang."

⁴¹ Piitai aa'puu', "Oving, dake ee tee dikito' nii'koo miru'ei naumerimang ai' ookara nantoong-koo?" ⁴² Ee'noko Ovinge aa'puu', "Tee aa' ninge baa tee naning matau bakaang ovinge bakanava tare-koo botovumaung miru'ama minkuamaang,

naning kake'iinara botovotonaa'nuka batei makosinang bau'koo miru'nisi. ⁴³ Biraanke-antavuaing tee botovotonaa' bakaang overinge pora tee' nkoarako meu'pura. ⁴⁴ Masika' naurampimang ninge, teie ookutuning kapoo' okovumaing-koo tarenara deeng-antavuaing. ⁴⁵ Teka teie botovotonaa'ke ee' noru'uaing deeko', 'Nkaang overing ana'aring po'koo,' ee'noko teing bautaranuka tavu' tutumpuriai donkaang ee'noko maniku', ee'noko taamanuma purinto'naru'ke naivuma kanu'aravai. ⁴⁶ Teketa teie bakaang overinge poma meu'puu'naang doong paapaa'ui otoaina'mung tee po'koo ee'noko batei noru'uauka'nang. Ee'noko teie aa'na' kiimatavuaing tee, ee'noko naru' sipuai teing ninka masika'antavaava' kakarua'nuka ninka. ⁴⁷ Ee'noko tee botovotonaa' overing bakaang pia tasi'pui siompuauka'nung deeko', maamuarava', tee aa'na' mura'koong. ⁴⁸ Teka tee noru'kua' tee' nkovuaing deeko' tee oki'noo' mura'koong. Ai' ookara nantoong naruna' naruna' mmäu' avuavu' nkavaamaing napo' mmäu'na' avu'koo miru'ariri otorong. Tee mmäu' avaamaung-eta napo' mmäu' nka-koo makosi.”

Jiisuu' Nantoong Siivenke'anta Tamparu'na'
(Mat 10:34-36)

⁴⁹ Teketa Jiisuu'ke danto nari' nau-antavurima aa'puru', “Ninge a' kansi'koo nta' betu'ama'naang mou'nung. Bakei tero moo'kupeu'nung tampa'. ⁵⁰ Teka tee tutung sisikeera ninka mme' meeka'antamarava' ning bakei oraka' dee'moi kakau o'nong dupearavaruko tee. ⁵¹ Dii'ke

ee ning mooa a' kansi'koo tavo'ama'naang mou'nung-pina' noru'merimang? A, tee' aa' deea', ning tankaang-anta nko-koo mou'nung tee' naurampimang. ⁵² Enang-eta deto pa'noko' nantoong nava-koo otoromaing tee' tankaamparii'naang, beenaumo kenaanka ninka turampeematoonaang, ee'noko kenaanka beenaumo ninka. ⁵³ Teing siivenke'eeaing bauma bauring-eta ee'noko bauring baumaita; bauko baurang-eta ee'noko baurang baukoita; bakaampo baampuru'naang ninka ee'noko baampuru'naang bakaampo ninka.”

*Jiisuu' Tasi'paa'nuka Teing Kiimata-kooning
(Mat 16:2-3; 5:25-26)*

⁵⁴ Ee'noko Jiisuu'ke napo' nauvuru' nantoong karika', aa'puu', “Tenang kamo' duaa' tumparamanoo'ke nkoarako dii'ke namu'ke aa'perimaung: Apo'uu'naang. Ee'noko apo'ukoo'. ⁵⁵ Ee'noko tenang doving uipaarii'noo'ke depeto poko ooverima aa'perimaung: Uipaarii' baa' mara'anta tavo'kuu'naang. Ee'noko tee' nari' nkoaramaung. ⁵⁶ Dii' ampirininuka, tee' noru'eri otong tasi'koo taa'ni'anta kansi'kooning ee'noko doona-kooning. Teka arekee'koo dii'ke ning-kooning taa'ni'anta tasi'peria' otong? ⁵⁷ Aming-koo dii'ke koonto'na' simpe'eriaung nkaang kara diikaning oreng tuumpirampima minkuanko? ⁵⁸ Ee'pina', tenang naninge da' tuumpirura tuutunang-koo tavo'duu'naang nanirema aa'na' paaraveai koonteeree'naang teke taunge simpe'nkonara-anko tavo'duaruko, ee'noko simpe'nkoi piatooro avuriko kiimata-koo si'daa'neenga.

59 Ninge ee' nauramaang, da' tee teketa tamung tonta'daravarupeu' moo' pukevei ookutuning dua'ea'."

13

Bere'aravaruma Boo'na'

¹ Tenang nii'ning nantoong Jiisuu'anko porora nauaama aa'pau', "Pailati'ke piatooronuka~ botovurio' nii'ning Kaaleli'nupoong boontunang nkoari otoko dupisi'aario' ereng biikaning boontunang-kooning ereng ninka pitu-antavaaring."

² Ee'noko Jiisuu'ke aa'puru', "Dii'ke ee' noru'eriauka': teing tee' boorou'ning kapoo' orara makensi'ning dii' oto'deruiang-pina' oro' otoko Kumponing Rooma'nupoong taura'puru' teing Kaaleli'nupoong dupisi'koo. ³ Otoa', tee' deea'. Teka dii' tee' nari' paa'dariaininge bere'dariauka'ning deeko'. ⁴ Ai' ee' noru'erimang teing nanai'keta ~beenaumo-taa [18] pava deto isikava dau dua'arara tavuru'ning bakei orang masikeng nii'ning Jerusalema'nupoong divu'aari otong? ⁵ A, otoa', tee' naurampimang. Dii' tee' nari' paa'dariaininge bere'dariauka'ning deeko'."

⁶ Ee'noko teie aung dikito' navuru', "Narung naning koi' piiki' keempuu'nung bakanoo' uaininau-koo, ee'noko nii'na'mung sinang kavu'koo pou'nung tevari-koo, teka oovua'.

⁷ Ee'noko teie uaininau tanata navuma aa'puu', 'Aung ee, aing beenaumo mare'koo ning sinang kavu'koo momaung avari-koo piiki'navari-koo, teka sinang ooampaung ninge. Nokieaing tevari tamung kansi' orarivumato'neenga.' ⁸ Ee'noko

teie maku'uma aa'puu', 'Ovoro' ee, sipeio' amare' iro' otoai napo' bera okora' nenke'amira kansi' pankauang sipampaing. ⁹ Daunamare'koo sinang bi'uaing deeko' tampa' masika', teka bi'uaruko deeko' nokieaing.' ”

Jiisuu'ke Nani Manikuma Kopini Kai'nii' Koong-antavuu'na'

¹⁰ Teketa nii'na'mung Doong Uaana'mung, nau-antavarako'nung pava dootuu'nankakoo nii'nava-koo. ¹¹ Teke nani ma'naange siipa-antavuko'nani otoko' mare' kivora-ita ~beemare'pi-taa-koo [18], kai'arita' baka deto koompari donkong-koo makotuaruko'. ¹² Ee'noko tenang Jiisuu'ke oovura teni, teie bokuvuko uro'ke poko aa'puu', “Ani ee, da' unaaroinani dakaang siipa-ita.” ¹³ Ee'noko teie bakaang bireng pante'uu' teni-koo dau ee'noko tenang namu'ke teni koomparu'. Ee'noko tenie Kumponing daangampuu'.

¹⁴ Teka Jiisuu'ke Doong Uaana'mung-koo taare-anta nkovuu'nung-koo teie pava dootuu'nava tanatavuko'nunge iiravoma ee' minkuvuru' teing nantoong, “~Na'mung-taa doong otong nko-nko nko-kooning. Teing-koo doonko porira taare-anta nkaveriaing, Doong Uaana'mung-koo deea'.” ¹⁵ Teketa Ovinge maku'uma aa'puu' tee, “Da' ampirinung~, dii'koo ee narunge te'mung Doong Uaana'mung bakaang boromaka' nii'na' doonkii' dapa'uma bi'ari otomanoo'keta barampui beang ntong nai-anta-koo? ¹⁶ Ee'noko tee' makosi deeko', aming-koo ani manikuma Eebaraami' baurang

makosi deea' Doong Uaana'mung-koo unaa-anta-koo, Sietani'ke dai'uu'nani booni'antavuma teing-koo mare' kivora-ita ~beemare'pi-taa-koo?"

¹⁷ Tee' minkuvura teing bakaning too'de-nupoong maia'antavuru' ee'noko ookara nantoong dotuariru' ookara kapoo' nepu'na' nkovuu'ning-koo teie.

Kumponing Bakaang Muu' Pankaimparavaina' Teing-pina' Sinang Ee'noko Iisi

(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

¹⁸ Napo' nii'na' Jiisuu'ke ee' minkuvuu', "Kumponing bakaang muu' aming-pina' oro'? Aminge pa paara-antavampeu' tee? ¹⁹ Tee aa' sinanu oki'nu-pina' oro' masitara'koonu naninge nkavura mintoong-koo keempuu'nu, ee'noko dupura koi' pankavari deemparu', ee'noko barennankai bitonanka kaniau' kaumpe'nanka-koo."

²⁰ Ee'noko napo' aa'puu', "Kumponing bakaang muu' aminge pa paara-antavampeu' tee? ²¹ Tee aa' tee teu-pina' parauanu naako'nii'nu iisi-po'nu-pina' naninge manikumai nkavura paraua diisi beerentu'koo maanto'ura naro'ka bere'uko bera teue ookara pangapangavo'peu'."

Karanaang Oki'navarong Kumponing Bakaang Muu' Tung-koong

(Mat 7:13-14,21-23)

²² Teketa tee tenkenura Jiisuu' nanuu'nung Jerusalema'aape osi pankeng ee'noko oki'nareka' beero'ui nau-antavurima. ²³ Ee'noko nii'ninge aa'pau' tee, "Ovoring, teing ee moo'ariaining oki'ning?" Ee'noko teie aa'puru' teing, ²⁴ "Muu'

paninung-koo tuntoma te' ito-navarong. Teke tevaronge aa'na' purintariri paararariaing tung-koo avutevu'daria', aming-koo, nna' teing karinga avitoitoi miru'arima paaravariaining makosiaavauka'nung. ²⁵ Tenang namu'ke pava okonarai i'amparara karanaang pinka'uko dii' tee dama'due donkoniri otoriaing kopikopi'erima te' karanaang, aa'perima, 'Ovoring, daate'meriai.' Ee'noko teie aa'duriaing dii', 'Ninge dii' noru'dampia' areketa porininge.' ²⁶ Tenang dii'ke aa'periaing, 'Nii' aa' da' ninka nari' taamanampima tuaamariko'ning, ee'noko da' niikaning osinanka-koo nau-antararako'.' ²⁷ Teka teie aa'duriaing, 'Ninge naurampimang dii' noru'dampia', are'nupoonge. Tokoi beriaing ning-ankoita dii' oraka' nkorarimaing.'

²⁸ "Teke ee'noo'ke dama'du otoritaa' birontariai si'da' kakirinkurarima sisikeera-koo otori, aa'ning oovererima: Eebaraami', Aisake', Jeekopi' ee'noko teing ookara Kumponing bakaning nakaro-nupoong teka muu' Kumponing bakanoo'ka. ²⁹ Ee'noko nantoong aa'ning-eta poroaining teke muu' Kumponing bakanoo'ke nari' taamanaavaing: duaa' pomanoo', tumparamanoo', ee'doompeto ee'noko ee'depeto. ³⁰ Ee aing, nii'ning teing enang dama'duariri otoroining ureaavaining ee'noko napo' nii'ning enang ureai otoroining napo' dama'duariaing."

Jiisuu' Jerusalema'koo Orarunsiaru'na'
(Mat 23:37-39)

³¹ Ee'noko tenang tee-koo batei-koo nii'ning Boto Keperuu'navitu porora aa'pau'nung

Jiisuu', "Tenkeniai anketa, Eeroti'ke da' dupisi'duu'naang piavomaang." ³² Ee'noko Jiisuu'ke aa'puru'nung teing, "Berira nauerima tee daang-koong daurarong aa'periaing, 'Aung ee, Jiisuu'ke aa'puing, "Ninge aa'nomaang: ma'nari bata'aramang, taare-anta nkoamaang-e'mung, tane' tee'ke, ee'noko dauna'mung opama'naang nkaning nko-nko nkoama Kumponing miru'muu'ning. ³³ Teka e'mung, tane', ee'noko dauna'mung nkoampaing teing nkaning nko-nko, bera Jerusalema'ke bakeampaing, ai' Kumponing bakaning nakaro-nupoong teing Jerusalema'koo taapo'ke booroaung."'

³⁴ "Oi baka' Jerusalema'nupoong, Jerusalema'nupoong, dupisi'erererimaing Kumponing bakaning nakaro-nupoong, ee'noko teing dii'koo botovurimaing kapange too'pererima dupisi'erererikoo', arekee'ning batei-koo ninge dii' naro'koo kariamaung kokoree'ke baurukaa' kupa'koo boong naro'urimana', teka dii' aroo'dariaung. ³⁵ Aing ee, Kumponing diikanoo' osi si'during dii'ke dii'ka tare-koo. Ee'noko naurampimang, dii' teing ning napo' oomeriaroo'naang bera tenang batei aa'meriainang, 'Biraankenung tee naning Ovoring bakaang miring-koo pomaatomaung.' "

14

Doong Uaana'mung-koo Jiisuu'ke Naning Siipai Doremotu' Taare-antavuu'na'

¹ Nii'na'mung Doong Uaana'mung Jiisuu' taamang-koo beu'nung narung pankaing Boto Keperuu'navitu-koong bakanava'koo.

Teinge Boto Keperuu'navitue Jiisuu' nempai tareaako'nung baanka'aava'naang. ² Teke naning narung Jiisuu'koo uro'kanoo'ke otoko' siipai mono doremparako'nung. ³ Ee'noko Jiisuu'ke oovura nia'urima aa'puru' teing boto naunuka ee'noko Boto Keperuu'navitu, “Doong Uaana'mung ee taare-anta nko-koo makosi ai' makosi deea?” ⁴ Teka teing kareaava'. Teketa' teie kompura taare-antavura si'nara'uu'. ⁵ Ee'noko teing aa'puru', “Dii'koo baa bauring-po'nung nii'noo' boromaka'navoro' oto'evuing dinkung-koo dua'ari dei ee teie iri'narung taaru'uarupeu' Doong Uaana'mung?” ⁶ Ee'noko teing tenaare maku'koo makosiaavaruu'.

Boonko Noru'ari Oto'koo Nau-antavuru'na'

⁷ Jiisuu'ke tee teka nantoong taamang-koo bokuaaru'ning tampoo' ba'nanng-koo piavoroko oovurira kara dikito' nauvurima aa'puu', ⁸ “Tenang nii'narai bokuruko da' nampeesi-koong-koo taamang-koo pankeng ba'namparimanoo' ba'naniauka' naning da'koo dau basi bokuvuing poko teie bokururepeu'nunge aa'du'neenga, ‘Aung ee, tonta'darako aung ba'nanuai,’ ⁹ Ee'noko tenang da' maia'doittaa' boonko oko batari'darapeu'. ¹⁰ Teka tenang bokuraako da' bera oko ba'naniai, ee'noko bokuruinge pora aa'duai, ‘Mmaiko', deto a'dei' ba'naniai.’ Tenang ookara-koo teke da' ninka taamang-koo nari' ba'nantariaining-koo miring pankaing nkavee'naang dake. ¹¹ Ai' toomo aung ee' oro': Baa naning baka deto nkoaramaung

doonko batari'numpo' ee'noko tee naning baka boonko otomaung deto i'anumpo'."

¹² Ee'noko Jiisuu'ke napo' nauvuma aa'puu' tee naning bokuvuu'nung, "Tenang dake paroro nkovema da'maikori' bokueriauka', aing aa'ning: daara'mainkaang, dakanamuiaang ee'noko kavokavoro-po'nupoong, dama'ke napo' bokuraara maku'ari'neeng. ¹³ Teka tenang paroro nkovema aing ee' oro'nuka bokueriai: ata'oinku, kaikuu'nuka, kau' de'doonuka ee'noko kaputu'nuka. ¹⁴ Tee' nkoveko tee Ovinge da' biraankeruaing teinge bari'daavauka'noo'koo, ee'noko dama'ke te'mung koonto'nuka boo'keta daa'ariaina'mung Kumponingee tee-koo moo' aruaing."

*Paroro Pankaing-koong Minkunaa Teing Kon-
tevorora Naikaavauka'na'*

(Mat 22:1-10)

¹⁵ Tenang teing-koo narunge Jiisuu' taaravura nari' ba'nampariri otoroko'ning-koonge aa'puu', "Biraanke-nupoong teing nantoong taamang-koo naikaavaining Kumponing bakaang muu' donkonuainoo'ke."

¹⁶ Teka Jiisuu'ke aa'puu', "Nii'na'mung narung naningee paroro pankaing nkovura karinga nantoong bokuvuru'nung. ¹⁷ Ee'noko mororu'na'mung botovotonaa' botovuu' para' sipuma aa'puu'naang, 'Poriai, taamang maamuari otong.' ¹⁸ Teka teing nari' para'ariri kareau'. Tutuna'nunge aa'puu', 'Ningee kansil' nerakung moo'ansieeng; mera ooama'naang. Aung ee, tampa' naueaing ee, moaroo'naang.' ¹⁹ Ee'noko nii'nunge aa'puu',

'Ninge boromaka'navong moo'aransieening mera paaravarama'naang. Aung ee, tampa' naueaing ee, moaroo'naang.' ²⁰ Ee'noko nii'nunge napo' aa'puu', 'Ning a'mung nampeesimarieeng; tee'koo moaroo'naang.'

²¹ "Tee tee enang botovotonaa' toroarara bakaang oving kontevorou'na' nauvuu'nung. Teketa' tee pava okonara iiravoi bakaang botovotonaa' aa'puu', 'Beaing iri'narung taung pankenkai ee'noko oki'nareka'ke kantevei osi pankaing-kooninge ee'noko po'antaveriaing teing ata'oi'nuka ee'noko kaikuu'nuka ee'noko kau' de'doonuka ee'noko kaputu'nuka.' ²² Teketa tee' nkovura toroarara teie botovotonaa'ke aa'puu', 'Oving ee, kapoo' botomeing ninge nkoansing, teka pava mme' maanto'ua'.' ²³ Ee'noko teie ovinge botovotonaa' aa'puu', 'Taung pankaraunge naniaing ee'noko buru'buurunairue naniai. Ee'noko nantoong etueri kuung po'antaveriai nkanava maanto'aavaina'. ²⁴ Ee' nauramaang, teing tero bokuaranko kupi'orou'ning ookara mantonkaavauka'ning nkaang-koo paroro-koo.' "

*Tutung Norunoru'na' Jiisuu' Siong-koo Piavoma
(Mat 10:37-38; 5:13; Mak 9:50)*

²⁵ Nii'na'mung nantoong aa'na' karinga Jiisuu' ninka nari' Jerusalema'aape nanaama teie teing-aape bere'arara aa'puru' teing, ²⁶ "Tee naning ning-anko poaing tee ning aa'na' deto basinoo' pankaruntoonge noru'muaing aing aa'ning piaavurimanoo'keta dau basinoo': bauma, bauko, ba'aang, baurukaa', batatakaampi,

baara'mainkaang, ba'marikaampi ee'noko tee baka bakaang domaang nari'. Makosi deeaung deeko' tee makotua' nkaang barevare-nung deempari oto'koo. ²⁷ Ee'noko baata teing ning siong-koo baike aa'barata'koo kune'koo taura'pariarupeu'ning teing makosiaava' nkaning barevare-nupoong deempariri oto'koo.

²⁸ “Dii'koo narunge pava pankava kani-koo piavora deeko' tutung ee ba'nanura norunoru'uarupeu' moo' noru'uu'naang teva bake-kooning makosi oto'evuing deeko'.

²⁹ Noru'ua' tamung tutumpuma tuuku-koo dorang pante'ura opuaruko ookarai ooaavaininge akapeu'aama bemkempaa'neeng tee. ³⁰ Aa'paa'neeng, ‘Aunge naninge kani tutumpura kanivuma o'koo makotuaruu'.

³¹ “Nii'na' narung dauraronge nii'nara daurarong~ bata'uu'naang kare-koo ee tutung ba'nanura bakaning ninka mumunsiariarupeu' aa'paama, ‘Nii'ke ee oki'ning ninka kivora kokorei' piatooronuka ninka kenaanka kivora kokorei' piatooro bata'koo makosi, ai' makotumpia'?’ ³² Ee'noko teie dauraronge makosi deeaung noru'ura deeko' tenang mme' isipo' otoroko teie kara nka-nupoong botovuripeu' moaveereaina' nia'koo. ³³ Tee' nari' baa naning dii'koong ookara kapoo' bakaning-eta siparavarura deeko' tee nkaang barevare-nung deempari otoarupeu'.”

³⁴ “Tee'koo dii' miang-koo tasi'dariaing. Miang tee kapoo' tampara, teka deva'noo' opari dei, arekee' tarii'antavupeu' napo'? ³⁵ Tee aa'

tee tee enang makotua' kapoo' nko-koo, tamung dua'koong deemparing.

“Dii' punkang-po'nupoong deeko' enang taar-averiai!”

15

Sipisipi'nu *Ee'noko* *Mooni'nu*
Paa'aretu'na'koong Mirumiru'
(Mat 18:12-14)

¹ Enang tee taakisi nkanuka ee'noko nii'ning orananka nari' tee-anko due' porou'nung.

² Ee'noko teinge Boto Keperuu'navitue ee'noko boto naunukai minkuminku nkoau' aa'paama, “Aunge naninge orananka poraporaivurimaung teing ninka nari' taamanaama.” ³ Tee'koo Jiisuu'ke aung dikito' nauvuru'nung, aa'puu'nung,

⁴ “Baa naning dii'koong narung, narung daaku' sipisipi' oto'evupeu', teketa teing-koo nau pooari dei dake ee teing nii'ning mmou' tamung siperira teu nau pooaru'nu besi'koo naniarupeu' bera daa'eainoo'ke basi? ⁵ Ee'noko tenang daa'era dake teu poru'epeu' ukaamau'ke doturotu ninka.

⁶ Ee'noko tenang osi pora dake da'marang bokueripeu' ee'noko da'maikori' aa'perima, ‘Ni'ninka nari' dotumariaing ninge nkaang sipisipi' paa'aru'nung daa'ansing-koo.’ ⁷ Tee' nari' bakei paning-koo doturotu pankaing otomaunge naning narung orara bere'arako tee doturotu teing nantoong karika' koonto'nuka otoromaing-koong doturotu puru'ui otong, aa'ning bii'ka bere'koo makosiaavaing tamparikoo'.

8 “Napo' nani manikuma mooni' kivoranuri oto'evupeu'nani ee, nau paa'antavura puu paro'ura keperuu'ari siimuvuma tee pava besi'uarupeu' bera daa'upeu'noo'ke basi?
 9 Ee'noko tenang tenie daa'ura teu, tenie ba'marang ee'noko ba'maikori' bokuvuripeu' aa'puma, 'Ni'ninka nari' dotumariai ninge au mooni'nu daa'ansing-koo, paa'antavantu'nu.'
 10 Tee' nari' bakei Kumponing bakaning koosinunanka dotuarimaung narung orara bere'aramaung-koo.”

Bauring Pooaru'na'koong Mirumiru'

11 Ee'noko napo' Jiisuu'ke aa'puu', “Naning narung otoko'nung baurinketa kenaankara.
 12 Ee'noko baara'ma'nunge tenaanka-koo aa'puu' tee bauma, 'Mma' ee, nkanamanto barenku-koo enang amei.' Ee'noko baumai tankaampuu' kapoo' okovuining tenaanka-koo. 13 Teketa mmau' doong tankinuaruko baara'ma'nunge bakaning nkavura tenkenuu' tokoonamenge isipo'ke, ee'noko teke nainai dovang-koo ee'noko moru, naviuraa'eema tamung dua'uu' boturopa. 14 Ee'noko tenang ookutunung kapoo' dua'uko pankaing peera tavo'kuu' temeng-koo, ee'noko ata' tutumparu'. 15 Tee' nkoarara osikaiaang-koong narung-koo bi'antavaru' temeng-koo. Ee'noko teie bakanavora'koo botovuu' pooro'nanka bau'koo. 16 Ee'noko bakei aa'na' peeravoi teing dopa' nai-koo piavoko' pooro' avuriko'ning-koo. Naninge kapoo' nau' avua'.

17 “Teka baka norunoru'arara teie aa'puu', 'Baka'e, teing mintoong-nupoong mma'ke moo'urimaing karika' otorong taamang makosining oto'evorong ee'noko kore'arikoo', teka ning aung peerai anka dupisi'mumang.

18 Ning enang i'amarara nanampaing mma'anko, ee'noko aa'pampai tee, “Mma' ee, ning oraka' nkomaru'nung Kumponing-koo ee'noko da'koo.

19 Ning enang dauring tang-koo makotumpa'. Aing dakaning mintoong-nupoong-koong narung-pina' nkomeaing.” ’ 20 Ee'noko teketa'

i'amparara bauma-anko nanuu'. Teka mme' isipo' otoko baumai oovura bakaang domang piaae aa'na' maanto'ura tee-koo bauring-koo, ee'noko teketa kua'parara boko'ura nuunuvuu'.

21 Ee'noko bauringe aa'puu' tee bauma, 'Mma', ning oraka' nkomaru'nung Kumponing-koo ee'noko da'koo. Ning dauring tang-koo makotumparuing.'

22 “Teka baumai bakaning botovotonaa'nuka aa'puru', 'Mononopa' tampara masikung iri'narung nkaveri porira kurumperiai aung-koo, ee'noko riing pankiri'koo kurumperiai ee'noko boonamante~ kau'koo. 23-24 Ee'noko boromaka'nu kampianu bau'naanuu bi'erira taveriai, ee'noko maa'ampiai dotumarima, ai' aung nnuring tee boo'paru'nung-pina' noru' enang napo' domamparing; tee pooaru'nung enang napo' toroaring.' Ee'noko teinge tenang kovi tutumpau'.

25 “Enang tee tutuna'nung bataata pora'ke otoko, ee'noko teketa poma pava due' basiarama teie neekavarima koviariko taaravuu'. 26 Ee'noko

botovotonaa'nuka-koo narung nia'uma aa'puu', 'Aming-koo koviarimang?' ²⁷ Ee'noko teie aa'puu' tee, 'Daara'ma'nung poing, ee'noko daumai teu kampianu bau'naanu tavuing tee bauring tampa' otoko kune'ura onkeonke'uma.'

²⁸ "Teka tee iiravora kuung po'koo piavoaruu'. Teketa baumai dama'du siarara kevi'uu' tee. ²⁹ Teka teie bari'uma bauma aa'puu', 'Ee mma' ooveko, aing mmau' mare' ning da'koo dai'mari pakurama o'noretu'ning. Dakaang kara siompamaung taarapiikamarava', teka dake ning sie'nu bi'memua' ning mmaikori' ninka nari' kovimaripeu'nu. ³⁰ Teka tee aung dauring poio' dakaang kokononang tamung kera'puu'nung manii' bakisipunanka moo'urima dake tamung teu kampianu bau'naanu tavevuing.'

³¹ "Ee'noko baumai aa'puu' tee, 'Nnuring ee, da' ni'ninka ookara batei-koo nari' o'noremaung, ee'noko ookara kapoo' ning nkaning teinge dakaning. ³² Tee tee makosi doturotumarima kovimariaing, ai' aung daara'ma'nung tee boo'paru'nung-pina' noru' enang napo' domamparing; tee pooaru'nung enang napo' toroaring.' "

16

Kavo-tanata Tosiro'koong Mirumiru'

¹ Nii'na'mung Jiisuu'ke bakaning barevare-nupoong nau-antavurima aa'puru'nung, "Naning narung kavo mmau' po'nung otoko'nung. Teie nii'nung bakaning kavonanka avutevu' tare-koo sipuu'. Ee'noko nii'ninge tuumpiau'nung oraka' tare tampaama. ² Ee'noko teie

okonarai bokuvura aa'puu' tee, 'Tee aming-koo da' minkuraako taaravansing? Kavo tarevemana' daariera ameaing. Da' tee bake-antarama'naang.' ³ Ee'noko teie tare-nkoi baka karoma aa'puu', 'Nkaang pankaing e nang tonta'muu'naang tanatamaramanoo'keta. Ninge e nang aming nkoama'naang? Ai' ning tee kansi' nenke'koo makotumpa'. Ning baka-eenta-koo maia'momang. ⁴ Ee', e nang noru'ansing. Nantoong pakuarampaing biikanairu-koo bokumaavaina' tanatamaramanoo'keta bata'muko.'

⁵ "Tee tee teie naruna' naruna' bokuvuru'nung teing bakaang oving-koo komaaru' oto'evorou'ning. Tutuna'nung aa'puu', 'Da' nkaang oving-koo arekee'ning komaaru' oto'derung?' ⁶ Teie aa'puu', 'Narung daaku' daramu duuni-po'nanka.' Ee'noko teie aa'puu' tee, 'Aung ane' komaaru-koonane' tero daarieu'nane' nkavera iri'narung ba'nanira pari'ema nii'nane'koo naruaape daarieai.'

⁷ "Napo' nii'nung aa'puu', 'Da' arekee'ning komaaru' oto'derung?' Teie aa'puu', 'Narung daaku' daramu uite'koonanka'.' Teie aa'puu' tee, 'Aung ane' komaaru-koonane' daarieu'nane' nkavera pari'ema nii'nane'koo naruaape-ita beenaumo kivora daarieai.'

⁸ "Ee'noko tee tarenara bakaang ovinge taaravura aa'puu', 'Tee aung tarenara aa', bane koonto' deeaunge, teka bakei tampa' uro'ke noru'umaung!'"

Ee'noko Jiisuu'ke minkunaavarama aa'puu', "Nantoong aung kansi'nupoong kansi'koo

mintoona' tero uro'ka matauaarimaung dii' araka-koo-nupoong divu'daari paninung mintonuka tantarimaing. ⁹ A'noo' kansi'nupoonge tamung apupo' uro'ke noru'aama kavokavoro kompaamaung bii'ka dotu-anta-koo, Kumponing deea'. Teka ninge ee' botorampimang dii' araka-koo-nupoong, kavokavoro tampa' komperiaing nii'ning nantoong paku-koo, Kumponinge tampa' oorurira onkeonke'duriaina' paning-koo, te' tampa' otoi otorimaatoainoo'.

¹⁰ “Baa tee naning kake'iinung oki'ning-koo napo' tee'ke kake'iinung mmou'koo. Ee'noko baa tee naning oki'ning kompui kavuruaramaung teie mmou' tampa' tanatavuarupeu'. ¹¹ Tee tee tee'koo dii' naurampirina'koo kake'iirariarura deeko' aung kansi'koong kavokavoro-nanka-koo, baie noru'duria' kapoo' masakung oko-antaruripeu'? ¹² Ee'noko teing kapoo' Kumponinge oki'noo' kong-koo taura'durining-koo kake'iirariaruko deeko' baie dii'ka dii' okoruriaining arurii'naang? ¹³ Narung bautarai kenaanka ovontura siompurearupeu', ai' teie tee narung munte'uma nii'nung piaavumatopeu', nii'noo' narung siompuma nii'nung siompuarupeu'. Tee'koo dii'ke Kumponing ee'noko kavokavoro ookeng deto deeng-antaveriarupeu'.”

*Kara Mirumiru' Aa'ning-koong Naning Manee-
nung Ee'noko Tee Sitovuru'*

¹⁴ Teinge Boto Keperuu'navitue mooni' piaavaako'ninge aing ee' oro' taaravaara Jiisuu' ben Kempau', teka teie aa'puru'

teing, ¹⁵ “Dii' aing dii'ka koonto'nuka-pina' nkorarimaung nantoonge daangantaarii'naang, teka Kumponing noru'ui otong diikaning domang oreng, ai' aming tee kapoo' nantoonge daangampaamaung tee maremaare Kumponing-koo duta-koo. ¹⁶ Temu'keta tee Jooni Minkinara mme' poaruko Moosesi-nung boto ee'noko Kumponing-etaing nakaro-nupoong biikaang dariraari oto'deruriko'nung dii'ke siong-koo, teka Joonie tampara doorenang Kumponing bakaang muu' poaing-koong tasi'antaruru'noo'keta karika' aa'na' itoveema taatoiarimang tung-koo dii' tamung doororariri otoko. ¹⁷ Nka Moosesi bakaang boto-koo oki'nanaare daanaare deemparavauka', bane paning ee'noko kansi' tankinureko. ¹⁸ Ee'pina', dii' ookara dii'ankaampi bata'erererima oovuning namperererimaing dii'ke tee nampeesi orarierimaung. Ee'noko dii' donkaang maniku' bii'unkaampie bata'aarimaing namperereerimaing tee'ke, nampeesi orarinukai Moosesi bakaang boto toto'peri.”*

¹⁹ “Narung aunge, dii'maiko', mmau' kavopo'nung atang-pina' oro'ninge tampenge mononopa'ke nopa'arako'nung, doong kante paroro narunge mavomavo'po'ninge bau'arako'. ²⁰ Ee'noko bakanoo'ke karanaang-koo naning narung ata'oi' bempari otoko' miring Lasarusi, pentai maanto'. ²¹ Mukunge bau'arako' tee ovo'ma'nung taamang banto'doma-ita dua'arako'ninge. Aa'noko'nung, mosi'ke poroma

* **16:18:** Ooveai Maatiu' 5:31-32; 19:9; Maaka' 10:11-12.

penta nemp'i'aako'. ²² Teketa' tee ata'oi' boo'pario' koosinunankai nkavaara Eebaraami'koo bireng-koo kuung sipau'. "Tee kavo mmau'po'nung tee' nari' boo'pario' dako'au'.

²³ Ee'noko boo'nuka biikanoo'ke sisikeeravoi duta bere'arara ookuko' Eebaraami'koo isipo' otoko Lasarusi ninka nari'. ²⁴ Ee'noko tee boku-vuu'nung aa'puma, 'Mma', Eebaraami', piaamera Lasarusi botoveko pora pankiri' ntong-koo duu'parara meneng komura boimuai, ai' ning tee sisikeerai puru'antamuung aung-koo urung-koo meu'ka.' ²⁵ Teka Eebaraami'ke aa'puu', 'Nnuring ee, noru'eaing da' tee kansi'koo otoi kapoo' tampeng nkasiiko'nung ee'noko Lasarusie tenang oreng nkavuko', teka enang aung anke boiravui domang kuaa'oi otong ee'noko da' sisikeerai puru'antarui otong. ²⁶ Napo' nii'nung kapoo' nii'koo meu'ke keeva' bakatemota otong nantoong anketa tanking-koo piavoropeu'ning beroarupeu', ee'noko teketa dakanameng-eta aa' nii'anko naning tankinuarupeu'.

²⁷ "Ee'noko tee kavo mmau'ke Eebaraami' maku'uma aa'puu'nung, 'Mma' ee, nuu'damaang dake Lasarusi botoeaing mma' bakanamono-koo, ai' ninge pa'noko' ntara'mainkaang otorong. ²⁸ Bera siingoravuriaing aa' oroo' sisikeerapo'noo' poro'neenga.' ²⁹ Teka Eebaraami'ke aa'puu', 'Tee aa' Moosesi ee'noko teing Kumponing-etaing nakaro-nupoong biikaang dariraari otong. Teing deeruaavaing.'

³⁰ "Ee'noko teie kavo mmau'ke maku'uma aa'puu', 'A, mma' Eebaraami', naning boo'keta bei dei teing-anko teing bere'aripeu'.' ³¹ Ee'noko

teie maku'uma aa'puu' tee, 'Tee aa' tee Moosesi ee'noko teing nakaro-nupoong taaravaariauka'nung deeko' tee tee' nari' masika'antavaavarupeu', bane naninge boo'keta daa'arapeu'nunge nauvuriko.' ”

17

Purimariri Aarumo Orara-ita Koomariaina' Pakumeerima

(Mat 18:6-7,21-22; Mak 9:42)

¹ Ee'noko Jiisuu'ke aa'puru'nung barevare-nupoong, “Amutemuriaunaka kapoo' otong nantoong orara aarumo-koo dua'antavurimaung, teka bakei piaaru'nuka teing nantoong nii'ning dua'antavaariaining. ² Teka tee' oro' naning baukoi paravuaruu'nung dei tampa', ai' Kumponinge aa'na' kiimatavuaing tee naning aing toire'koo narung dua'antavuaing teekoo orara aarumo-koo. ³ Tanatarariaing dii'dii'ka. Da'marang-koong oraka' nkoarako sira'pei naueai ee'noko orarunsiarako deeko' tonta'antaevuai tee. ⁴ Ee'noko tee na'mung doongkoo ~kemu'ka-taae oraka'nko nkovupeu' da'koo ee'noko teing kante napo' ~kemu'ka-taae da'anko bere'arama poma aa'puko deeko', 'Ning oraka' nkomaring,' tonta'antaevumatoai dake.”

⁵ Teinge kara okovuri nkanukai aa'pau' tee Oving, “Niikaang baito pankaing-antamemuriaing.” ⁶ Ee'noko Ovinge maku'urima aa'puru', “Teu masitara'koonu sinanu teu oki'nu, teka teu-eta tee koi' pankaing dupuma deempamaung, ee'noko tee' nari' dii'ke masika'anta ninka, bane oki'navu' komperi,

bakei aa'noaing, avarireto koi'navari aa'periko deeko', 'Deto bita'darara pirung-koo keentaravai, tevarie meunturipeu'.

⁷ “Dii'koo narung ovo'ma' botovotona' oto'evumatopeu' mintoomparama nii'noo' sipisipi' tanatavurima, ee'noko tenang tee botovotona' osi duparako teie ovo'ma'ke ee kirokaivu'peu'? ⁸ A, tee' aa' kirokaivuarupeu', teka aa'pupeu' tee, 'Dake taamang ua'memuai ee'noko mononopa' paarirarara banto'memuko naiampai ee'noko da' doinang daka taamaniaing.' ⁹ Tee ovo'ma' amaiaa'oarupeu' bakaang botovotona'koo kapoo' botovuko nkoevumaing-koo. ¹⁰ Ee'noko dii'koo tee' nari'ke, tenang dii'ke bakeveriko tee kapoo'nanka ninge diikaang ovinge naurampimaing nko-koo ninge dii'pankaing-anta-koo piaroriauka', aming-koo, nna' dii'ke tee nko-nko diikaang bantampiru'nung narung nkoverimang.”

Nanai' Oramuu'po'nupoong Taare-antavuru'na'

¹¹ Jerusalema'aape bema Jiisuu' kevora'ka-koo meu'ke tankinuu' aa'ning-koo Sameria' ee'noko Kaaleli'. ¹²⁻¹³ Ee'noko namono-koo osi-koo duparako nantoong nanai'ke oramuu'po'nupoonge kune'au'. Teketa isipo' donkonai bokiaama aa'pau', “Jiisuu', Ovinge, piaameriaing nii'.” ¹⁴ Ee'noko tenang teie oovurira teing aa'puru', “Berira piristi'nanka-koo sira'antarariaing, ee'noko tampa' ooruko Kumponing-koo boontunang nkoveai nantoonge tee taa'ni'anta ooaara da' teing ninka nari' oto'koo taura'nii' tasi'daavaina', tee' Moosesi

bakaang botoi minkuvumana!.” Ee'noko tee' beroma mono kiiroraa'orou'. ¹⁵ Teketa narung teing-koong taarevou'nung oarara napo' toroarun'nung Kumponing aa'na' bokuma daangampuma. ¹⁶ Ee'noko Jiisuu'koo kau'kanoo' kinkinura tampara tampuu'. Aung tee ee'nung Sameria'koong.

¹⁷ Enang Jiisuu'ke aa'puu', “Nanai' ee deea' kuiaririning? Teing ~karenaumo-taa areinge? ¹⁸ Teing-koo narung ee otoa' toroarara Kumponing daangampupeu'nung teka aung narung ako'nung toroari?” ¹⁹ Ee'noko Jiisuu'ke aa'puu' tee, “Daa'darara naniai. Dakaange baitoi domang-antaruing.”

Muu' Paning-nung Poaina'koong Minkunaa Nauvuru'na'

(Mat 24:23-28,37-41)

²⁰ Nii'ngang napo' Boto Keperuu'navitue Jiisuu' nia'aama aa'pau', “Kumponing bakaang muu' arenang poa'naang?” Teie maku'urima aa'puru' teing, “Tee Kumponing bakaang muu' taa'ni'anta ninka poauka'nung dutai oo-koo. ²¹ Naninge aa'puauka', ‘Ooveriai, aung tee,’ ai' ‘Aunka' tee.’ Aming-koo, nna' Kumponing bakaang muu' tee bakaning nantoong-koo meu'ke otoi tarevuri otomaung.”

²² Ee'noko teketa dama'ke Jiisuu'ke aa'puru' bakaning barevare-nupoong, “Batei orananka tee pomaang tenang ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing ninka nari' oto'koo aa'na' piaroriainang, teka ning oomeriauka'nung dii'ke. ²³ Nka tee nantoonge aa'daariaing dii', ‘Tee aunka' nemperimaung berira ooveriai.’ Nii'noo'

aa'daariai, 'Tee aung a' otong.' Teka biikaang kara siomperia' otoaing. ²⁴ Aming-koo nna' piping tavo'kuma paning-koo auvi'aue bereravaramana' tee' nari' ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing oro'maravaing te'mung nkana'mung. ²⁵ Teka tutung ninge kapoo' arikananka kune'ampaing tompimaama nkomaavaining enanavarange.

²⁶ "Tee' nari' Nooa' bakanang nkoaru'na' tee' ee'na' nari' ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing moainang nkoaravaing. ²⁷ Aa'noko'na': Taamanaama, naikaama, nampeema otoroko' bera Nooa' aaka'nareng-koo tumparu'noo'ke basi, ee'noko douai pora aaruvuru' ookara. ²⁸ Napo' tee' nari' nkoariko' tenang Loote' bakanang: Taamanaama, naikaama, baaveveema, keenkeeng nkoaama, pava kaniaarima. ²⁹ Teka te'mung Loote' Sodom-navuntu'keta tonta'arako urung ee'noko kapang nta'po'ning apo'pina' paning-eta dua'arara taivuru' teing ookara.

³⁰ "Napo' tee' nari' nkoaravainge ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing napo' moainang. ³¹ Te'mung basiarako naning kavo-po'nung daunavaro-koo otoainoo'keta siarama bakaning kavo nka-koo pava-koo kuung tumparavauka'nunge. Napo' tee' nari' naning mintoong-koo otoainoo'keta pava-koo toroaravauka'. ³² Noru'eriaing Loote' ba'aang denki'ou'na' tenang nta'ke osi taivuko'namono-aape toroarako bakaang kavo noru'uitaa'.

³³ "Baa tee naning bakaang domaang baka tarearamaung tee bakaang domaang tee paa'aravaing, ee'noko baa tee naning ning-koo

bakaang domaang dua'aravaing tee teie tee' nkoarama tampa' pinka'antavuaing. ³⁴ Napo' naurampimang, muunga tee kenaanka naro'ke aaturesi otoko narung pari'uma narung sipuaing. ³⁵ Napo' manikumaara kenaanka-koo nari' iinkureko nani pari'uma nani sipuaing. ³⁶ Napo' kenaanka naninka pora'ke otoreko narung pari'uma narung sipuai.”

³⁷ Ee'noko teinge aa'pau' tee, “Ovoring, are'ka?” Ee'noko Jiisuu'ke aa'puru' teing, “Are' tokoo dera' otoi'noo' mareoi'nanka tee te' poroma naro'arimaung maa'aava'naang tee.”

18

Teni Naaro Ereana Bauko Ee'noko Tee Kara-simpe'

¹ Ee'noko Jiisuu'ke nauvuru'nung kara dikito' baito-koo date'pariri doong kante kungsiarimatoo'naang kontevoroa'. ² Aa'puu'nung, “Nii'namono-koo naning narung kara-simpe' otoko'nung, aa'nung Kumponing-koo avoroaruko', nantoong noru'uriaruko'. ³ Ee'noko temono-koo nani manikuma naaro otoko', tee-anko doong kante poma aa'puko'nani, 'Donkomei pakumeai ning naninge turamumaatoinani.' ⁴ Tutuna'namu'pi-koo taaravuaruko'nung, teka dama'ke baka karoma aa'puu', ⁵ 'Ai, ning aa' Kumponing-koo amoromparukoo' ee'noko nantoong noru'aramparukoo', nka makosi anie naaroi ereanamumaung-koo donkompampaing pore'antamumaato'neenga tee' nari' poi otoma.' ”

⁶ Teketa Ovoringe aa'puu', “Tasi'peri noru'eriai tee aung naning kara-simpe' orara nkoaru'na'.

7 Ee'noko Kumponing ee aarumo koonto' kansi'koo donkompevuriaroo'naang bakaning miru'nii'nanka tee-koo bokiaamaing doong ee'noko muung nantoonge oraka' nkoaarimaung-koo? Ai' pankaroong tamung taaravuri otopeu'?
 8 Ninge ee' naurampimang, teie tee namu'ke aarumo koonto' donkompevuriaing. Teka bane tee'koo, ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing napo' kansi'koo mora arekee', nantoong mme' baitoariri otoroko oarampaing e?"

Boto Keperuu'navitu-koong Ee'noko Tee Taakisi Nkanuka-koong Kungsiaretu'na'

9 Napo' nii'nung narung kara dikito' Jiisuu'ke nauvuru'nung aunge too'puri teing nantoong bii'ka koonto'nuka tamparimaing ookara oovuning doonko ooaarima, 10 "Kenaanka naninka nanuretu'nung dootuu'nava pankava-koo kungsiaree'naang, narung Boto Keperuu'navitu-koong ee'noko nii'nung taakisi nkanuka-koong.
 11 Tee Boto Keperuu'navitu-koong donkonui kungsiarama aa'puu', 'Kumponing, ninge tampara tantamang da'koo, ai' ning tee nii'ning nantoong-pina' deea' aa'ning oko'okonuka, tosi ninka bakiaa' nkonuka, nampeesi orarinuka, napo' bakei aung-pina' taakisi nkanuka-koong-pina' deea'. 12 Ning tee kemu'kai unkumomaramaung uiki kante tampa' kunsimaraa'naang. Kapoo'koo kompamaing-koo Kumponing bakaning avonkoo'.'

13 "Teka tee nii'nung isipo' donkonura, domang putu'arama, deto ankamparava' paning-aape aa'puu', 'Kumponing ee, piaamera tonta'meai

ning naning oreng nkoamaung.' ¹⁴ Tee aung naning naurampimang Kumponing bakaang duta-koo koonto' deempari duparu'nung, tee nii'nung deea'. Ai' ookara nantoong bii'ka detoarimaing Kumponing doonko batarivuriaing, ee'noko baa tee naning baka depetoaramaung Kumponing deto sipuaing.”

Jiisuu'ke Toire' Oki'nareka' Biraankevuru'na'
(*Mat 19:13-15; Mak 10:13-16*)

¹⁵ Enang teing nantoonge toire' nerakau'nanka ninka Jiisuu'anko po'antavaariko' teie kompura biraankevurii'naang. Ee'noko tenang teinge bakaning barevare-nupoonge ooaarira potearu' teing. ¹⁶ Teka Jiisuu'ke toire' bokuvurima bakaning barevare-nupoong aa'puru'nung, “Toire' taura'perereriko poroai ning-anko, para'ereria', ai' Kumponing bakaang muu' nantoong amurii' okovuriaing. ¹⁷ Masika' naurampimang ninge dii', baa tee naning Kumponing bakaang muu' tooto'ke bauta' nkavui aroo'aramana' kompuarura tee bakei tumparavauka'nung te' Kumponing bakaang muu'koo.”

Tee Naning Pankaing Kavoo Mmau'po'nung Jiisuu' Ninka Minkuaretu'nung
(*Mat 19:16-30; Mak 10:17-31*)

¹⁸ Teketa tee naning pankaing nia'uu'nung Jiisuu', aa'puma, “Da' nau-anta tampara, ninge aming nkoamira domaang oparavaung okomupeu'?” ¹⁹ Ee'noko Jiisuu'ke maku'uma aa'puu' tee, “Arekee'koo dake ning tampara tammemang? Nii'nara naning tampara otoa'. Kumponing

narung tampara. ²⁰ Dake Moosesi bakaang boto noru'ei otong, ee' minkuvumaung, 'Nampeesi orarieauka', naning dupisi'eauka', bakiaa' nkoveauka', daang-koo tuutunampeauka', daumararing deto noru'eresi pakuereaing.' ” (*Toro 20:12-16*)

²¹ Ee'noko teie aa'puu', “Aing ookara ninge tanatavantu'ning ning oki'na'noo'keta.”

²² Ee'noko tenang Jiisuu'ke taaravura aa'puu' tee, “Da' narung kapoo'koo makosia'. Baaveveaing ookara kapoo'nanka dakaning, ee'noko mooni' nkavera tankampeai teing-koo ata'oi'nuka-koo. Tee' nkovera paning-koong kavonanka oto'deruaing. Ee'noko ning siomei poi.”

²³ Teka teie tee' taaravura orarunsiaru' tee, ai' tee aung tee kavo mmou'po'nung. ²⁴ Jiisuu'ke tenkenuko oovuma aa'puu'nung, “Bakei pore' masikung teing-koo kavo mmou'po'nupoong-koo muu' Kumponing bakaang-koo tung-koo. ²⁵ Kaameli'navoro' bamaru'koong busie tumparavarupeu'na' bakei naning kavonanka-po'nung dau basinoo' makotua' Kumponing bakaang muu'koo tung-koo.”

²⁶ Teinge taaravau'ninge aa'pau', “Are-kee'? Kavou mmou'po'nupoong domaang moo'ariarupeu'ning deeko' enang baa domaang moo'aravaing?” ²⁷ Teka teie aa'puu', “Kapoo' nantoonge nko-koo makosiaavaung tee, teie Kumponing nko-koo makosi.”

²⁸ Ee'noko Piitai aa'puu', “Aung ee, teka nii'ke siparampiru'nung niikaning osinanka-po' da' siontampima.” ²⁹ Ee'noko Jiisuu'ke aa'puru' teing, “Masika' naurampimang ninge dii', baa tee

naning aing aa'ning sipuu'nung: pava, ba'aang, ba'marang, nii'noo' baurukaa' Kumponing bakaang muu' bereng-anta-koo, napo' tee temurii' mmau' oto'evuaing emu'naroong-koo kansi'koo otoitaa'; ³⁰ ee'noko dama'naroong-koo napo' domaang oparavaung okovuainge.”

*Jiisuu'ke Dama'ke Boo'antavaavaing
Beemu'pina' Sira'puu'noo'*

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹⁻³² Ee'noko bakaning poka'urira nanai'keta kenaanka aa'puru' teing, “Aing ee, Jerusalema'aape deto merii'naang ee'noko ookutunung kapoo'nanka ning-koo, Tee Naning-naumpo' Paning-etaing-koo, nakaro-nupoonge teroita minkumaama daariako'ning teke dupearaa'naang, aa'nora: Ju'koong ovontunge si'maavaing Ju'deeaing-anko, ee'noko teka teinge akapeu'maama maimaia'na' nkomaavaing tutupee'maama. ³³ Teinge ning mura'maara dupisi'maavaing, teketa beenang doong deemparako napo' daa'maravaing.” ³⁴ Teka teinge tasi'paava' teing aing kapoo'nanka. Aung minkunaa tee teing-koo baku'aru'nung, noru'ke nkavaava' teing kapoo' minkuvuu'ning.

Tee Naning Kaputu' Jerikoo'nung

(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵ Teketa Jiisuu' Jerusalema'aape nari' bema Jerikoo'navuntu'koo due'aru'nung teke kaputu', eenta bauko, taung miiringe ba'nampari otoko. ³⁶ Ee'noko teie kaputu'ke nantoong karika' tee-koo miiringe tankinaako taaravuru'nung

ee'noko nia'kuma aa'puu', "Aung naampa aming-koo?" ³⁷ Teinge aa'pau', "Jiisuu', Nasareti'nung tankinumaang." ³⁸ Teketa bokuma aa'puu', "Jiisuu', Deevita' bakanaving-koong, piaameai ning!" ³⁹ Ee'noko teinge ureai nanaako'ninge orokoau' tee aa'paama, "Doorontaravai!"

Teka tee baru' aa'na' bokuu' aa'puma, "Ovoring Deevita' bakanaving-koong, piaameai ning!"

⁴⁰ Ee'noko Jiisuu' nasinura po'anta-koo botoaru' tee-anko. Ee'noko tenang due' poio' Jiisuu'ke nia'uu' tee, ⁴¹ "Arekee' nkorama'naang piaromaang da', ninge?" Ee'noko teie aa'puu', "Ovoring ee, duta ning bantang-antameaing." ⁴² Ee'noko Jiisuu'ke aa'puu' tee, "Banteaing, dakaang baitoi tamparu'kiing." ⁴³ Ee'noko namu'ke bantora tee Jiisuu' siompuu' Kumponing daangampuma. Ee'noko ookara nantoonge teie ooaara Kumponing daangampau'.

19

Sakiasi Bere'aru'na'

¹ Teketa Jiisuu' mme' Jerusalema'aape bema Jerikoo'namonoi tumparara osi-koo meeroo'ke tankinuko, ee'noko teke naning narung otoko'nung miring Sakiasi; ² Tee taakisi nkanuka-koong narung pankaing, ee'noko mooni'ke maanto'ke. ³ Ee'noko tee Jiisuu' tasi'pui oo-koo piavou'nung, teka makotuaruu' nantoong karika'ke nee'aako naning apukung deemparama. ⁴ Tee'koo uro'kanoo' kua'parara koi'navarie miring sikamo'a'ke deto koinuu' Jiisuu' oovuu'naang tevunge tankinuaing noru'ui.

⁵ Ee'noko tenang Jiisuu' te' basiarama deto ookuma oovura tee aa'puu', "Sakiasi, iri'narung depeto siraravai, ai' ning dakanava'koo e'mung o'noo'naang." ⁶ Tee'koo iri'narung depeto siarara dotuaritaa' onkeonke'uu' tee Jiisuu'.

⁷ Ee'noko nantoonge ooaara tee minku-minkuau' aa'paama, "Naning orara bakanava-koo otoo'naang being." ⁸ Teka Sakiasie donkonura Ororing aa'puu', "Aung ee Ororing, nkaang kavonanka-koo namarang ata'oi'nuka avorompang, ee'noko nii'nung naning kapoo' tamung nkaevontu'nung deeko' napo' karemu'pie ori'ampang."

⁹ Ee'noko Jiisuu'ke aa'puu' tee, "E'mung domang-anta ava-koo poing, ai' aung teie narung, Eebaraami' baurukaa'koong. ¹⁰ Ee'noko ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing tee nantoong pooarimaing ee' ee'na' besi'arama domamparama'naang mou'nung."

Ovo'ma'ke Mooni' Kantevuru'na'koong Kara Mirumiru'
(Mat 25:14-30)

¹¹ Tenang teinge aing kapoo'nanka taaravai otoroko Jiisuu'ke danto minkuvuma kara dikito' nauvuru' noru' koong-antavurii'naang. Ai' mmau' nantoonge daang ee' noru'aako'nung, Jiisuu' daurarong~ deempari Jerusalema' due'ka basiarara Rooma'nupoong bata'urii'naang Kumponing bakaang muu' dupe-antavuma. ¹² Tee'koo aa'puu' teie, "Naning narung ovaroo' nii'nameensi'koo isipo' nanuu'nung daurarong pankainge teka daurarong deeng-antavuko

toroaraa'naang. ¹³ Mme' bea' teie bakaning botovotonaa'nuka-koo nanai' bokuvurira narung daaku'namikuna' kantevuru'. Ee'noko aa'puru' teing, 'Aing mintoong-antaveriaining bera ning toromaravainoo'ke basi.' ¹⁴ Teka bakaning osikaiaang-koo nii'ninge munte'aara tee-koo dama'due kara nkanuka botoaarima tee daurarong pankaing-anko aa'pau', 'Nii' niikaang daurarong deeng-antaveauka!.' Teka teie taaravuriaru'.

¹⁵ "Teketa tenang daurarong deeng-antavuio' toroarara tee botoaru'nung bakaning botovotonaa'nuka mooni' avuru'ning tee-anko porora sira'paava'naang bereng-antavau'na'.

¹⁶ Ee'noko tutuna'nung tee-anko uro'kanoo' pora aa'puu', 'Ovoring, dakaang mooni' narung daaku' ameu'namiku napo' kivora daaku'namiku deeng-antarerontu'nung.' ¹⁷ Ee'noko teie aa'puu' tee, 'Bakei tampa' nkoraru'nung da' tampara botovotonaa'. Tee'koo tampa' oki'navu'koo kake'iiraru'na'koo da' enang kivora-namonori osi pankeng-koo tarenung deeng-antaramaang.'

¹⁸ "Ee'noko kenaanka-nung pou' tee-anko aa'puma, 'Ovoring, dakaang mooni' narung daaku' ameu'namiku pa'noko' daaku'namiku deeng-antarerontu'nung.' ¹⁹ Ee'noko teie aa'puu' tee, 'Da' enang pa'noko'namonori osi pankeng-koo tarenung deeng-antaramaang.'

²⁰ "Teketa napo' nii'nara pora aa'puu', 'Ovoring, dakaang mooni' narung daaku' ameu'namiku aing, baarong-koo dai'amira teka tareantu'namiku. ²¹ Da' dataramparura tee', ai' da' tee naning ivekung. Dakaning

botovotonaa'nuka pore'oromaatoko dama'
 pora derararaa'naang.' ²² Ee'noko teie
 dauraronge tee aa'puu', 'Da' botovotonaa'
 orara masikung, tee' minkumeinaare ninge
 enang toro-antavama'naang da'koo. Masika'
 ee noru'mei otong naning ivekung? Nkaning
 botovotonaa'nuka pore'oromatoko dama'
 mora deramaramaung ee? ²³ Tee' noru'mei
 deeko' arekee'koo nkaang mooni' beeng-koo
 sipearuu', toromarara nii'ning taakore'ning
 ninka nkavampeu'nung?'

²⁴ "Ee'noko tee dauraronge teing nantoong
 due'ke donkonai otoroko'ning aa'puru', 'Tee
 mooni' pari'eriai tee aung, ee'noko tee kivora
 daaku'namiku oto'evuing averiai.' ²⁵ Ee'noko
 teinge aa'pau' tee, 'Ovoring, aung aa' kivora
 daaku'namiku oto'evuing mmau' oto'evung.'
²⁶ Teka teie aa'puu', 'Ninge naurampimang
 dii' aa'dampima, teing ookara kapoo' basi-
 antavaamaing dau basinoo' napo' avu'koong,
 ee'noko tee naning kapoo' basi-antavuaung
 teing oto'evuining naro'ka pari'koong. ²⁷ Teka
 teing nkaning too'de-nupoong ninge tare-koo
 piavoroaing tee teing po'antavererira anka ning-
 koo dutakanoo'ka dupisi'erereriaing.' " ²⁸ Ee'noko
 tenang aung ee' oro' kapoo' minkuvura uroi
 Jerusalema'aape deto beu'.

Jiisuu' Jerusalema' Tavo'arara
Nau-antavuru'na'
Dootuu'nava-koo Kuunge

(19:29-21:38)

Jiisuu' Jerusalema' Daurarong~ Deempari

Tumparu'na'

(Kena 118:25-27; Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)

²⁹ Ee'noko tenang Jerusalema' due'arama teing-koo osi kemonora aa'ning Bepasi ee'noko Beetani teke Olive'po'namii-koo teie bakaning-koo barevare-nupoong-koo kenaankara uro'ke botovuretu' aa'purema, ³⁰ “Amonoka'koo du'dareai. Te' du'dareta doonkii'nu kampionu ooveree'naang bi'ari otoko naning mme' ba'nanuau. Dapa'ereta a' po'antavereai. ³¹ Nanginge nia'durema aa'dureko, ‘Avaro' aming-koo dapa'eremang?’ ee' minkuereai, ‘Ovoring avoro'koo nko-nko oto'evung.’” ³² Teketa tee tenaanka botovuretu'naankai bereta tee' nari' nauvuretu'na' oovuretu'nung.

³³ Ee'noko dapa'ureko tevoru' kambia-navoro' oko-nupoonge aa'paaretu', “Aming-koo avoro' kambia-navoro' dapa'eremang?” ³⁴ Ee'noko tenaankai aa'puretu', “Ovoring avoro'koo nko-nko oto'evung.” ³⁵ Ee'noko tenaankai Jiisuu'anko po'antavuretu'nung tevoru', ee'noko biikaang baaronge tani'aara Jiisuu' teu-koo dau ba'nang-antavau'. ³⁶ Ee'noko tevoru'ke nanuko nantoonge baaronankai biikaninge taung tani'aako'.

³⁷ Teketa tee Olive'po'namii booru'uma~ Jerusalema'aape due'arama oro'parako teing ookara karika' barevare-nupoong doturotu tutumpariru' Kumponing daangampaama bokiaama teing nko-nko iirakutananka ooaako'ning-koo aa'paama,

³⁸ “Biraanke-po'nung tee aung daurarong Kumponing bakaang miring-koo pomaang!

Mooa ee'noko tee meenasi a'dei'ke paning-koo otoaing.” *(Kena 118:26; Luuke' 2:14)*

³⁹ Ee'noko nii'ninge Boto Keperuu'navitue karika'kooninge aa'pau' tee, “Nau-anta, orokoveriai dakaning barevare-nupoong tee' minku-koo.” ⁴⁰ Ee'noko teie maku'uma aa'puu', “Ninge naurampimang aing dooroompariko deeko' aing kapananka deto bokiaama tee' minkuaapeu'.”

Jiisuu'ke Jerusalema'nupoong Birompuru'na'

⁴¹ Ee'noko tenang Jerusalema' due' pora te' osi pankamono oovuma birompuru' temono-nupoong, aa'puma, ⁴² “Baka'e, e'mung dii'ke tasi'peri dei tampa', ninge mooa-koo basi-antarampipeu'na' dii', teka enang tee dii'keta duta-ita baku'aring. ⁴³ Pomaang te'mung doong tenang diikaning kare-nupoonge porora kororai ku'nuntaariaina'mung taamang moo'eriauka' bera peerai taruriko teinge o'daari doonko kansi'koo dua'raariai diikaning pavananka nari', teing-kooning kapananka tuurampaama; ⁴⁴ Aming-koo, nna' Kumponing dii' piaaruri beero'duriko tasi'periaung-koo.”

Jiisuu'ke Dootuu'nava Pankava-koo Baave Nkonuka Bata'uru'na'
(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵⁻⁴⁶ Ee'noko Jiisuu' Jerusalema' basiararai'nange, parang-koo tumparara pava dootuu'nava pankava-koong-koo, nantoong sipisipi' dovang parekanumpo' baaveveeko'ning bata' tutumpuru'nung. aa'purima teing, “Daari Meekung-koo tee ee' daariari otong,

'Nkaang pava tee pava kunsinava deempari
otoainava.' *(Aisaia' 56:7)*

Teka dii'ke 'bakiaa' nkonuka biikanoo" deeng-
antavering." *(Jeremaia*
7:11)

⁴⁷ Teketa doong kante kara nau-antavuriko'
pava dootuu'nava pankava-koo. Ee'noko
piristi'koo ovontunge ee'noko boto naunukai
ee'noko pankenge taung besi'aako' Jiisuu'
dupisi'aava'naang. ⁴⁸ Teka teinge kapoo'
nkoaapeu'ning ooaava', ai' nantoong
dompimpi'oroko'nung bakaang kara taara-
koo.

20

Baie Jiisuu' Taura' Avuu'nung Nia'au'na'
(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Nii'na'mung Jiisuu'ke teke dootuu'nava
pankava-koong parang-koo daankiarama
doorenang tampara nau-antavuriko'; ² Teketa
teinge piristi'koo ovontung ee'noko boto
naunuka, nantoong-koo urang-antanuka ninka
tee-anko pororai'nange aa'pau', "Naumeriai dake
aremurii' taura' otoko dake aing kapoo'nanka
nkovemaatoinge, baie aruu'nunge tee taura'?"

³ Teie maku'urima aa'puu', "Iro' ninge dii'
napo' tana'dampiko naumeriaing dii'ke.

⁴ Baie taura'puio' Joonie nantoong ntong-koo
minkivurima meeka'antavuriko', Kumponinge
ai' tamung nantoonge?"

⁵ Ee'noko teing bii'ka nia'eema aa'peeko',
"Are'pampia'naang? Aa'pampiko deeko',
'Kumponinge,' teie aa'murii'naang, 'Teka dii'ke

aming-koo Jooni masika'antaveriaruko?' ⁶ Teka aa'pampiko deeko', 'Tamung nantoong-etaing,' ookarai nantoonge kapange dupisi'maarii'naang, ai' teinge tee Jooni nakaronara Kumponing-etaing tasi'pai otong." ⁷ Teketa aa'pau' maku'aama, "Nii'ke aa' noru'ampia' baie pa taura'puio'." ⁸ Ee'noko Jiisuu'ke aa'puru' teing, "Ee', ninge tee'ke naurampiaroo'naang baa tee ning taura' amuu'nung aing kapoo'nanka nko-koo."

Teing Oreg Mintonau Oko-antavuru'ning-koong Mirumiru'

(Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)

⁹ Ee'noko Jiisuu'ke kato nau-antavurima aung kara dikito' nauvuru' teing nantoong, "Naning narunge mintonau uaininau keempuu'nung, teketa nii'ning nantoong tenau tare-antavurira nii'naamsi'koo tenkenuu' pankaroong otoo'naang teke. ¹⁰ Ee'noko tenang batei sinang kavu'koong makotuo' teie narung bakaang botovotonaa' botovuu' teing-anko uaini tare nkonuka-anko nii'ning sinang baarauni-koong~ tenau-koo nkaevua'naang. Teka teinge tenau tare nkonukai tee botovotonaa' murasiavaama bata'au' tee baarauni avaava'. ¹¹ Teketa teie napo' nii'nung botovotonaa' botovuu'. Tee ee'nung napo' tee' nari' mura'aama maimaia'na' nkoaama bata'au' tee baarauni avaava'. ¹² Ee'noko napo' tee' nari' teie overinge beenaumo-nung botovuu', ee'noko tee aung ereng-antavaara dama'du dua'au'.

¹³ "Teketa teie uaininau overinge aa'puu', 'Enang aming nkoama'naang? Enang aa' tee nnuring kirokai ninge aa'na' piaavamaung

botoampaing. Teing pa amaiaa'oropeu' tee-koo.'
 14 Teka tenang teinge tare nkonukai tee bauring
 ooaara bii'ka kareaama aa'paako', "Tee aung
 ee'nung barenku okovuaing. Aia' dupisi'ampiai
 tee barenku okomuriaina.'" 15 Ee'noko teinge tee
 uaininau-eta dama'du dua'aara teka dupisi'au'
 tee. Enang arekee' nkovuriaing teie tenau
 okovenunge? 16 Teie aa' tee teing tare nkonuka-
 anko pora tavorima opuriaing, ee'noko nii'ning
 oko-antavuriaing."

Tenang teinge taaravaara tee aung minkunaa
 aa'pau', "Ee aing, teing aa' oo nii'ke tee' nkoau'na'
 nkoampiarupeu'." 17 Teka teie oo'oovurima teing
 aa'puru', "Nko temurii' nko-koo makosiriaung
 deeko' anaare Daari Meekung-konaare aming
 miru'ari otong,

'Tere' ee'nare' kapanare' pava kaninukai
 poore'aama dua'au'nare' ookutunava-
 koo e'manianare' tumanare' deempario'
 tasi'pau' dama'ke.?' *(Kena 118:22)*

18 Ookara nantoong tere'koo tasi'paava' tupam-
 pariaining tee bii'ka pisira'ariaing, bera baa tee
 naning tere' dau dua'aravaing tee tere'ke puutu-
 vuaing."

19 Ee'noko teketa tenang boto naunuka
 ee'noko piristi'koo ovontung tasi'pariru' teie
 tee kara dikito' teing too'antavuri minkuvurio'.
 Ee'noko tenang ee'nang taung besi'au' Jiisuu'
 dai'aavainavung, teka nantoong-koo avoreau'.

Taakisi Moo'koo Jiisuu' Nia'au'na'
(Mat 22:15-19; Mak 12:13-17)

20 Tee tee teinge keuai otoko'nung makensi'navitu botoaarima tee-anko barevare-nupoong masikeng-pina' oro'pariri avakareaava'naang, ee'noko kara minkuvuaining-koo oranaare taaravaara deeko' ovo'ma'koo tavo'aava'naang. 21 Teinge nia'aama aa'pau' tee, “Nau-anta ee, nii'ke noru'dampiri otong da' koonto'na' karema nau-antamerimaung, tankaang-anta-pina' oro'daravaunge, teka bakei masika' Kumponing bakanavung naumerimaung. 22 Arekee', nii'ke Ju'nupoonge ee daurarong~ pankaing, Siisa', Rooma'nung taakisi avu'koo makosi ai' makosi deea'?”

23 Teketa teie biikaang avakare tasi'pura aa'puru' teing, 24 “Io' mooni'nu naumeriai. Au-koo aung bore' uu'aa' baa-koong aa'nung miring daariari otong?” Teinge aa'pau', “Siisa'koong.”

25 Teketa teie aa'puru' teing, “Tee tee averiaing teing kapoo' Siisa' bakaning tee-anko ee'noko Kumponing bakaning Kumponing-aape averiai.” 26 Tee' maku'urio' doona ooaava' baanka'aapeu'na' nantoong-koo uro'ka, teka ta'ninaara dooroompariru' teing.*

Boo'keta Daa'koong Nia'au'na'

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

27 Teketa napo' Noru' Pitunavitu-koong~ nii'ning Jiisuu'anko niania' ninka porou'. Teing teing boo'keta napo' daa'

* **20:26:** Taakisi dua' orokovuko deeko' teinge Eeroti' bakaninge tavaapeu', ee'noko tamung taura'puko deeko' teinge Boto Kepe-ruu'navitue turampaapeu'.

masika'antavaava'navitu.† Tevitu-koo nii'ning Jiisuu'anko porora avakareaama ee'pina' nia'au'nung, ²⁸ “Nau-anta, Mosesie aung boto daarimemuru'nung,

‘Naning narung booko ba'aang otoko toire' otoai tee donkaani baara'ma'nunge nampuai teni naaro tee ninka bataata boo'paru'nung tooto' paravevuree'naang.’ *(Boto 25:5)*

²⁹ Urikamu' tee namaia' naro'ka ~kenaankataa otoroko'nung. Ee'noko tutuna'nung

nampeesiarara boo'paru' bauring otoa'.

³⁰ Ee'noko baara'ma'nunge teni manikuma nampura tee' nari' boo'paru' bauring otoa'. Teketa beenaumo-nunge; ³¹ Tee' nari' temaia'koo ookara-koo ~kenaankataa-koo nkoaru'. Ookara boorou' biurukaa' otoroa'. ³² Ee'noko asi'na'moo teni nani manikuma boo'paru'. ³³ Enang te'mung asirana'mung boo'nuka daa'ariaina'mung temaia'koo arera ba'aang deemparavainani? Ai' ookara ~kenaankataae nampau'nanie teni.”

³⁴ Ee'noko Jiisuu'ke aa'puru' teing,

³⁵ “Aung emu'nung batei-koo donkaang ee'noko maniku' nampeesiarimaung, teka dama'nung batei-koo teing Kumponinge makosiantavuriaining boo'keta daa'arira oto'koo tee teing nampeesiarauka'ning, ³⁶ ai' teing tee napo' boo'koo makosinuka deea'; aming-koo, nna' koosinunanka-pina' oro'nanka deempariko. Teing boo'keta daa'ariainoo'koo Kumponinge baurukaa' deempariri otoroaing. ³⁷ Moosesie ee'narai tee' nau-antamuru'nung teing boo'nuka

† **20:27:** Aa'paama, “Boo'keta daa' Moosesi bakaang dariraari-koo ooampiang.”

domampariaing-koong kara. Bakaang dariraari-koo Kumponingee tuu'doi'navari tamung urusivuko'navari-eta karoma Moosesi aa'puu', 'Ning tee Kumponing teing aing aa'ning biikaang: Eebaraami', Aisake', Jeekopi'. Teing ninka komeeri O'noi O'nomaung ning.' (*Toro 3:6*)

³⁸ Tee' minkuvuu'nung-koo tasi'pampiri otong ookara bakaning deempariri domantoo'nuka otorong Kumponing bakaang duta-koo, boo'nuka deea'."‡

³⁹ Ee'noko napo' nii'ning boto naunukai maku'aama aa'pau', "Nau-anta, da' tampa' kareing." ⁴⁰ Teketa tee, teing ookara nantoong avoreau' Jiisuu' nii'ning niania' nia'koo.

Tee Pako'pari'nii' Baa Bauring Deemparavaing Jiisuu'ke Nia'uru'na'

(*Mat 22:41-46; Mak 12:35-37*)

⁴¹ Teketa Jiisuu'ke biikaang noru' tante-anta-koo aa'puru' teing, "Arekee'koo nantoonge aa'paamaung, 'Tee naning Kumponingee tero Pako'pari'uu'nung nantoong domampuri tarevuriainoo'koo tee Deevita' bakanaving-koong deempari tavo'araa'naang.'? ⁴² Ai' Deevita'ke baka aa'puu'noo'koo tee-koo Buuku Kena-koo,

⁴³ 'Teie Ovinge nkaang Oving aa'puu', "A' ning-koo tampavine-koo ba'naniai

‡ **20:38:** Teing Noru' Pitunavitu teing ookara piristi'nanka. Eeroti'ke biikaang pankaing piristi' miru'uko deeko' donkonupeu'. Paarivuko deeko', paariaravaing. Tee piristi' pankaing tee Ju' biikaang koompaara'navitu-koong bore'. Eeroti' dotu-anta-koo Daari Meekung-koo Moosesie daarivuu'navaro navaro masika'antavaako'ning, ee'noko napo' Rooma' ee'noko Kiriki'nupoong biikaang aarumo aroo'ariko'.

bera ninge dakaning kare-nupoong
 dakaang kau' patu'nanka deeng-
 antarerompainoo'ke basi.” ’ *(Kena
 110:1)*

⁴⁴ Tee' minkuvuma Deevita'ke tee Pako'pari'nii'
 Ovoring Kumponing-pina' basi tampuu'nung.
 Enang Kumponing deemparako arekee' napo'
 Deevita' bakanaving-koong tampaapeu?"

⁴⁵ Ee'noko ookara nantoonge taaravaio'
 teie aa'puru' bakaning barevare-nupoong,
⁴⁶ “Tarerariai teing boto naunuka-koo
 biikaang aarumoi baaro'antaraari'neeng.
 Teing mononopa' isikeng ninka avitoitoi
 nanu'koo piavoromaing. Ee'noko nantoonge
 pankaing-antavaarii'naang piavorokoo'
 baaveromanairu-koo. Napo' pava dootuu'nairu-
 koo ba'nava'nani'nanka tampeng-koo
 ba'naniaakoo' nantoonge ankampaaria'naang,
 ee'noko paroro kante-koo pankeng-pina'
 noru'aarii'naang piavorokoo'. ⁴⁷ Ee'noko
 naaroonku biikaning pava ookeng daping opo'
 dunkumpaama kungsi isikenge dakaraka'paakoo'
 oraka' noru'aari'neeng-koo. Teing teing ee'ning
 pankaing kiimata nkavaavaining.”

21

Naaro Bakaang Avuavu'
(Mak 12:41-44)

¹ Jiisuu'ke baakeenevuri oovuriko'nung mooni'
 mmau'po'nupoonge biikaang avuavu' sipaako
 teke dootuu'nava pankava-koo. ² Ee'noko teie
 teka nani naaro ata'oi' oovuu' mooni'ning
 keura oki'ning kuung sipuko. ³ Ee'noko teie

bakaning barevare-nupoong aa'puru', "Masika' naurampimang ninge, anie ata'oi'ke naaroi aa'na' mmau' sipuing ookara-ita. ⁴ Teinge tee biikaang kapoo'nanka mmau'keta sipaing, teka tenie tee ata'oi'keta ookara oto'evuining teni paku-koo makosining sipuing."

Arikananka Tavo'ariaining-koo Jiisuu' Bakaning Pakuariaina'
(*Mat 24:1-14; Mak 13:1-13*)

⁵ Nii'ninge bakaning barevare-nupoong-koo pava dootuu'nava pankava teke minkuaako'nung aa'paama, "Bakei tampa' oro'nava, kapang pipi'daarie ee'noko nepunepu'nanka avuavu'kooninge maanto'navai." ⁶ Ee'noko tee' minkuaako Jiisuu'ke aa'puu', "Ooverimatomaing teing aing kapoo'nanka naurampiaing: Doong pomaang teing aing kapananka tuurampaavaina'mung. Teinge piatooroi deroaama nare' nii'nare'koo daue pante'ario' sipaavauka'nung."

⁷ Ee'noko teinge napo' nia'aama tee aa'pau', "Nau-anta ee, tee are'moong tee' nkoaravaing? Ee'noko taa'ni'anta aming tee' nkoaraa'naang due'uko oo-koonge?" ⁸ Ee'noko teie aa'puu', "Bakei tarerariri otoriaing nantoonge poo-antaraari'neeng, ai' nantoong mmau' nkaang miring tampaama poroo'naang aa'paama, 'Batei botu basiarung Tee Pako'pari'nii' toroaraa'naang.' Nii'na' ee', 'Ning tee ee'nung.' Teing tee' kareavaining siompereriauka'. ⁹ Ee'noko tenang dii'ke taaraverira karenanka ee'noko

nantoong biikaning taretarenanka paari-anta-koo turampeeko dankuranku'dariauka', ai' aing teing kapoo'nanka tee' oro' tutung uro'ke tavo'kuaining, teka botu namu'ke tavo'kuauka'nung.”

¹⁰ Teketa' aa'puru' teing, “Narung kansi' i'amparama nii'nung kansi' tavuainge, ee'noko narung muu' i'amparama nii'nung muu' turampuainge. ¹¹ Tenang pankainanka u'mi' nkoaravaing, ee'noko anairu tenairu-koo doovang ninka peera-koo booroainge. Avorokesi'nanka ee'noko pankeng taa'ni'antananka paningeta nkoariainge. ¹² Teka mme' aing ee' oro' tavo'kuaruko dii' tee moo'daarima dai'daariaing manki'antaraarima, dootuu' tare-nupoong-anko tavo'daarima ee'noko kiimatanairu-koo si'daariai. Ee'noko dauraronanka ee'noko ovo'ma'nuka-anko tavo'daariai nkaang miringnkaverimaung-koo. ¹³ Ee'noko tee' nkoraarima tampara doona araariai ning sira'meriaing. ¹⁴ Tee tee koonto' okote'doriaing norunoru' mmau' nkoveria' otonaiaing tuutunang~ nimpa'eriaina' nemperi. ¹⁵ Ai' ninge tee arompiaing tee matau minkueriaing aa'nung turantaarining-koo narung makotua' dii' maku'duriaing daang deeng-antarurima. ¹⁶ Dii' teing kare-nupoong-anko sing-antaraariaining bane ainge aa'ninge: diumatakaampie ee'noko dii'marang ee'noko teing diikanamuiaang ee'noko dii'maikorori' ee'noko nii'ning dii'koo teing dupisi'daariaining. ¹⁷ Ee'noko napo' munte'daariai ookarai nkaang miring-koo. ¹⁸ Teka tee dii'koo daponavi' navi' diikaang bore'keta paa'aravauka'nung. ¹⁹ Teka

purintariri otoriaing dii' domantariaina'.”

*Jerusalema' Pesi'aravaing-koong Minkunaa Ji-
isuu'ke Tampuu'na'*

(Mat 24:15-21; Mak 13:14-19)

²⁰ “Tekā tenang dii'ke temono Jerusalema'namono piatooronukai ko-roaio' ooverira tee noru'eriaing temono pesi'aravaina'mung emu' due'uing. ²¹ Ee'noko tenang teing a' Judia'nameng-koo otoroaining miinanka-koo deto bakei navo'ka koo'ariaing! Ee'noko osi pankamono-koo kuung otoromaing mmariaavai, ee'noko dama'du-eta nantoong kuung tumpariauka' nara'ka tavaari'neeng-koo. ²² Ai' teing aing doong teing Kumponing mero'aravaining tee' nari' Daari Meekung-koo daariari otona' dupe-anta-koo. ²³ Bakei piaaru'nuka otoroaing teing kempo'nuka ee'noko napo' teing biurukaa' noonoo'koo otoroaining, ai' teing tapotaponuka, mmari'koo makotua'. Te'mung te'mung paapaa'na'mung avaro-koo, Kumponing bakaang iira aing-koo nantoong-koo tavo'arako. ²⁴ Teing-koo tee nii'ning bainatue too'paarima nii'ning dai'aarima avora'tevoara'ke be'antavaariaing. Ee'noko Jerusalema' te' Ju'deeaingē mmemme'aavainoo' bera tenang teing biikanang doong oparavainange basi.”

Tee Batei Jiisuu' Toroaravaing-koong

(Mat 24:29-35; Mak 13:24-31)

²⁵ “Teketa tee taa'ni'antananka oro'paravaing aing aa'ning-koo duaa' ee'noko kaara, beento'. Ee'noko anke kansi'koo ookutunairu-koo tee nantoong domang aa'na' manki'oroaing

aa'noaing-koo pirung tang korimparavai
 boo'a ta'da'parama.* ²⁶ Ee'noko nantoong
 teing avoro'ke kai'antavuriaing, ookara kansi'
 oraru'kuainoo' naro' nempai. Ai' teing
 purinto'nanka kapoo' paning-kooning teinge
 dankampuriaininge. ²⁷ Teka tenang teing
 aing ookara kapoo'nanka nko tutumparako
 deto ookiriai ankantariri, ai' tee batei ninge
 moo'dampiainang due'durimang; ²⁸ Ee'noko
 tenang teinge ning Tee Naning-naumpo' Paning-
 etaing oomaavaing purinto' ninka moko kamo'ka
 kuunge depeto aa'na' meena'moi.”

²⁹ Teketa Jiisuu'ke narung kara dikito' nau-
 antavuru', aa'puma, ³⁰ “Tee baisi dovang
 nenuvara'uko ooverima ee' noru'erikoo' teketa
 deto puaravuu'naang due'ka. ³¹ Tee' nari' napo'
 dii'ke teing aing kapoo'nanka naurampirining
 tavo'kuko ooverira tee noru'eriaing Kumponing
 bakaang muu' tee due' pomaang. ³² Masika'
 naurampimang ninge dii', aing enanavarang
 mme' paa'ariaruko nkoaravaing teing aing
 kapoo'nanka ookara. ³³ Paning ee'noko kansi'
 teing paa'areaining, teka nkaang kara tee
 paa'aravauka'nung.

³⁴ “Teka domang pinka'dariri otoriai
 Kumponing-koo dompirompi'dariaina'.
 Tamung iri' o'dariauka' paroro narung
 naierima, purinto'naru'ke kanu'darima,
 ee'noko kansi'koong manki'nanka-koo
 norunoru'darima, tee' tarerariaruko te'mung

* **21:25:** Nii'ngang Daari Meekunge kara mirumiru'ui ookara nantoong amutemurii' kansi'koo-nupoong “pirung” tampumaung.

ta'nimpaarii'na' taavi'duri'neenga. ³⁵ Ai' te'mung doong te'mung ookutunairu daka'pui tavo'aravaina'mung. ³⁶ Teka ookara batei-koo tanatarariri otorimaatoai, kunsirarima aing ookara kapoo'nanka-koo purintariri divu'eriaina' ee'noko ning-koo, Tee Naning-naumpo' Paning-etaing-koo, uro'kanoo' tampa' donkoniriaina'."

³⁷ Ookara batei-koo tee Jiisuu'ke Dootuu'nava-koo Pankava-koo nau-antavuriko', ee'noko muunga tenkenuma Olive'po'namii tampaamanamii-koo teke otoi dauna'mung nempuko'. ³⁸ Ee'noko tane'puko ora'ka ookara nantoong dootuu'nava pankava-koo poroko' tee taaravaava'naang daankiarako teke.

Jiisuu' Sisikeera Tora'antavai Dupisi'aako Napo' Domamparu'na'

22

(22:1-24:53)

Judasie Mumunsinang Nkovuu'na'

(Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53)

¹ Enang tee tee paroro Ju' biikaang berete' iisiropa-koong due'uu'nung, tee doong Kumponinge Iisipi'nupoong biurukaa' boo'antavurima Ju'nupoong biurukaa' baari'uru'na' taa'ni'anta-koong. Aa'noio' Ju'nupoonge sipisipi'koo sie'nanka boo'antavaarira erenge pavananka-koo karanaang sisi'au' ee'noko Kumponinge tee' oovura baari'uru'. Tee'koo miring Paroro

Baari'koong~ tampaako'nung. ² Te'mung doong due'uko teinge piristi'nuka-koo ovontunge ee'noko boto naunukai taung besi'aako' Jiisuu' boo'anta-koong, teka pore'oroko' nantoong karika'koo avoreaama. ³ Teketa tenang Sietani' Judasi Kerio'nung-koo kuung tumparu' tee ee'nung nanai'keta kenaanka-koong narung. ⁴ Tee bera aing aa'ning ninka mumunsiau': piristi'nuka-koo ovontunuka ee'noko teing dootuu'nava pankava orokovui tarenuka~koo bore'nuka arekee' teie teing-anko Jiisuu' sing-antavuinana'. ⁵ Ee'noko teinge dotuarira tee mooni' avu'koo tampau'. ⁶ Ee'noko teie makosina' tampura doong besi'uu' teing-anko sing-antavuinoo' karika'ke ooaavaruko.

Ovoring Ninka Asirang-koo Taamanau'na'

(Mat 26:17-30; Mak 14:12-26; Jon 13:21-30; 1Kor 11:23-25)

⁷ Teketa tee Paroro Berete' Iisiropa-koong doong tavo'kuu'nung, te'mung ee'na'mung sipisipi'koo sie' Taamang Baari'koong pareka nkona'mung. ⁸ Ee'noko te'mung doong Jiisuu'ke Piita naanka Jooni botovurema aa'puu'nung, "Bereta niikaang Taamang Baari'koong maamu-antamemurereriai naiampiaina'." ⁹ Tenaankai aa'puretu' tee, "Dake are'ke maamu-antavampee'naang nee'ke botomeremang?"

¹⁰ Teie aa'puretu' tenaanka, "Anaanka ee, tenang dee' Jerusalema' tuntareko naning narunge utau ntong-po'nung ipampui kuru-koo teka kune'dureaing. Tee siomperesi bereaing tee tumparavainava-koo. ¹¹ Ee'noko tee pava

okonara nauerema aa'pereaing, 'Teie nau-antai da' aa'duinung, "Davisimainku biikanavaro arevaroi teke nkaning barevare-nupoong ninka Baari'koong Taamang naiampiai-navaro?"

¹² Ee'noko teie tee pankavaro daunavaro naurureaing neri bakenii'navaro. Teke taamang maamu-antavereaing." ¹³ Ee'noko tenaankai basiareta tee' ee'na' nauvuretu'na' ookara oovuretu', ee'noko tenaankai teke maamu-antavuretu' tee Taamang Baari'koong.

¹⁴ Ee'noko tenang batei makotuio' taamantoma tumpariru'nung Jiisuu' bakaning kara okovuri nkanuka ninka nari'. ¹⁵ Ee'noko teie aa'puru' teing, "Ning aa'na' noru'ke piamou'nung aung Taamang Baari'koong dii' ninka nari' naikoo tutung baike tora'pampa', ¹⁶ Ai' ninge tee naurampimang ning tee aung amurii'koo napo' naikampauka'nung bera bakaang miru' masikung dupearavainoo'ke basi Kumponing bakaang muu'koo."

¹⁷ Teketa' tenang uaininareng avaako nkavura kompui tampa' tampura Oving-koo aa'puru', "Aung nkaverira tankaanteeriai, ¹⁸ Ai' ninge tee naurampimang enang-eta deto tee naikamparoo'naang uaininaru'koo bera Kumponing bakaang muu' tavo'kuainoo'ke basi."

¹⁹ Ee'noko teie berete'nu nkavura Kumponing-koo tampa' tampura pisi'ura avurima aa'puu', "Aung tee nkaang mono makosi dii' nee'dampima boo'koo taura'maring. Ee' naierima ning norunoru'merima'noaing."

²⁰ Ee'noko taamang bakearako napo' tee' nari' nkovuu' uaini-po'nareng nkavura, aa'puma,

“Enang-eta deto areng-koo naikirima ee' noru'meriaing: Ninge Kumponing ninka nerakung kara naroong-anta nkaang erenge pinka'antavantu'nung dii' domantarii'naang. ²¹ Teka, ee aing, tee bireng tee-koong ning kare-nupoong-anko simuaing-koong ni'ninka nari' toonampemang avento'koo. ²² Ai' ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing tee' Kumponing temu'keta maromuu'na' moompaing, teka tee naning tooka kompui kare-nupoong-koo ning simuaing tee bakei piaaru' masikung, tora'kuainung.” ²³ Ee'noko teing tee bii'ka niania' tutumpeu' naruna' naruna', aa'paama, “Baa nii'koo tee' nkoaravaing?”

Baa Pankaimparavai-koo Tata'eu'na'

²⁴ Ee'noko napo' teing barevare-nupoong bii'ka tata' tutumpeu' teing-koo baa pankaing masikung ookarai noru'aava'naang. ²⁵ Ee'noko Jiisuu'ke aa'puru' teing, “Teing dauraronanka akovitu biikaning tee booni'antavaarimaing teka ookarai teinge tareaarimaing miring pankaing nkavaamaung nantoong tampa' nkonuka tang-koong. ²⁶ Teka dii'koo tee' nkoaravauka'. Dii' tee aa'noaing, tee pankaing dii'koo tee asi'noo'nung-pina' otoaing, ee'noko tee urantanung pakupakunung otoaing. ²⁷ Baa pankaing tamperikoo', ai' tee naning nii'ning botovurimaung, ai' tee naning pakupakunung? Tee ee'nara nantoong botovurimaung naning pankaing tamperikoo', ape' aing? Teka ning dii'koo meu'ke tee naning pakupakunung-pina' o'nomaung.

28 “Dii'ke tee ni'ninka nari' parapaara-koo oraka' o'nori si'meria'. 29 Ee'noko Mma'ke ning iri' tare-koong amuu'na' napo' tee' nari' ninge dii' iri' tare-koong arompimaang dii' aa'noaina' taamanirima tuaantariai nkanavento'koo nkaang muu'koo kuunge; 30 Ee'noko tee dii' kante ba'nantariri kara simpe'erimaatoaing teing kivora-ita kenaanka muu' Isireeli-nupoong-koo ovontuntariri.”

*Jiisuu'ke Piita Penkempuaing Tutung
Sira'puu'na'*

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

31 Ee'noko Ovinge aa'puu', “Saimoni' ee, Saimoni', Sietani' tee taura'pari otong parapaarai naaranturii'naang; 32 Teka ninge da' paku-koo eentamaring dakaang baito paa'aravaroo'naang. Ee'noko tenang duarua'daravainoo'keta napo' bere'darara da'maikori' puring antaveriaing.”

33 Ee'noko Piitai maku'uma Jiisuu' aa'puu', “Ovinge, ning maamumari o'nong da' ninka nari' nanu'koo kiimataroma ee'noko boo'aape.”

34 Jiisuu'ke aa'puu', “Ninge nauramaang, Piita, e'moong kokoree' mme' koo'kuaruko beemu'pie da' penkentaravaing ning noru'mei otoi'noo'koo.”

35 Ee'noko Jiisuu'ke napo' aa'puru' teing, “Tenang ninge dii' botorampiru'nang aing aa'ning oto'deruriaruko'nung: kereka, ee'noko siirau' ee'noko boonamante~, nii'ning kapoo'koo ee apuka'dariko'?” Teinge aa'pau', “Otoa'.”

36 Ee'noko teie aa'puru' teing, “Teka enang baa naning siirau' oto'evuinge nkavuaing, kereka oto'evuinge deeko'. Ee'noko bainatu oto'evuaung

deeko' bakaang mononopa' baavevurai'nange nii'nari' moo'siiviai. ³⁷ Ai' ninge naurampimang dii', aung kara Daari Meekung-etaing tee dupearavaing ning too'mui ee' minkumui o'noing,

'Tee tee boto-toto'nuka ninka deerunii.' (*Aisaia' 53:12*)

Ee'noko kapoo' ning-koo daariari otoning teing koonto' dupearavaininge." ³⁸ Ee'noko daunang kuuntu'kai aa'pau' teinge, "Ovoring ee, bainatuning kerika aing." Ee'noko aa'puru', "Otoaing, makosi."

*Jiisuu' Kunsiaru'na' Olive'po'namii-koo otoi
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)*

³⁹ Teketa danto tenkenura Olive'po'namii-koo nanuu', teroita beko'noo'. Ee'noko bakaning barevare-nupoonge nari' siompai berou'. ⁴⁰ Teka teie ee' nauvuru' teing, "Kumponing-koo kunsirariai parapaara-koo dua'dari'neenga." ⁴¹ Teketa oki'noo' danto nanuu' kapang bai'koo makosi-noo' dee'ma, ee'noko kinkinura ee' kunsiaru', ⁴² "Mma', da' piarora deeko' pinau taura'meaing aung kiimata-koong kaapu baari'ama'naang, teka tee nkaang pia deea', daka dakaang pia siong-koo makosi."

⁴³ Ee'noko tenang koosinung~ paning-eta tee-anko pora puring-antavuu' tee. ⁴⁴ Ee'noko tee aa'na' orarunsie puru'antavui otoko aa'na' deto iri'oi kunsiarako ionta erenamurii' aa'na' mootu'oi tuuvui dua'aru' kansi'koo. ⁴⁵ Ee'noko tenang kunsiaru'noo'keta deto i'amparara barevare-nupoong-anko pora teing aasiaio' oovuru' orarunsie puru'urira. ⁴⁶ Ee'noko

teie aa'puru' teing, “Aming-koo aasirimang dii? Daa'darira kunsirariai parapaara-koo dua'dari'neenga.”

Jiisuu' Dai'au'na'

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-11)

⁴⁷ Teka Jiisuu' tee' karoi otoko karika' teke tavo'ariru'nung Judasie barampuri, tee ee'nung nanai'keta kenaanka-koong narung. Ee'noko Judasi Jiisuu'anko beu'nung nuunuvuu'naang.

⁴⁸ Teka Jiisuu'ke aa'puu' tee, “Judasi, dake ee ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing nuunu ninka kare-nupoong-koo simemaang?”

⁴⁹ Ee'noko tenang bakaning barevare-nupoonge nari' otoroko'ninge arekee'nkoaravaina' ooaara teinge aa'pau', “Ovoring, bainatue tavarampiaai ee?” ⁵⁰ Ee'noko teing-koo narunge piristi'koong pankaing bakaang botovotonaa' teka'puma dome' tamparome' ete'uu'. ⁵¹ Teka Jiisuu'ke aa'puu', “Ei, bakerari.” Ee'noko Jiisuu'ke bakaang dome' kompura tempa'antavuu'.

⁵² Ee'noko Jiisuu'ke teing tee too'deaama porou'ning aa'ning: piristi'nanka-koo ovontung, dootuu'nava pankava orokovui tarenuka~koo bore'nuka ee'noko Ju'nupoong-kooning pankenanka aa'puru', “Dii'ke ee ning tavu' ninka bakiaa'nko deemerima bainatu dovang ninka ee'noko ankonu' poring? ⁵³ Tenang ning dii' ninka nari' o'noi doong kante dootuu'nava pankava-koo ning dii'ke komeria', teka aung tee batei dii' diikaang, mutaanang-koong iri' ninka.”

Piita Jiisuu'koo Penkemparu'na'
 (Mat 26:57-58,67-75; Mak 14:53-54,65-72; Jon 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Teketa tee teinge Jiisuu' moo'aara nkavau'nung bera piristi'nuka biikaang pankaing bakanava'koo tavo'au'. Piitai dama'ke isipo'keta kaarie sipuma siompuko'.

⁵⁵ Ee'noko pava-koo uro'mang teing Jiisuu' moo'au'ninge nta' betu'aara ba'naniaio' napo' Piita te' ba'nanuu' teing-koo meu'. ⁵⁶ Teketa' nanie nerai'na'ke botovotona'ke oovuu'nung araka-koo ba'nampario', ee'noko keuvukotaa' aa'puu'nung, "Aung naning tee Jiisuu' ninka nari' otoremaung." ⁵⁷ Teka tee penkemparu', aa'puma, "Ani ee, ninge tee noru'ampa'." ⁵⁸ Napo' teketa pankaroompuaruko nii'nunge napo' oovura aa'puu', "Da' aung teie, teing-koong narung." Teka Piitai aa'puu', "Aung ee, ning deea'."

⁵⁹ Ee'noko nii'ning batei narung aua-pina' tankinuko, napo' nii'nunge deravari aa'puu', "Bakei tasi'pansi o'nong aung, tee narung napo' teing ninka otoromaung, ai' aung Kaaleli'nupoong-pina' karomang." ⁶⁰ Teka Piitai aa'puu', "Aung ee, ning noru'ampa' kapoo' dake minkuemaatomaung." Ee'noko tenang namu'ke tee' karoi otoko kokoree' koo'kuu'. ⁶¹ Ee'noko Ovinge bere'arama Piita dutai naapu narung oovuu'. Ee'noko Piita-koo tenang noru'koo pou' tee Ovinge bakaang kara tee ee' minkuvuu'nung, "Kokoree' mme' koo'kuaruko da' beemu'pie penkentaravaing ning noru'mei otoinoo'koo." ⁶² Ee'noko teketa tenkenura orarunsiari biromparu'.

⁶³ Enang tee teinge nantoonge Jiisuu' kompai otoko'ninge duta dai'aara mura'aama akapeu'aama aa'paako', ⁶⁴ “Tarampeerarama~ tampei baie tee' mura'dumaang?” ⁶⁵ Ee'noko nii'ning mmau' kara oreng minkuaako' tee-koo.

Jiisuu' Koompaara'navitu-koo Uro'kanoo' Donkong-antavau'na'

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Tenang tane'puio' pankeu' urantanuka oosiariru' aa'ning: piristi'nuka-koo ovontung ee'noko boto naunuka kara taaraevaava'naang, ee'noko Jiisuu' teing-koo koompaara'navitu-koo meu' po'antavau'. ⁶⁷ Ee'noko aa'pau', “Da' tee Kumponing tero Pako'pari'nii' nii' domameri taremeriainoo'koo deeko' naumeriai!” Teka teie aa'puru' teing, “Ninge naurampiko deeko' masika'antameriaroo' naang. ⁶⁸ Ee'noko ninge nia'dampiko deeko' maku'meriaroo'naang, nii'noo' simpiri'antameriaroo'naang. ⁶⁹ Teka enang-eta deto tee ning Tee Naning-naumpo' Paning-etaing Kumponing Iri' Okonara-koo tampavine-koo ba'namaraa'naang tare-nko deemari.”

⁷⁰ Ee'noko ookarai aa'pau', “Arekee' miru'emaang? Da' ee Kumponing Bauring?” Ee'noko maku'urima aa'puu', “Tee' minkuerina' nari' o'nong.” ⁷¹ Ee'noko teinge aa'pau', “Nii'ning aming kara besi'ampii'naang nii'ke aung dupisi'koo makosi? Tee tee aung enang nii'ka taaravampiring bakaang be'duu'ke Kumponing akapeu'uko bauring tamparama!”

23

*Jiisuu' Pailati'ankoi Donkong-antavau'na'
Koosinang-koo*

(Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Teketa ookara naro'ariru'ning daa'arira Pailati'anko tavo'au' ee'nung daurarong Siisa'ke botovuu'nung Judia'navaro tare-koo. ² Ee'noko teka teinge tuumpi tutumpau' aa'paama, “Nii'ke enang daa'ampiring aung naning nantoong Siisa' bakaang tare-ita onou kentaang-antavurimaung, tee Siisa'anko taakisi dua'koo orokovurikoo', ee'noko aa'pukoo', ‘Ning tee tero Kumponinge dii' domang-anta-koo maraka-antaruru'nung, daurarong pako'pari'antamuma.’”

³ Ee'noko Pailati'ke nia'uu' tee, aa'puu', “Da' ee tee Ju'nupoong biikaang daurarong?” Ee'noko teie maku'uma tee aa'puu', “Tee' nari' minkueina' o'ning.”

⁴ Ee'noko Pailati'ke teing piristi'koo ovontunanka karika' ninka nari' aa'puru', “Ninge kapoo' oraka' nkovuing ooampa' aung-koo dii'ke tuumpi-koo makosi.”

⁵ Teketa teinge e'manai aa'paako', “Aunge nantoong Rooma'nung daurarong bakaang tanata-ita keta'parii'naang irikung-antavurimaung nau-antavurima Judia'naensi' daka'pui, Kaaleli'naensi'keta bera aa' amono-koo basivukoo'.”

*Jiisuu' Eeroti'ankoi Donkong-antavau'na'
Koosinang-koo*

⁶ Tenang Pailati'ke taaravura tee aung kara teie tana'uu' tee Kaaleli'nung deeko'. ⁷ Ee'noko tenang

teie Pailati'ke Kaaleli'nung noru'ura, teie Jiisuu' Eeroti'anko botovurio' be'antavau', tee Siisa'ke Kaaleli'navaro tarenara deeng-antavuu'nung-anko, ai' Eeroti' Kaaleli'keta Jerusalema' beero'ui otoko'nung tee paroro oo-koo.

⁸ Tenang Eeroti'ke Jiisuu' oovura aa'na' dotuaru' pankaroong oo-koo piavoko'nung-koo nantoonge minkuaako taaravuko'noo'ka tee. Ee'noko teie nii'ning taa'ni'anta iri'po'ning nkovuko deeko' oovuu'naang piavou'. ⁹ Tee'koo Eeroti'ke pankapankaroonge niania' nia'uu', teka Jiisuu'ke nii'nau' maku'evua'. ¹⁰ Teketa piristi'koo ovontung ee'noko boto naunukai teke donkonai iri'oroitaa'nange tuumpiaako'. ¹¹ Ee'noko Eeroti' ninka bakaning piatoronukai uri'narimpaama oraka' nkoaako' akapeu'aama, teketa nepu'na' mononopa' boo'antananka tee-koo daurarong-pina' kurumpaara Eeroti'ke toro-antavuu' Pailati'anko. ¹² Ee'noko te'mung ee'na'mung Eeroti' naanka Pailati' napo' navueeretu' temu'keta tee turampeereko'naanka.

Jiisuu' Pailati'ke Boo'koo Tampuu'na'
(*Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16*)

¹³ Teketa Pailati'ke piristi'koo ovontung, tare-nupoong ee'noko nantoong naru'urira aa'puru', ¹⁴ “Dii'ke tee aung naning ning-anko tavo'ering daurarong Siisa' bakaang tare-ita nantoong onou kentaang-antavurimaung tamperima. Tee-koo ee aing, ninge dii'koo uro'kanoo'ka baakeeneama kapoo' dii'ke tuumpierimaing-koo narung ooampa'. ¹⁵ Eeroti'ke tee'ke, nii'anko toro-antavuing-koo noru'ampiringe kapoo'

oovua'. Ooveriko, kapoo' aung boo'anta-koo makosi aunge nkovua'. ¹⁶ Ninge mura'ke kiimata-antavamira niikaang toomo siompansitaa' si'antarerompiaing.” ¹⁷ Tee tee toomo ookara mare' kante Baari'koong~ Paroro-koo Pailati'ke tee narung kiimatanuka-koo kiimata-ita simpiri'antaevuriko' nantoong piavoroko. ¹⁸ Teka ookarai nari' bokiaama aa'pau', “Boo'antaveainung tee aung naning, ee'noko Barabas sing-antaveai nii'anko.” ¹⁹ Barabas tee naning kiimata-koo sipau'nung Siisa' bakaang tanata toto'koo tavu' tutumpuio' Jerusalema'koo meu'ke ee'noko naning dupisi'uu'.

²⁰⁻²¹ Pailati'ke Jiisuu' simpiri'anta-koo piavora napo' nii'namu' daankivuru', teka teinge bokiaama aa'pau', “Aa'barata'koo, aa'barata'koo taakaveai!”

²² Napo' beemu'pina' teie aa'puru' teing, “Aming-koo? Aming orara kapoo' nkovuinge? Ninge aung-koo oroo' aung boo'anta-koo makosinoo' ooampa'. Tee'koo ninge kiimata-antavamira simpiri'antavama'naang.” ²³ Teka teinge aa'na' deravariri bokiaama aa'barata'koo taakavaava'naang tampaako'. ²⁴ Ee'noko baru' aa'na' bokiaako tee'koo Pailati'ke taura'puma boto sipuu' kapoo' piavorou'na' nkoaraa'naang. ²⁵ Teketa teie bake-antavuu' tee naning kiimata-koo sipau'nung Siisa' bakaang tanata toto'koo tavu' tutumpuio' ee'noko naning dupisi'uuio', tee ee'nara teing eentavaariko'nung, ee'noko Jiisuu' teing biikaang bireng-koo sipuu'.

Jiisuu' Aa'barata'koo Taakavau'na'
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Ee'noko teinge Jiisuu' tuutunantoma-ita tenkeng-antavaama aa'barata' poru'antavau'. Teketa manki'oi nkavuko naning pora'keta poko kompau' miring Saimoni', Sairini-nung, ee'noko teinge tee aa'barata' tee-koo poru'antavau' Jiisuu'koo dama'due nkavuu'naang.

²⁷ Ee'noko teketa nantoong karika'ke siompau', ee'noko nii'ning maniku'ke nari' orarunsiariri birompaama tee siompau'. ²⁸ Teka Jiisuu' teing-aape bere'arara aa'puru', “Dii' maniku' Jerusalema'nupoong, ning biromeriauka', teka dii'ka birontariai ee'noko diurukaa' toire' birompererima. ²⁹ Ai', ee aing, doonanka pomaang ookara manki'oroainang, baru' teing biurukaa'po'nupoong biurukaa' baikeaariko orarunsiariaining. ³⁰ Ee'noko tenang baiarima aa'paavai, ‘Iu'nanka nii'koo dau dua'dariai ee'noko miinankai daka'mereriai.’ ³¹ Ning naning tampara ee' kiimatamaako oomerira tasi'periaing dii' aa'na' dau basinoo' tora'antaraariaing kiimata-koo makosinuka deentariko.”

³² Nii'naanka kenaankara oraanka tee' nari' be'antavaaretu' tee ninka nari' dupisi'aaree'naang. ³³ Ee'noko tenang te' basiarira Makupi' tampaamanoo' teka tee aa'barata'koo taakavau', ee'noko tenaanka oraanka nari', narung tampavine-aape ee'noko narung mare'aanavine-aape. ³⁴ Ee'noko Jiisuu'ke aa'puu', “Mma' tonta'antaveriaing teing, ai' teinge tee noru'aava' nkoaamang tee aung kapoo'.”

Ee'noko teinge piatooronukai deikoo'eema bakaang mononopa' tankaampeu'.

³⁵ Ee'noko nantoong tee-ankoi due'ke donkonai ooai otoko', ee'noko ovontunge akapeu'aako' tee aa'paama, “Aunge tee nantoong oovuning domaang moo'urikoo', enang baka moo'aravai, aung Kumponinge Pako'pari'nii', tero nii' domang-anta-koo maraka-antamuru'nung deeko'.”

³⁶ Ee'noko napo' teke tee narunge dariraari ee' oro' beemu'pie daariau' tee-koo bore'kanoo'ke:

AUNG TEE JU'NUPOONG BIIKAANG DAURARONG;

³⁷ Kiriki'na', Rooma'na' ee'noko Iiburuna' daariau'; ³⁸ Ee'noko teinge piatooronukai akapeu'aama porora uaini kaaveerii' avu'koo paaravau' aa'paama, “Da' tee Ju'nupoong Biikaang Daurarong deeko' enang daka domaang moo'daravai.”

³⁹ Narunge tenaanka-koo oraanka-koo nari' bi'aaretu'naanka-koo Jiisuu' oraka' minkuvuma aa'puu', “Da' ee tee Domang-anta Kumponinge tero Pako'pari'nii' deea'? Enang daka domaang moo'daravai, ee'noko nee' nari' moo'mereai.”

⁴⁰ Teka teie nii'nunge tee aka'puma aa'puu', “Da' ee Kumponing-koo arorea' otong ee' nari' boo'aape o'noritaa'? ⁴¹ Nee'ke tee makosina' tora'pampemang mero'koo nkoampemaing-koo, teka aunge kapoo' orara nkovua'.” ⁴² Ee'noko teie aa'puu' Jiisuu', “Norunoru'meai ning tenang dakaang muu' taa'ni'doi kompema.”

⁴³ Ee'noko Jiisuu'ke aa'puu' tee, “Masika' ninge

nauramaang da', e'mung ee'na'mung ni'ninka nari' o'noree'naang da' osi tampoo'ke~."

Jiisuu' Boo'paru'na'

(*Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30*)

⁴⁴ Enang tee duaaki'uko duaa' namu'ke ka'murunta'uu' ookutunairu-koo bera kamunoo'naang deeko' duaa' koo'uu'. ⁴⁵ Tenang duaa' mutaanampuio' tee baarong pava dootuu'nava pankava-koong, meekavaro ku'nung, meu' ke'me'aru'. ⁴⁶ Ee'noko Jiisuu' aa'na' deto bokuma aa'puu', "Mma' ee, nkaang tanuaang dakaang bireng-koo sipansing." Ee'noko tee' minkuvuma asi'namu' domaang oparu'.

⁴⁷ Teketa enang teie piatooro daaku' tarenunge tee aung kapoo' nkoaru'nung oovura teie Kumponing pankaing-antavuu' aa'puma, "Masika', tee aung naning tee oraka'nko oto'evuaung." ⁴⁸ Ee'noko ookara karika' te' naro'ariru'ning dooroarii'naang tenang ookara kapoo' nkoaru'nung-koo osi-aape toroariru' orarunsiariri domang tavarima. ⁴⁹ Ee'noko ookarai Jiisuu' noru'aako'ninge, ee'noko maniku' Kaaleli'keta siompau'ning nari', teinge isipo' donkonai ooau' tee kapoo'nanka.

Jiisuu' Dako'au'na'

(*Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42*)

⁵⁰ Enang tee naning narung otoko' miring Josepa', Arimatea'namono-koong, Ju'nupoong biikaning-koo osi-koo namono. Aung Josepa' tee narung koompaara'navitu-koong pankaing, naning tampara, koonto', ee'noko neparako'nung Kumponing bakaang muu'

oo-koo; ⁵¹ Bane teie koompaara'navitu-koong narung, nka Jiisuu' dupisi'aava'naang minkuaako tee kontevou'. ⁵² Teie ee'nunge Pailati'anko bera Jiisuu' bakaang mono eentavuu'. ⁵³ Ee'noko aa'barata'keta sing-antavura baaronge boo'nuka dai'na' dai'uma nopa'ura sipuu' teie kuvi dako'doma-koo kuung, aa'noo' kapang-koo nenke'uu'nareng, naning tutung dako'aava'nareng. ⁵⁴ Tee tee te'mung Doong Uaana'mung-koo maamuna'mung ee'noko tee Doong Uaana'mung due'ui otoko namu'ke dako'au'.* ⁵⁵ Ee'noko teinge maniku'ke Kaaleli'keta Jiisuu' ninka porou'ninge Josepa'koo bi'ariri berora tee kuvi dako'doma ooau' ee'noko Jiisuu' bakaang mono bempau'na' ooau'. ⁵⁶ Teketa tee osi duparira duuninanka numpompo'ning maamu-antavau' bakaang mono sisi'koo, ee'noko te'mung Doong Uaana'mung tee uaavoroi otorou' botoi minkuvui otoina'.

24

Jiisuu' Boo'keta Daa'aru'na'

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

¹ Teka Saandei-na'mung tero maata teing maniku' berou' te' kuvi dako'doma, duuni numpompo'ning maamu-antavau'ning nkavai, Jiisuu'koong mono sisi'aava'naang. ² Ee'noko teinge kapang kuvi dako'doma karanaang-eta korimpario' ooau'. ³ Teka tenang kuung

* **23:54:** Tenang duaa' tumparako doong maamuna'mung-koo tee Doong Uaana'mung tutumparako'nung. Josepa' Arimatea'nung ee'noko Nikodemasi iri'narumpuresi dako'uretu' tee Jiisuu', Doong Uaana'mung orarivure'neeng-koo.

tumparira Ovoring Jiisuu'koong mono ooaava'.
 4 Tenang noru' tee-koo paapaa'ariri otoroko
 bakei ta'nina' kenaanka naninka teing-koo due'
 donkonuretu' mononopa' sisisiisie nopa'aresi.
 5 Ee'noko teketa avoreaara teing te' doonko
 kansi'koo kinkinau'nung, ee'noko tenaankai
 aa'paaretu', "Aming-koo dii'ke tee domantoo'
 anka boo'nuka biikanoo'ka besi'erimang? 6 Tee
 a' otoa'; tero daa'aring; 7 Napo' noru'eriai
 tee' Kaaleli' otori naururu'na', tee tee Naning-
 naumpo' Paning-etaing tavo'avaaing orananka
 biikaang bireng-koo ee'noko aa'barata'koo
 taakavaako beenang doong deemparako napo'
 daa'aravai." *(Luuke' 9:22; 18:31,33)*

8 Ee'noko teinge tenang noru'au' tee bakaang
 kara.

9 Ee'noko kuvi dako'doma-ita osi duparira
 teinge teing nanai'keta narung nauaaru' tee
 aung kapoo'nanka, ee'noko napo' teing nii'ning
 ookara barevare-nupoong nari'. 10 Ainge manii'ke
 dooreaaru' teing kara okovuri nkanuka, ainge
 aa'noko Meeri' Ma'dala-nani, ee'noko Joana
 ee'noko Meeri' teni Jeemisi bauko, ee'noko
 nii'ning maniku' napo' nari'. 11 Teka tee aung
 karananka teinge nauaaru'ning minkunaa
 boturo-pina' noru'au'. Ee'noko teinge
 masika'antavaaria' teing. 12 Teka Piita i'amparara
 kuvi-aape kua'paru', ee'noko kinkinura daanto
 kuung oovuma baarong teka oovuu' boo'nuka
 dai'koong baka otoko. Ee'noko teketa osi duparu'
 paapaa'ari tee-koo kapoo' nkoaru'nung-koo.

Jiisuu'ke Emeasi-navung-koo Kenaankara

Kune'uretu'na'
(Mak 16:12-13)

¹³ Teketa te'mung ee'na'mung Jiisuu' bakaning barevare-nupoong-koo kenaanka nanuretu' nii'namono-koo miring Emeasi aa'noo' Jerusalema'keta kenaanka aua makosinoo' nanu'koo. ¹⁴⁻¹⁵ Ee'noko tee kapoo'nanka nkoaru'ning-koo nari' minkuarema nanureko Jiisuu' baka due' pora nari' nanaako'. ¹⁶ Teka beekaang duta dootai tavuretu' tee tasi'koo. ¹⁷ Ee'noko teie aa'puretu' tenaanka, “Aung minkunaa aremurii' dee'ke orarunsiraresi minkuerema naniremaang?” Ee'noko te' dantavaretu' tenaanka orarunsi-po'naanka-pina' oro'paresi. ¹⁸ Tenang narunge tenaanka-koo miring Kiliopasi'ke aa'puu' tee, “Arekee' minkuemaang? Da' ee Jerusalema'ke aing-koo doompeto otoitaa' taarakia' teing-koo kapoo' nkoarieening-koo?”

¹⁹ Ee'noko teie aa'puretu' tenaanka, “Aming kapoo'nanka?” Ee'noko tenaankai tee nauvurema aa'puretu', “Jiisuu' Nasareti'nung bakaang minkunaa, tee nakaronara karoma nko-koo purinto'po'nung Kumponing-koo ee'noko ookara nantoong-koo uro'kanoo'ke. ²⁰ Tee ee'nung niikaninge piristi'nanka-koo ovontunge ee'noko tare-nupoong aa'ninge tavo'au'nung kavumani-aape simpe'ai orara tampaara dupisi'aava'naang, ee'noko aa'barata'koo taakavau'. ²¹ Teka nii'ke ee' noru'ampiko'nung tee tee ee'nung nii' Isireeli-nupoong napo' donkomuriaing. Ee', teketa tee aung ookara nkoarieenoo'keta e'mung tee beenang doong

deemparing. ²² Aa'noing nii'ninge maniku'ke nii'kooninge ta'ning-antamaaring. Tane'ke tero berorai'nange kuvi dako'doma ee'noko teinge ooaavaruing bakaang mono; ²³ Ee'noko teinge toroarira aa'paing, 'Nii'ke koosinunka noone-pina' ooarampiring, aa'puresinaanka, "Tee domamparing." ' ²⁴ Teketa barevare-nupoong-koo nii'ning te' kuvi dako'doma-aape beroing, ee'noko tee' nari' ooai maniku'ke minkuaina', teka tee ooaava' teinge."

²⁵ Ee'noko teie tenaanka aa'puretu', "Bakei kanu'ka ee'noko domange masika'anta-koo ana'kai tee kapoo'nanka Kumponing-etaing nakaro-nupoonge tero minkuau'nanka-koo. ²⁶ Arekee', tee' ee teing aing baikenanka kune'uarupeu' teie domang-anta-koo Pako'pari'nii'ke aarenuu'naang bakaang nerang-koo kuung?" ²⁷ Ee'noko ookutunairu Daari Meekunge tee baka-koo minkuvui otoinairu tasi'antavuretu' Moosesi bakanarong-eta tutumpura doonko teing nakaro-nupoong biikanaronge basivuma nauvuretu'.

²⁸ Tee' minkuarima osinamono-koo due' porou' tenaanka bereko'namono-koo. Ee'noko basiarima tankinuu'naang-pina' nkoarako teka tenaankai datevuretu' tee. ²⁹ Aa'puretu', "Nee' ninka o'noreai, ai' aung muung-aapevuing, doong pankarong oparing." Tee tee nari' tenaanka ninka berou' teke nari' otoroo'naang.

³⁰ Tenang taamantomai otoroitaa' teka berete'nu nkavura biraankevura ee'noko pisi'ura tenaanka avuretu'. ³¹ Ee'noko beekaang duta tenang daate'arara tasi'puretu' tee, ee'noko

tee teke paa'aru' tenaanka-koo dutakanoo'keta.
³² Tenaanka bee'ka karorema aa'paretu', "Maiko',
 nee'koo tee domang-koo nta' betu'antamuresing
 taunge nee' karamurema Daari Meekung-
 kooning kara nee'koo sira'puma!"

³³ Ee'noko tenaanka tenang tee batei-koo
 i'ampareta Jerusalema'aape toroaretu' ee'noko
 bereta teing nanai'keta narung kune'aareta
 nari' oosiariri otoroko napo' nii'ning ninka
 nari'. ³⁴ Ee'noko teinge tenaanka aa'paaretu',
 "Ovoring bakei masika' daa'aring. Saimoni'koo
 oro'pari." ³⁵ Ee'noko tenaankai napo' teing
 nauaaretu' teing kapoo' tenaanka-koo taunge
 nkoaru'ning, ee'noko tenaanka-koo tasi'paru'na'
 berete' pisi'uu'noo'ke.

*Jiisuu' Bakaning-koo Oro'paru'na' Tautau-
 vurima*

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

³⁶ Tee tee tenaankai tee' minkuvuresi otoreko
 tee Jiisuu' baka te' teing-koo meu' donkonura
 aa'puu', "Tampara, ee aing! Mooa tee dii'koo
 otoaing!" ³⁷ Teka teing domang ta'ninaara
 avoreau' tanuaang ooau'nung-pina' noru'aama.
³⁸ Ee'noko teie aa'puru' teing, "Nko dii' aming-
 koo avoro'ke tairurimang? Aming-koo noru'
 keekoo'dariri? ³⁹ Oomeriai bireng ee'noko kau'
 tasi'meri, ning tee ning. Io' komerira oomeriai, ai'
 tanuaang tee aa'ning bio' ee'noko koo' otoaung
 tee' ning oomerimatomana'."

⁴⁰ Ee'noko tee' minkuvurira nau-antavuru'
 bakaang bireng ee'noko kau' niirie too'pau'nairu.
⁴¹ Ee'noko tee' nari' dotue maanto'urira noone-
 pina' noru'ai masika'antavaava' papaaravaririo'

aa'puru' teie teing, “Kapoo' ee nai-koo makosi anke otomang?” ⁴² Ee'noko teinge tavi'noo' ua'nii'noo' avau', davainta nari'. ⁴³ Ee'noko teie nkavura tee teinge ooaio' maa'uu'.

⁴⁴ Teketa tenang aa'puru' teing teie, “Aing teing nkaning kara dii' naurampiru'ning tenang dii' ninka nari' o'noi aa'pama: Ookara tee kapoo'nanka Daari Meekunge ning-koong tero minkuvuu'nung koonto' dupearavaining aa'noo'ke Moosesi bakaang boto, nakaro-nupoong biikaang kara, ee'noko ookara kenananka otoinoo'ke.”

⁴⁵⁻⁴⁷ Tenang tee' minkuvura biikaang onou daate'antavuru' noru'aava'naang tee Daari Meekung-koong karananka aa'purima, “Teroita ee' daariari otomaung, tee Domang-anta Kumponinge Pako'pari'uu'nung~ pora baike kune'ura beenang doong deemparako boo'keta daa'aravai, ee'noko napo' tee domang bere'anta ee'noko tonta'anta oraka' nko-ita daankiaavaing bakaang miring-koo ookara kansi'koo-nupoong-koo Jerusalema'keta tutumpaara. ⁴⁸ Ee'noko ninge aa'dampimang, ninge tenaare dupeanko ooverimaing deentariro' dii' ee'ning teing daanki nkonuka miru'dampimang aing kapoo'nanka sira'periaining. ⁴⁹ Ee'noko ee aing, ninge tee Tanuaang Meekung Mma'ke maraka-antavuu'nung botoampaing dii'koo dau oto'koo. Teka anke osi pankamono-koo otoriaing dii' bera purinto'ke paning-etaining maanto'duriainoo'ke basi.”

*Jiisuu' Deto Paning-aape Koinuu'na'
(Mak 16:19-20; Nka 1:9-12)*

⁵⁰ Teketa temono-ita bakaning barevare-nupoonge Jiisuu' siompai berou' bera Beetaninavuntu'koo, ee'noko bakaang bireng toonura biraanke vuriko' teing bakaning barevare-nupoong. ⁵¹ Ee'noko biraanke vurima tee deto i'amparara paning-aape tenkenuu' teing-ankoita. ⁵² Ee'noko teinge pankaing-antavaara tee toroariru' Jerusalema'aape aa'na' doturotuarima. ⁵³ Ee'noko be'nu'ai Kumponing daangampaama ee'noko biraanke aama otoroko' pava dootuu'nava pankava-koo.

**Kara Naroong-anta Nerakung Kongarana'
The New Testament in the Naasioi Language of Papua
New Guinea**

Nupela Testamen long tokples Naasioi long Niugini

Copyright © 1994 The Bible Society of Papua New Guinea

© Faith Comes by Hearing

Language: Naasioi

Dialect: Kongara

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

Ofe571ca-6209-55e0-bc3e-74b7123016b1